

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli Sağlık Hizmet Sunucuları ve Sosyal Hizmet Sunucuları İçin Kaynak Kitap

Ağustos - 2019

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli Sağlık

Hizmet Sunucuları ve Sosyal Hizmet Sunucuları Kaynak Kitabı

Hazırlayanlar: Ayşe Akin, Sare Mihçıokur, Ezgi Türkçelik Türkel,

Canan Demir

Editör: Prof.Dr.Ayşe AKIN

2019, ANKARA

**-Bu kaynak kitap proje kapsamında hazırlanmış olan bir dokümandır.
Hiçbir şekilde yazarların ve proje ortaklarının izni olmadan basılamaz,
çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.**

“Kaynak Kitap”, Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Araştırma ve Uygulama Merkezi (BÜKÇAM) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), tarafından hazırlanmış olup, içeriğinden bu iki kuruluş sorumludur. Sabancı Vakfi Hibe Programları kapsamında desteklenmiş olan bu belgenin içeriği Sabancı Vakfı'nın herhangi bir fikrine veya tutumuna atfedilemez.

Önsöz

Bu kaynak kitap, “Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli” kapsamında Nevşehir ilinde çocuk yaşta evliliklerle ilgili yürütülen çalışmada, mücadelede yer alan “sağlık hizmet sunucuları ve sosyal hizmet sunucularına”, konu ve çalışmalarla ilgili bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır.

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli çalışması, Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Araştırma ve Uygulama Merkezi (BÜKÇAM) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), işbirliği ve Sabancı Vakfının desteğiyle yürütülmektedir. **Projenin amacı;** Nevşehir ili merkezinde çocuk yaşta evliliklerin yol açtığı hak ihlalleri ve sağlık sonuçları konusunda, sağlık aracılıarı yetiştirecek toplumun konuya ilgili farkındalığını artırmak; mücadelede yer alan çeşitli kamu kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) çalışmalarına, kurumlar arası oluşturulmuş işbirliği mekanizmalarına destek olmaktadır.

Konu bağlamında tüm ayrıntılar, kitabın içerisinde farklı başlıklar altında açıklanmakta yapılacaklara ışık tutmaktadır.

Türkiye’nin de imzalamış ve TBMM tarafından onaylanmış olan **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye** göre 18 yaş ve altındaki her birey çocuktur ve bireylerin 18 yaşını tamamlamadan evlendirilmesi **çocuk yaşta evlilik olarak adlandırılmalıdır.**

Çocuk yaşta evlendirilmek çocukların eğitim haklarını, sağlıklarını, hayallerini ellerinden almakta, geleceklerini kısıtlamakta, topluma eşit bireyler olarak katılmalarına engel olmaktadır. Bununla beraber çocuk ve erken yaşta yapılan evlilikler, kız çocukların yeterli bedensel ve duygusal gelişime ulaşmadan gebe kalmalarına; anne ve/veya yeni doğan bebek ölümüne, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmemelerine neden olabilmektedir. Tüm dünyada, özellikle de gelişmekte olan yoksul yereerde çocuk yaşta evlilikler; sık karşılaşılan bir **çocuk hakları ve insan hakları ihlali** olması ve yol açtığı olumsuz sonuçları nedeniyle mücadele edilmesi gereken ve çözüm bekleyen toplumsal bir sorundur. Kız çocukları, çocuk yaşta evlendirilme tehlikesi ile daha sık karşı karşıya kalmakta ve bu grup gebelik ve onun getireceği ciddi sağlık sorunlarını yaşamaktadır. Bu noktada örnek vermek gerekirse, 18 yaş ve daha öncesinde gebe kalan, doğum yapan kız çocuklar 20 yaşından sonraki grupta kıyaslandığında **5 misli daha fazla ölüm riski** altındadırlar.

Bu kaynak kitap, sağlık ve diğer sektör çalışanları için, çocuk yaşta evliliklerle mücadelede ortak bir yaklaşım geliştirmelerini desteklemek, konunun farklı yönlerine ancak özellikle de sağlıkla ilgili etki ve sonuçlarına dikkat çekmek amacıyla hazırlanmıştır. Kitapta çocuk yaşta evlilikler ile ilgili

temel bilgiler, çocuk yaşıta evliliklerin sebepleri ve sonuçları, çocuk yaşıta evliliklerin sağlık sonuçları, toplumsal cinsiyet, çocuk yaşıta evliliklerle ilgili uluslararası ve ulusal mevzuat, konuya ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşlar, sektörler arası işbirliği ve sektörlerden beklenen görevler gibi konular yer almaktadır. Esasen Nevşehir ili “Erken Yaşıta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İçin Nevşehir Acil Eylem Planını (2018-2019) yılları için oluşturmuş ve Nevşehir Valiliğinin 03.09.2018 tarihli olur yazısı ile il düzeyinde bu mücadeleyi başlatmış olan bir ilimizdir. Sözü edilen yazda “Acil Eylem Planının” hazırlanması ve uygulanmasında Valilik Koordinasyonunda; İldeki tüm kurum ve kuruluşlar, ismen belirtilerek mücadele faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde iletişim ve işbirliği yapmaları istenilmektedir. Belirtildiği gibi Nevşehir ilinde, **“çocuk yaşıta evliliklerle mücadelede” Valiliğin koordinasyonunda oluşturulmuş bir mekanizma mevcut olup halen bu mekanizma işletilmektedir.** Proje ekibi olarak bizlerin umudu, il düzeyinde konu ile ilgili yürütülen çalışmalara katkı sağlanması yanısıra Türkiye’de model olarak yararlanılabilecek yeni bir yaklaşımı ortaya koyabilmektir. Çalışmaya başlangıcından beri destek veren; Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı - Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne, Sağlık Bakanlığı – Halk Sağlığı Genel Müdürlüğüne, Nevşehir ilinde çalışmayı her yönü ile destekleyen Sn. Nevşehir Valimize ve ekibine, İl Sağlık Müdürlüğü ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü başta olmak üzere İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Belediye, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, Baro, NÜKÇAM ve diğer paydaşlarımıza, Proje ekibi olarak teşekkürü bir borç biliyoruz.

Çalışmada yakın desteğini aldığımız Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UN-FPA) Türkiye Temsilciliğine; Sabancı Vakfına özellikle teşekkür ediyoruz. Merkezimizin, ülke yararına olan kadın sağlığı, çocuk sağlığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği konulu tüm çalışmalarında sürekli desteğini aldığımız Üniversitemiz Rektörlüğünue, kaynak kitabın hazırlanmasında emek veren tüm BÜKÇAM ekibine içten teşekkür ediyorum.

Bu kaynak kitabın, Nevşehir ilinde çocuk yaşıta evliliklerle mücadelede yer alan tüm kuruluş çalışanlarına” yararlı olmasını diliyorum.

Saygı ve Sevgilerimle

Prof. Dr. Ayşe AKIN
Kadın Hastalıkları ve Doğum ve Halk Sağlığı Uzmanı
BÜKÇAM Müdürü

İÇİNDEKİLER

Giriş	6
Çocuk Yaşıta Evlilikler (18 yaşından önce yapılan evlilikler), Tanım ve Temel Kavramlar	9
Çocuk Yaşıta Evliliklerin (18 yaşından önce yapılan evliliklerin) Dünyada, Türkiye'de ve Nevşehir'de Mevcut Durumu	13
Çocuk Yaşıta Evliliklerin (18 yaşından önce yapılan evliliklerin) Sebepleri ve Sonuçları	23
Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sağlık Sonuçları.....	35
Toplumsal Cinsiyet ve Çocuk Yaşıta Evlilikler	47
Çocuk Yaşıta Evlilikler ile İlgili Uluslararası ve Ulusal Mevzuat	55
Çocuk Yaşıta Evliliklerle İlgili Kurumsal Mekanizma ve Mücadele.....	69
Sağlık Aracısı Kimdir ve Sağlık Aracılarının Proje Kapsamında Yürütecekleri Faaliyetler Nelerdir??	77
Sağlık Hizmet Sunucularının Evlendirilmiş veya Evlendirilme Riski Altındaki Çocukların Tespit Edilmesi, Bildirilmesi ve Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Süreçlerindeki Rolü ve Gebelik Durumunda Yapmaları Gerekenler	85
Diğer Hizmet Sunucularının Evlendirilmiş veya Evlendirilme Riski Altındaki Çocukların Tespit Edilmesi, Bildirilmesi ve Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Süreçlerindeki Rolü	91
İletişim	105
Kaynakça.....	114

Giriş

Bu kitap evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocukların tespit edilmesi, bildirilmesi ve çocuk yaşı evliliklerin önlenmesi süreçlerinde önemli rolleri olan sağlık hizmet sunucuları ve diğer hizmet sunucularına yapacakları çalışmalarda rehberlik etmesi amacıyla **Çocuk Yaşı Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli** kapsamında hazırlanmıştır.

Çocuk Yaşı Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli projesi Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Araştırma ve Uygulama Merkezi (BÜKÇAM) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), iş birliği ve Sabancı Vakfı mali desteğiyle yürütülmektedir. **Projenin amacı;** Nevşehir ili merkezinde çocuk yaşı evliliklerin **özellikle sağlık sonuçları konusunda**, konu özelinde çalışan çeşitli kamu kurum, kuruluş ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) çalışmalarına, kurumlar arası oluşturulmuş iş birliği mekanizmalarına destek olmak ve **sağlık araçları yetiştirek toplumun konuya ilgili farkındalığını artırmaktır.**

Sağlık araçları çocuk yaşı evliliklerin sağlık sonuçları konusunda toplumda farkındalık yaratmaya çalışan kişilerdir. Sağlık araçları, çocuk yaşı evlendirilme riski altındaki kız çocuklar, çocuk yaşı evlendirilmiş genç kadınlar ve genç erkekler için olası sosyal ve sağlık risklerinin bilinmesi, sağlık hizmetlerine erişimin önemi konusunda toplumda farkındalığın oluşması için çalışmalar yapar. Ebeveynler, kadınlar, kız çocuklar, oğlan çocuklar ve sağlık çalışanları arasında köprü oluşturur ve onların özellikle sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını kolaylaştırır.

Türkiye'nin de imzalamış olduğu **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye** göre 18 yaşın altındaki her birey çocuktur ve bireylerin 18 yaşını tamamlamadan evlendirilmesi çocuk yaşı evlilik olarak adlandırılmaktadır.

Çocuk yaşı evlilik, çocukların çocukluğunu yaşayamadan, duygusal, bedensel ve sosyal gelişimlerini tamamlamadan ve evlilikin getireceği fiziksel, duygusal ve sosyal koşullar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadan evlendirilmesidir.

Çocuk yaşı evlendirilmek çocukların eğitim haklarını, sağlıklarını, hayallerini ellerinden almakta, geleceklerini kısıtlamakta, topluma eşit bireyler olarak katılmalarına engel olmaktadır. Bununla beraber çocuk ve erken yaşıta yapılan evlilikler, kız çocukların yeterli fiziksel ve duygusal gelişime ulaşmadan gebe kalmalarına; anne ve/veya yeni doğan bebek ölümüne, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimlerini tamamlayamamalarına neden olabilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) istatistiklerine göre; Nevşehir'de 2017 yılında 16-17 yaş grubunda evlenen kız çocuk sayısı 145'tir. Kız çocuk ev-

lenmelerinin toplam evlenmeler içindeki payı %6,9'dur. Çocuk yaşıta evliliklerde bir azalma görülmekle birlikte Nevşehir, halen %4,2 olan Türkiye ortalamasının üstünde olan iller arasında yer almaktadır. Ancak TÜİK'in verileri resmi olarak kayda girmeyen evlilikleri kapsamamaktadır. Yapılan araştırmalar (Türkiye Nüfus Sağlıklı Araştırması, 2013 ve Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2014) çocuk yaşıta evliliklerin görülme sıklığının TÜİK istatistiklerinde belirtilenden çok daha fazla olduğuna işaret etmektedir.

Nevşehir İl Sağlık Müdürlüğü'nden elde edilen verilere göre; 2016 yılında toplam 347 çocuk yaşıta gebelik gerçekleşmiştir. 15 yaşından önce 2, 15-17 yaş arasında 67, 18-19 yaşları arasında 278 çocuk yaşıta yapılan doğum vakası raporlanmıştır. 2017 yılında ise Nevşehir ilindeki çocuk yaşıta doğumların; 1'i 15 yaşından önce 43'ü ise 15-17 yaş grubunda gerçekleşmiştir.

Çocuk yaşıta evlilikler; Sık karşılaşılan bir **çocuk hakları ve insan hakları ihlali** olması ve yol açtığı medikal ve sosyal olumsuz sonuçları nedeniyile mücadele edilmesi gereken ve çözüm bekleyen toplumsal bir sorundur. Çoğunlukla da kız çocukları, çocuk yaşıta evlendirilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Nevşehir ili merkezinde, çocuk yaşıta evliliklerin olumsuz sağlık sonuçları konusunda toplumun farkındalığını artırmayı amaçlayan bu projede, Nevşehir ilindeki kamu kurumları ve STK'ları bir araya getiren açılış toplantısı / atölye çalışması yapılmış, ihtiyaç analizi raporu hazırlanmış ve proje faaliyet çerçevesi, ilin ihtiyaçları doğrultusunda bir kez daha ele alınarak ve yeniden uyarlanarak belirlenmiştir. Ayrıca sağlık aracılıarı, sağlık hizmet sunucuları ve diğer hizmet sunucularına yönelik kapasite geliştirme eğitim ve atölye faaliyetleri planlanmış ve sağlık araclarının saha çalışmalarında çocuk yaşıta evliliklerin sağlık sonuçlarını anlatırken kaynak oluşturacak broşür içeriği de oluşturulmuştur. Proje süreci boyunca;

- Sağlık aracılara yönelik eğitimler
- Sağlık hizmet sunucuları ve diğer hizmet sunucularına yönelik bilgilendirme-atölye çalışmaları
- Sağlık aracılının saha çalışmaları ve sağlık aracılıarı için süpervizyon (saha çalışmalarının gözden geçirilerek desteklenmesi) toplantıları
- Konuya ilgili daha etkin bir müdahale mekanizması oluşmasına katkı sağlamak ve iş birliği ağını güçlendirmek amacıyla kamu kurumları, STK'lar, üniversitenin ilgili bölümleri, muhtarlar ile yuvarlak masa toplantıları
- Aileler için farkındalık toplantıları
- Ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerine yönelik seminerler
- Çocuk haklarına ve cinsiyet eşitliğine duyarlı bir haber/iletisim dilinin geliştirilmesi konusunda yerel medya kuruluşlarına yönelik çalıştay gerçekleştirilecektir.

Bu kaynak kitabı, sağlık hizmet sunucuları ve diğer hizmet sunucuları için planlanmış olan eğitim programında kullanılmak üzere ve daha sonra da hizmet sunumu süresince başvurulabilecek bir rehber olarak hazırlanmıştır. Kitapta, çocuk yaşta evlilikler ile ilgili temel bilgiler, çocuk yaşta evliliklerin sebepleri ve sonuçları, çocuk yaşta evliliklerin sağlık sonuçları, toplumsal cinsiyet, çocuk yaşta evliliklerle ilgili uluslararası ve ulusal mevzuat, konuya ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşlar, sağlık aracılığının yapacağı çalışmalar ve sağlık hizmet sunucularının ve diğer hizmet sunucularının çocuk yaşta evliliklerin önlenmesindeki rolüne ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

Çocuk Yaşıta Evlilikler (18 yaşından önce yapılan evlilikler) Tanım ve Temel Kavramlar:

Çocuk Yaşıta Evlilikler – Temel Kavramlar

Çocuk kimdir?

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (1989) ilk Maddeinde belirtildiği gibi **18 yaşına kadar her insan çocuktur**. Türk Hukuk Sisteminde, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda (2005) belirtildiği üzere “**Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak tanımlanmaktadır**”. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 6'da da **18 yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak kabul edilmektedir**. Türk Medeni Kanunu'nda ise “**evlenerek mahkemece ergin olduğu onaylansa bile 18 yaşını doldurmamış kişi**”nin halen “**cocuk**” olduğu belirtilmektedir.

Yani;

18 yaşını doldurmamış her insan çocuktur.

Evlilik nedir?

Evlilik: Bir kadın ve erkeğin, bedensel, ruhsal, bilişsel yetenekleri belli bir olgunluk düzeyine ulaştıktan sonra, kendi istekleri ve kararlarıyla, kendi seçtiği kişi ile yasal olarak hayatlarını birleştirmeleridir.

Nikah: Evliliğe yaş, akıl, bilinç olarak uygun, bu eylemin sonuçlarından haberdar ve evliliğe istekli olan kişiler arasında yapılan yasal/resmi sözleşmedir.

Çocuk yaşıta evlilik nedir?

Çocuk yaşıta evlilik: Çocuk yaşıta evlilik (erken yaşıta evlilik olarak da bilinir) eşlerden birinin veya her ikisinin de 18 yaşın altında olduğu resmi veya gayri resmi bir birliktelik olarak tanımlanır. Kısaca, kişilerin 18 yaşını tamamlamadan evlendirilmesine denir.

Kısilerin 18 yaşını tamamlamadan evlendirilmesine çocuk yaşıta evlilik denir.

Ayrıca “erken yaşıta” ve “zorla” evlilikler de genellikle çocuk yaşıta evlilikleri ifade etmek için birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Erken yaşıta evlilik: Uluslararası genel kabule ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre 18 yaş ve altındaki bireyler çocuktur. Bu bireylerin evliliği, ulusal yasalarca kabul edilse bile, çocuk yaşıta evlilik kapsamına girer ve çocukların ilerde kullanacakları insan hakları yönünden engelleyici olduğundan uygulanmaması / kabul edilmemesi, hoş görülmemesi gereken bir durumdur.

Zorla evlilik: Bireylerin, toplum ve aile tarafından şiddet, ısrar, korkutma, yıldırmaya, duygusal baskıcı ve tehditle evliliğe zorlanmalarıdır.

Özetle, kadın ve erkek bireylerin;

- Çocuklukları sona ermeden,
- Çocukluklarını doyasıya yaşamadan,
- Ruhsal ve bedensel gelişimlerini belli bir düzeye çıkarmadan,
- Evlilik için gerekli olgunluğa ulaşmadan,
- Hakları konusunda yeterli bilgi ve bilinç düzeyine erişmeden ve bu hakları kullanabilir hale gelmeden,
- Evliliğin getireceği fiziksel ve duygusal koşullardan haberdar edilmeden,
- Evlenmekle kazanacağı veya kaybedeceği yasal statüler kendisine bildirilmeden,
- Baskı, korkutma, şiddet, tehdit, yıldıurma ve sözde ikna ile,
- Sevmediği, istemediği biriyle,
- 18 yaşını doldurmadan evlendirilmesi çocuk yaşıta, erken ve zorla evliliktir.

**Çocuk Yaşıta Evliliklerin
(18 yaşından önce yapılan evliliklerin)
Dünyada, Türkiye'de ve Nevşehir'de
Mevcut Durumu**

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Dünyada, Türkiye'de ve Nevşehir'de Mevcut Durumu

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve diğer pek çok uluslararası sağlık kuruluşlarının tanımları dikkate alındığında çocukluğun bağımlılığından erişkinin bağımsızlığına geçişte, bir takım psikolojik, duygusal ve biyolojik değişikliklerin hızlı yaşandığı firtinalı bir dönem olan 10-19 yaş arası “ergen” (adölesan), 15-24 yaş arası “genç” ve 10-24 yaş arası “genç insan” dönemi olarak tanımlanmakta olup bu dönemler sağlık ve özellikle de üreme sağlığı, cinsel sağlık açısından oldukça riskli ve önemli bir dönemdir. Bu yaşlar ergen ve gençlerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden dış etkenlere açık ve özellikle cinsel istismara uğrayabileceği dönemlerdir.

Ergen (adölesan): 10-19 yaş arası

Genç: 15-24 yaş arası

Genç insan: 10-24 yaş arası

Daha henüz fiziksel ve psikolojik gelişimini tamamlamadan, sosyal yönden kendi ayakları üzerinde durabilmesini sağlayacak eğitimini ve ekonomik bağımsızlığını kazanamadan ailelerin teşviki, baskısı ve zorlamasıyla çocuk yaşıta, zorla evlendirilmeler de çocuk istismarı ve şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Kabul edilmelidir ki; 18 yaşını tamamlamadan yapılan evlilikler günümüzde hem dünyada hem Türkiye'de çoklu insan hakları ihlali, çocuk hakları ihlali, kadın hakları ihlali, kadına yönelik şiddetin bir çeşididir ve bir ülkenin sosyo, ekonomik ve kültürel kalkınmasının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

18 yaşından önce yapılan evlilikler çoklu insan hakkı ihlali, çocuk hakkı ihlali, kadın hakkı ihlali, kadına yönelik şiddettir.

Dünyada Çocuk Yaşıta Evlilikler

Tüm Dünyada,

- ✓ **15 milyon kız çocuğu her yıl on sekiz yaşından önce evlendiriliyor.**
- ✓ **Her yıl 4 kız çocuğundan biri 18 yaşından küçük yanı çocuk yaşıta evlendiriliyor**

Gelişmekte olan ülkelerde ise,

- ✓ **3 kız çocuğundan biri 18 yaşından küçük, çocuk yaşıta evlendiriliyor.**
- ✓ **9 kız çocuğundan biri 15 yaşından küçük, çocuk yaşıta evlendiriliyor.**

2015 yılı UNICEF raporuna göre, 125 milyonu Afrika'da olmak üzere, dünyada 700 milyondan fazla kız çocuğu evlenmiştir. Evlendirilmiş olan

kız çocukların yaklaşık 250 milyonu 15 yaşın altındadır ve %42'sinin Güney Asya'da Bangladeş'te, üçte birinin Hindistan'da olduğu belirtilmiştir. Haziran 2016 yılında yayımlanan UNICEF raporuna göre, dünyada her yıl 15 milyon kız çocuğu, çocuk yaşıta evlendirilmektedir. Özellikle (Nijer ve Çad başta olmak üzere) Sahra-altı Afrika ve Güney Asya'nın kırsal bölgelerinde 18 yaşından önce yapılan çocuk yaştaki evliliklere daha sık rastlanmaktadır. Bu konuda herhangi bir ilerleme kaydedilememesi ve sorunun aynı şekilde devam etmesi durumunda ise 2030 yılında, dünyada çocuk yaşıta evliliklerin sayısının 950 milyon civarında olacağı belirtilmektedir. Hatta 2050 yılına kadar da 1,2 milyar kız çocuğunun 18 yaşını doldurmadan evlenmiş olacağı tahmin edilmektedir.

18 Yaşından Önce Çocuk Yaşıta Evliliklerin En Sık Görüldüğü 10 Ülke

Ülkeler	18 Yaşından Küçük Yaşıta Evlenen Kız çocukların Yüzdesi
Nijer	76,0
Orta Afrika Cumhuriyeti	68,0
Çad	68,0
Mali	55,0
Bangladeş	52,0
Burkina Faso	52,0
Gine	52,0
Güney Sudan	52,0
Mozambik	48,0
Hindistan	47,0
Malavi	46,0

Kaynak: UNICEF 2014

Türkiye'de Çocuk Yaşıta Evlilikler

2013 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) sonuçlarına göre 25-49 yaşlarındaki 5 kadından biri 18 yaşını doldurmadan, 100 kadından dördü ise 15 yaşından önce evlendirilmişlerdir.

Türkiye İstatistik Kurumu 2017 yılı İstatistiklerle Çocuk ve Evlenme istatistiklerine göre; Türkiye'de çocuk yaşıta evlenenlerin sayısı 10 yılda %52 azalmış olmasına rağmen 2017'de gerçekleşen 569 bin 459 resmi evlilikten 23 bin 906'sı 16-17 yaşlarında gerçekleşen çocuk yaşıta evliliktir. Evlenen erkek çocuk sayısı 2008 yılında 2 bin 214 iken, bu rakam geçen yıl %51 azalarak 1081'e gerilemiştir. Bu dönemde 16-17 yaş grubunda evlenen kız çocukların sayısı ise %52 azalarak 49 bin 703'ten 23 bin 906'ya düşmüştür. 16-17 yaş grubunda Kız çocukların taraf olduğu resmi evlenmelerin toplam evlenmeler içindeki payı 2008'de %7,7 iken 2013'de %6,2 ve 2017'de ise %4,2 olarak belirlenmiştir. Bu oran, evlenen erkek çocuklarda ise 2008'de %0,3'ten 2017'de %0,2'ye düşmüştür.

Türkiye'de 2003-2017 yıllarında gerçekleşen 16-17 yaş grubundaki çocuk yaştaki evliliklerin toplam evlenmeler içindeki dağılımı

Yıl	Toplam evlenme sayısı		Evlenen çocuk sayısı		Evlenen çocukların toplam içindeki payı %	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kız	Erkek	Kız
2003	565 468	565 468	2 236	45 981	0,4	8,1
2004	615 357	615 357	2 168	49 280	0,4	8,0
2005	641 241	641 241	2 270	51 944	0,4	8,1
2006	636 121	636 121	2 315	50 366	0,4	7,9
2007	638 311	638 311	2 279	50 723	0,4	7,9
2008	641.973	641.973	2.214	49.703	0,3	7,7
2009	591.742	591.742	2.072	47.859	0,4	8,1
2010	582.715	582.715	2.000	45.738	0,3	7,8
2011	592.775	592.775	1.860	42.700	0,3	7,2
2012	603.751	603.751	1.903	40.428	0,3	6,7
2013	600.138	600.138	1.866	37.481	0,3	6,2
2014	599.704	599.704	1.670	34.629	0,3	5,8
2015	602.982	602.982	1.483	31.337	0,2	5,2
2016	594.493	594.493	1.319	27.637	0,2	4,6
2017	569.459	569.459	1.081	23.906	0,2	4,2

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk Haber Bültenleri (2003-2017)

Çocuk yaşı evlilikler iller bazında incelendiğinde, 2017 yılında Ağrı ilinin %16,6 ile kız çocuk evlenmelerinin en yüksek olduğu, %16,1 ile Muş ve %12,3 ile Bitlis illerinin izlediği saptanmıştır. Kız çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki payının en düşük olduğu üç ilin ise sırasıyla; %0,4 ile Tunceli, %1,1 ile Rize ve %1,4 ile Trabzon olduğu belirlenmiştir. Batı ve İç Anadolu'daki büyükşehirlerden İstanbul'da çocuk yaşı evliliklerin tüm evliliklerin %1,5'ini, İzmir'de %2,3'ünü ve Ankara'da %2,6'sını oluşturuğu, buna karşın Doğu Anadolu'daki büyükşehirlerden Van'da evliliklerin %10,8'ini, Gaziantep'de %10,5'ini ve Kahramanmaraş'ta ise %9,9'unu çocuk yaşı evliliklerin oluşturduğu belirlenmiştir.

Ancak TÜİK'in verileri resmi olarak kayda girmeyen evlilikleri kapsamamaktadır. Yapılan araştırmalar (Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması, 2013 ve Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2014) çocuk yaşı evliliklerin oranın TÜİK oranlarının çok üzerinde olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de 2017 yıllarında gerçekleşen 16-17 yaş grubundaki çocuk yaştaki evliliklerin il bazında dağılımı

16-17 yaş grubunda çocuk yaştaki evliliklerin en yüksek olduğu iller	Toplam evlilikler içinde 16-17 yaş grubunda çocuk yaştaki evlenenlerin payı %
Ağrı	16,6
Muş	16,1
Bitlis	12,3
Van	10,8
Gaziantep	10,5
Kahramanmaraş	9,9
16-17 yaş grubunda çocuk yaştaki evliliklerin en düşük olduğu iller	%
Tunceli	0,4
Rize	1,1
Trabzon	1,4
İstanbul	1,5
İzmir	2,3
Ankara	2,6
Türkiye Toplam	4,2

Kaynak: İstatistiklerle Çocuk (2013-2017), TÜİK, Haber Bültenleri

Türkiye'de 2014 yılında evlenen 16-17 yaş grubu ergen kız çocukların (34 629) %1,4'ü eşi ile aynı yaşta, %53,1'inin eşi ile arasında 6-10 yaş fark olduğu, %15,3'ünün ise kendisinden 11 yaş veya daha büyük yaştaki biriyle evlenmiş olduğu saptanmıştır. Evlenen ergen kız çocukların dörtte üçü kendilerinden oldukça büyük yaştaki erkeklerle evlendirilmektedir. Eşler arasındaki yaş ve eğitim farkının büyük olması göreceli olarak güç ilişkilerinde farklılaşmayı daha da artırıcı etki göstermektedir. TÜİK Boşanma İstatistikleri 2014'e göre 2001-2014 yılları arasında boşanan 16-17 yaş grubunda evli ergenlerin (4 730) %97,0'sını (4 591) ergen kız çocukları oluşturmaktadır.

Türkiye'de 18 Yaşından Önce Gerçekleşen Gebelikler

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Çocuk İstatistikleri 2014 raporu incelenliğinde, 2003 yılında doğum yapan kadınların %3,4'ü ergen yaştı iken, 2013 yılında %1,6'sı ergendir. 8 yıllık dönemde doğum yapan kadınların içinde ergen annelerin payında %53,0'luk bir azalma olduğu saptanmıştır. 2013'de doğum yapan ergen annelerin %98,4'ünün 15-17 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir.

Doğum yapan ergen annenin yaş grubuna dağılımı ve doğum yapan toplam kadın nüfusu içindeki payı (2003, 2008, 2013).

Yıl	Doğum yapan kadın sayısı	Doğum yapan ergen anne sayısı		Yaş Grubu			
		Sayı	%*	Sayı	%**	Sayı	%**
2003	1 198 927	40 198	3,4	2 350	5,9	37 846	94,2
2008	1 295 511	34 980	2,7	1 261	3,6	33 719	96,4
2013	1 283 062	20 700	1,6	326	1,6	20 374	98,4

*Yüzdedeler doğum yapan kadın sayısı “n” üzerinden hesaplanmıştır

**Yüzdedeler doğum yapan ergen anne sayısı “n” üzerinden hesaplanmıştır.

Ergen (adölesan) doğurganlık hızı, 15-19 yaş grubunda bin kadın başına düşen ortalama canlı doğan çocuk sayısını ifade etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu, 2017 Doğum İstatistikleri incelendiğinde ergen doğurganlık hızı, 2012 yılında binde 31 iken 2017 yılında binde 21'e düşmüştür. Diğer bir ifadeyle, 2017 yılında 15-19 yaş grubundaki her bin kadın (çocuk yaşıta evli) 21 canlı doğum yapmıştır.

1993'de ergen kadınların üçte birinden fazlasının DÖB hizmeti almadığı, sadece yarısının doktor tarafından ilk muayenesinin yapıldığı, beşte birinin hemşire/ebe tarafından izlendiği, üçte birinden fazlasının evde doğum yaptığı, sadece üçte birinin doğumunu hekimin, yarısının ise hemşire/ebe yardımıyla gerçekleştiği belirlenmiştir. Buna karşın 2013'de ergen kadınların %95,0'inin DÖB hizmeti aldığı, onda dokuzunun bir hekim tarafından ilk muayenesinin yapıldığı, %98,0'inin bir sağlık kuruluşunda doğum yaptığı ve dörtte üçünün doğumunun hekimin, dörtte birinin ise hemşire/ebenin yardımıyla gerçekleştiği belirlenmiştir. Yani, yüz kadından beşi doğum öncesi bakım hizmeti alamamıştır. Yüz kadından ikisi sağlık personeli olmadan akraba yardımıyla evde doğum yapmıştır. Yüz kadından altısı ise doğumdan sonra herhangi bir bakım alamamıştır. Özette Türkiye'de, çocuk yaşıta evli ve gebe olanlar bu süreçte doğum öncesi bakım, doğumu sağlık personeli yardımı ile yapma ve doğum sonrası bakım hizmetlerini, diğer yaş gruplarına kıyasla daha az oranda alabilmekte ve bu hizmetlere erişmede engeller yaşamaktadırlar.

**20 yaşın altında iken doğum yapan ergen kadınların doğum öncesi bakım, doğumun gerçekleştiği yer, doğum sonra bakım alma durumunun dağılımı
(TNSA 1993 – 2013)**

Yüzdeler	Yıllar				
	1993	1998	2003	2008	2013
Doğum öncesi bakım (DÖB)					
DÖB almamış	35,9	35,5	14,4	8,0	5,7
Doktor	42,8	54,4	79,4	88,2	90,0
Hemşire/ebe	20,0	9,1	5,9	3,8	4,1
Doğumun gerçekleştiği yer					
Kamu sağlık kuruluşu	61,6	73,6	68,0	75,0	67,6
Özel sektör sağlık kuruluşu			10,6	13,7	29,7
Evde	38,2	25,8	20,8	10,4	2,2
Doğuma yardım eden kişi					
Doktor	30,0	33,9	40,2	60,1	70,0
Hemşire/ebe	46,8	46,7	42,7	30,4	27,6
Geleneksel ebe	12,5	10,6	8,2	5,3	-
Akraba/diğer	9,8	8,1	7,7	2,7	2,0
Doğum sonrası bakım (DSB)					
DSB almamış	-	-	-	20,0	5,9
Doktor	-	-	-	78,1	66,1
Hemşire/ebe	-	-	-		28,0

1998 yılında 15-19 yaşlarındaki evli ergen (çocuk yaşı) kadınların %54,9'u herhangi bir gebelikten korunma yöntemlerini (geleneksel ve etkili modern yöntemler) kullanırken %45,1'i hiçbir şekilde korunmamaktadır. Yine gebelik ve doğum hizmetlerinde olduğu gibi, 2003, 2008, 2013 yıllarında gebelikten korunma yöntemi kullanmayanların payının da yüksek (%60') olduğu görülmektedir. Aynı şekilde etkili modern yöntem (Hap, Rahim İçi Araç, İgne, Kondom) kullanan evli ergen kadınların sayısının da azaldığı ve 1998 yılında etkili modern yöntem kullanan evli ergen kadınlar %26,4 iken 2013 yılında kadınların %17,6'sının etkili modern yöntem kullandığı görülmektedir. Aradaki değişimin üçte bir olduğu saptanmıştır. Hatta 1998 yılı ile ve 2013 yılı kıyaslandığında 2013'de hap, Rahim İçi Araç (RIA), kondom kullanımında azalma olduğu görülmektedir.

Hap kullanımındaki değişimin %78,0, RIA'da %56,3, kondomda ise %42,4 olduğu belirlenmiştir. 2013 yılında karşılanmamış aile planlaması ihtiyacı olan ergen kadınlar %12,4 iken talebi karşılanan %79,0 ergen kadının sadece üçte birinin ihtiyacı modern yöntemle karşılanmıştır. TNSA 1993 ileri analiz sonuçlarına göre 15-19 yaş grubundaki ergen kadınların %36,4'ü gebelik riskine maruz olduğu halde yöntem kullanmamaktadır.

15-19 yaşlarındaki ergen kadınların halen kullandıkları gebelikten korunma yöntemlerinin yüzde dağılımı (TNSA 1993 – 2013)

Gebelikten Korunma Yöntemleri (Yüzdeler)	Yıllar				
	1993	1998	2003	2008	2013
Herhangi bir yöntem	24,1	54,9	44,3	40,2	46,9
Herhangi bir modern yöntem	9,3	26,4	16,9	17,6	17,6
Hap	0,6	7,6	4,0	4,0	1,7
Rahim İçi Araç	6,2	9,6	6,2	3,8	4,2
iğne	0,0	0,8	0,3	0,8	2,1
Kondom	2,5	16,5	6,4	9,1	9,5
Herhangi bir geleneksel yöntem	14,8	44,7	27,5	22,6	29,2
Geri çekme	14,2	44,2	24,8	21,1	28,1

Nevşehir'de Çocuk Yaşı Evlilikler

TÜİK istatistiklerine göre; 2016 yılında Nevşehir'de toplam evlenme sayısı 2188, 16-17 yaş grubunda evlenen kız çocuk sayısı 196'dır. Kız çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki payı %9'dur. 2017 yılında ise 16-17 yaş grubunda evlenen kız çocuk sayısı 145'tir. Kız çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki oranı %6,9'dur. Çocuk yaşı evlilikler de bir düşüş görülmekle birlikte Nevşehir, halen Türkiye ortalamasının (%4,2) üstünde olan iller içerisinde yer almaktadır. Ancak, TÜİK'in verileri resmi olarak kayda girmeyen evlilikleri kapsamamaktadır. Yapılan araştırmalar (Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması, 2013 ve Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2014) çocuk yaşı evliliklerin oranın TÜİK oranlarının çok daha üzerinde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Nevşehir için verilen resmi verilerin de çok sağlıklı veriler olduğunu, ildeki "gerçek durumu yansittığını" söylemek güçtür.

Nevşehir'de 2015-2017 yıllarında gerçekleşen 16-17 yaş grubundaki çocuk yaştaki evliliklerin toplam evlenmeler içindeki dağılımı

Yıl	Toplam evlenme sayısı	Evlenen kız çocuk sayısı	Evlenen kız çocukların toplam içindeki payı %
2015	2 354	259	11,0
2016	2 188	196	9,0
2017	2 105	145	6,9

Çocuk yaşı evlilikler ile ilgili çalışmalarda, çocuk yaşı evlilik oranları dışında özellikle incelenmesi gereken bir diğer konu **adölesan/ergen yaştaki gebeliklerdir**. Ergen gebelik, doğum/düşük gerçekleşliğinde annenin yaşının 15-19 yaş aralığında ya da daha az olduğu gebeliklerdir.

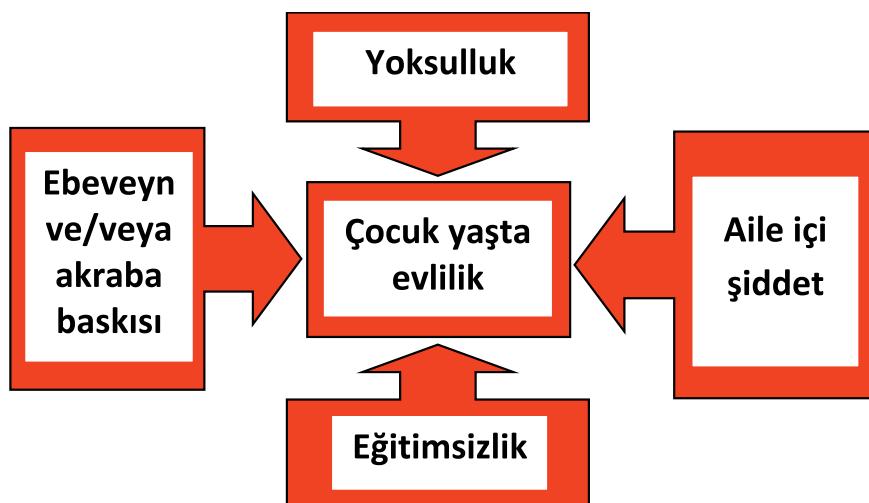
Nevşehir'de 2016-2017 ve 2018 yıllarında gerçekleşen 15-19 yaş grubundaki doğum sayılarının yaşa göre dağılımı		
Yıl	Çocuk yaşıda gerçekleşen toplam doğum sayısı	Çocuk yaşıda gerçekleşen doğumların yaş gruplarına göre dağılımı
2016	347	15 yaşından önce: 2 15-17 yaş arası: 67 18-19 yaş arası: 278
2017	295	15 yaşından önce: 1 15-17 yaş arası: 44 18-19 yaş arası: 250
2018	247	15 yaşından önce: - 15-17 yaş arası: 36 18-19 yaş arası: 211

Nevşehir İlinin verilerine göre; ; 2016 yılında toplam 347 çocuk yaşıda ergen doğum gerçekleşmiştir. Bu doğumların 2'si 15 yaşından önce, 67'si 15-17 yaş arasında , 278'i 18-19 yaşları arasındaki doğumlardır; 2017 yılında Nevşehir ilinde toplam 295 çocuk yaşıda doğum vakasının; 1'i 15 yaşından önce 43'ü ise 15-17 yaş grubunda gerçekleşmiştir; 2018 yılında ise toplam 247 doğum vakasının 36'sı 15-17 yaş arasında, 211'i ise 18-19 yaş arasında gerçekleşmiş olan doğumlardır.

Çocuk Yaşıta Evliliklerin (18 yaşından önce yapılan evliliklerin) Sebepleri ve Sonuçları

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sebepleri ve Sonuçları

18 yaşından küçük çocukların evlendirilmesinde belirli bölgelerdeki törelerin ve/veya örflerin etkisi olabilmektedir. Özellikle yoksul, eğitim düzeyi düşük olan ailelerde daha çok görülen çocuk yaşıta evliliklerin büyük çoğunluğunu, aileleri tarafından alınan evlilik kararını, kendi rızaları olmadığı halde, maruz kaldıkları baskı nedeniyle kabul etmek zorunda kalan kız çocuklar oluşturmaktadır. Kendi rızaları olmamasına karşın, ebeveyn ve/veya akraba baskısıyla evlendirilenler olduğu gibi aile ortamında maruz kalınan ve tekrarlanan şiddetten kurtulabilmek için de evlenmek isteyenler de olabilmektedir.

Şekil 1: Çocuk yaşıta evliliklerin başlıca sebepleri

Çocukluktan yetişkinliğe geçişin en firtinalı dönemi olan ergenlikte, daha henüz 18 yaşına gelmeden oyun çağındayken, evlilik aile kurmak gibi kavramların henüz anlamını bile bilmeden ender de olsa evlenmek isteyenler olabilmektedir. Ancak, bu tür durumlarda da özellikle okul çağında olan kız çocukların eğitimi sekrete ugrayacağından, sosyal yönden ve de sağlık açısından olumsuz etkileneceğinden **18 yaşından küçük kız çocukların evlenmelerine müsaade edilmemeli, baskı ile değil bu çocukların dikkatleri geleceğini olumsuz etkilemeyecek spor, sanat, farklı hobiler vb. gibi diğer faaliyetlere çekilmelidir.**

Erken Yaşıta Evliliklerin Temel Nedenleri

Toplumda, çocuk yaşıta evliliklerin birçok nedeni olmakla birlikte, ileriki bölümde açıklanacak olan **“toplumsal cinsiyet ayrımcılığı” en önemli temel nedenlerden biridir.** Ayrıca, toplumsal cinsiyet rolleri, yukarıda şemada belirtilen (yoksulluk, eğitsizlik, vb.) faktörlerin nasıl, ne yönde ve aile içinde kimi etkileyeceğini de belirleyen temel etkenlerden biridir.

Düğer temel nedenler ise:

1. Sosyo-Ekonominik Gerekçeler (Yoksulluk/ekonomik güvencesizlik)

Tüm dünyada ve Türkiye'de çocuk evlilikleri yoksul ve kırsal kesimlerde daha yaygındır. Bölgeler arasında da belirgin farklılıklar mevcuttur.

Yoksulluk/ekonomik güvencesizlik nedeniyle:

- “Başlık parası” ve benzeri uygulamalar ile aileye gelir kaynağı yaratılması
- “Evden bir boğaz eksilmesi”
- Evlendirilen çocuğa daha iyi ekonomik koşulları sağlama isteği
- Varlıklı ailelerde maddi birikimin/kazancın aile içinde kalmasını sağlanması isteği

Çocukların erken yaşta evlendirilmelerinin çeşitli nedenleri olmakla birlikte bunlar arasında en öne çıkanları sosyo-ekonomik gerekçelerdir. **Yoksulluk ve/veya maddi sıkıntı**, tüm dünyada çocuk evliliklerinin temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle kız çocukları bazı ailelerde ekonomik bir yük olarak görülmektedir. Kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi aileler için küçük yaşta evlilikleri teşvik edici bir unsurdur. Ayrıca kız çocukları evlendirilirken **başlık parası** adı altında kendilerine biçilen değer karşılığında ailelerine kazanç sağlamaktadırlar. Kız çocukları üzerinden başlık parası elde etme şeklindeki ekonomik kazanç beklenisi, bu tür sosyal sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan başlıca sebeplerden biri olarak dikkat çekmektedir. Hem üzerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir getirmek için aileler kızlarını çocuk yaşta evlendirmektedirler. Bazı yorelerde bu işleme “kızını satmak” deyiminin kullanılması bile konunun ekonomik bağını ya da anlamını yani kız çocuğuna bakış açısını ortaya koymaktadır.

Başlık parası almasalar da, ailenin içinde bulunduğu geçim sıkıntısı ve ailedeki kişi sayısının fazlalığı 18 yaşından küçük kız çocukların ekonomik durumu iyi olan biriyle evlenmesinin iyi bir çözüm gibi görülmesine neden olmaktadır. Babaevinde çektiği maddi sıkıntılarından ve çocuk yaşta katlanmak zorunda bırakıldığı iş yükünden kurtulacağını hayal eden kız çocukları da evliliği bir çıkış yolu olarak görmektedirler. Sonuç olarak **18 yaşından küçük çocukların erken yaşta evlendirilme sıklığı ile ailenin yoksulluğu arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur**. Yapılan araştırmalar ekonomik sıkıntı içinde olmayan ailelerin kırsalda dahi çocukların erken yaşta evlendirmek istemediklerini göstermektedir. Ayrıca, bazı çevrelerde benzer sosyo-ekonomik statüye sahip varlıklı aileler de, varlıklarını koruma amacıyla 18 yaşından küçük çocukların özellikle **“akraba evliliği”**

olarak evlendirmektedirler. Bu gibi durumlar da kız çocukların, çocukluklarını yaşamamasını engellemekte, okulu bırakmalarına ve eğitim sürecinden de uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

2. Eğitimsizlik (Düşük eğitim düzeyi/niteligi)

- o Okula devam etmeyen kız çocukları 18 yaşından önce evlendirilmektedir.
- o Özellikle de kırsal kesimlerde ya da bazı bölgelerde kız çocukları ilkokuldan mezun olduktan sonra ortaöğretime gönderilmeyip evlendirilebilmektedir.
- o Orta öğretime devam eden kız çocukların çocuk yaşıta evlenme olasılığı daha azdır.
- o Ülkedeki eğitim sistemi, örneğin eğitimin “kesintili” olasını mümkün kılan (4+4+4 gibi) eğitim sistemleri de çocuk yaşıta evlilikleri kolaylaştırıcı bir faktör olabilmektedir.

Eğitsiz ve düşük sosyo-kültürel yapıdaki ailelerin çocuklarında erken yaşta evliliklerin daha sık yaşadığı gözlenmektedir. Genel eğilim erkek çocukların belirli bir düzeyde eğitim görüp, askerlik yaptıktan ve bir iş sahibi olduktan sonra evlenmeleri yönündedir. Bu durum erkeklerin nispeten ileriki yaşlarda evlenmelerine sebep olmaktadır. Buna karşılık **kız çocuklar, eğitimlerini erken yaşta bırakmaya zorlanmaktadır**. Kız çocukların eğitimlerini tamamlamaları gerekli görülmemektedir; zira ailenin kısıtlı ekonomik kaynakları erkek çocukların eğitimi için harcanmaktadır.

Hiç eğitim almamış, çok az eğitim görmüş ya da ortaöğretime devam etmeyen kız çocukların 18 yaşından önce evlendirilme olasılığı ortaöğretime devam edenlere kıyasla 6 kat daha fazladır. Okula ulaşım koşullarının zor olduğu ve/veya eğitim ortamının uygun olmadığı, kırsal kesimlerde ya da bazı bölgelerde kız çocukları ilkokuldan mezun olduktan sonra ortaöğretime gönderilmeyip evlendirilebilmektedir. Ayrıca ergenlik dönemine girmeleriyle birlikte fiziksel anlamda dikkat çekmeye başlayan kız çocukların eğitimleri aileleri tarafından nişanlama veya evlendirme gereğince yarında kesilmektedir. Özellikle kız çocukların okumasının gereksiz görülmesi ve/yahut okula gitmeye yüklenen olumsuz anımlar da 18 yaşından küçük çocuk evliliklerine neden olabilmektedir.

Ülkedeki eğitim sistemi, ilgili yasal durum ve yapılan bazı mevzuat değişiklikleri de çocuk yaşıta evlilikleri kolaylaştırıcı olabilmektedir. Örneğin, 2012 yılından itibaren Türkiye'de uygulanmakta olan ve genel olarak 4+4+4 eğitim sistemi olarak anılan sistemin, kız çocukların okula devam etme durumlarının oğlan çocuklarına göre geri durumda kalmasına neden olacak koşulları hazırladığı düşünülmektedir. Bu eğitim sistemi ilkokul-

dan ortaöğretimeye geçişte kız öğrencilerin okula devam etmemesine neden olmuştur. Mart 2017 verilerine göre lise ve dengi okul mezunu olanların payı 25 ve daha yukarı yaşındaki erkeklerde %23,5 kadınarda %15,6'dır. Kız öğrencilerin yükseköğretime (üniversite) erişim oranı da hala erkek-lere kıyasla daha düşüktür. Yüksekokul ve fakülte mezunu olanların payı erkeklerde %17,9 kadınlarda %13,1'dir. Eğitime devam açısından kız ve erkek çocukların arasındaki fark artmıştır. Bu da kız çocukları için 18 yaşından küçük çocuk yaşı evlilik riskini artırmaktadır.

3. Gelenekler, Görenekler ve Dini İnançların Yanlış Algısı (Sosyal normlar)

- Çocuk yaşı evliliğin “normal” görülmeli şeklinde olumsuz yaklaşımlar barındıran ve kökeni, töre ve/veya örfe dayanan bazı uygulamalar da, 18 yaşından küçük çocuk evliliklerine neden olabilmektedir.
- Genel toplumsal değerler, normlar: Ailelerin, toplumun ve çocukların “kabul edilmiş kültürel, geleneksel, uygulama” olarak “normal”, “herkesin yaptığı”, “böyle gelmiş, böyle gider”, “anneleri/büyükanneleri/teyzeleri/halaları da çocuk yaşı evlenmiştir” gibi meşrulaştıracı algılar.
- Toplumsal cinsiyet normları: Kız çocukların “namusunu koruma”, “dedikodudan koruma”, “evde kalma” korkusu gibi algılar.

Gelenek ve görenekler, toplumsal / kültürel / normlar ve dini inançların yanlış algılanması da erken yaşı evlenmeye zemin hazırlamaktadır. Geleneksel aile yapısı içerisinde, kız çocuğu aileye belirli bir zaman için emanet edilmiş bir varlık olarak görülmekte ve aileler, kız çocuğunun asıl yuvasının evlendiği eşinin yuvası olduğunu düşünmektedirler. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaratmış olduğu ayrımcılık sonucunda özellikle kız çocukların gözü açılmadan evlendirilmesinin gerektiği düşünülmekte; küçük yaşı yapılan evlilikle kocaya itaatin ve yeni yuvaya uyumun daha kolay sağlanacağına inanılmaktadır. Erkek aileleri de kendilerine uyumu daha kolay olsun diye mümkün olduğunda küçük yaşı gelin almak istemektedirler. Kız çocukların bir an önce bir erkeğin himayesine sokulmasıyla, karşılaşabilecekleri cinsel taciz ve şiddetten korunabileceği sanılmaktadır. Ayrıca, bu evliliklerin genç kızların karşı cinsiyetle evlilik dışı ilişkiye girmelerine engel olacağının yaygın bir düşünce olarak görülmektedir. Çevresinde kendi yaşıtlarının evlenmesi, ailesinde erken yaşı evlenenlerin çoğunlukta olması gibi durumlar da çocukların bu olumsuz örneklerin etkisinde kalarak evliliğe özendirilmektedir.

4. Aile İçi Şiddet (Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet)

- Aile içi kadına yönelik şiddet çocuk yaşıta evliliklerin hem nedeni hem de sonucudur.
- Aile dışı kadına yönelik şiddet biçimleri (özellikle cinsel taciz ve saldırı) nedeniyle de kız çocukları "koruma" amaçlı evlendirilmektedir.

Aile içi şiddet, geçimsizlik, baskı, çocuk sevgisinin yokluğu, küçük yaşlarda anne veya babadan birinin kaybedilmesi ve üvey anne veya baba ya sahip olunması diğer bir ifadeyle aile içinde çocuğun gereksinimi olan huzurlu ortamın olmaması kız çocuklarında, evlenme sonucunda bu durumdan kurtulacağı inancını geliştirmekte ve erken yaşıta evliliklere yol açmaktadır. Aile içi şiddetin yanı sıra hane dışındaki cinsel şiddete maruz kalma durumları da ailelerin 18 yaşından küçük kız çocuklarını evlendirmelerine neden olabilmektedir. Tüm bu durumların sonucu olarak da çocuk yaşıta evlenen kız çocukların aile içi (koca, kayınvalide, kayınpeder, görümce, kayınbirader, elti vb. tarafından) şiddete maruz kalma olasılığı daha da artmaktadır.

5. Günümüzde görsel iletişim teknolojileri ve sosyal medyanın etkileri

Geçmişten farklı olarak, çocuk yaşıta evlilik sorununu günümüzde etkileyen faktörlerden biri de televizyon başta olmak üzere kitle iletişim teknolojileri alanındaki gelişmelerle ilişkilidir. Bu alandaki gelişmeler, kültürel bağlamda bir dönüşüm ve geleneksel davranış kalıplarında değişimlere neden olarak, insanların gerek aile içindeki ve gerekse de sosyal çevreleりyle olan ilişki ve iletişim biçimlerini yakından etkilemiştir. Daha önceki yıllar için televizyon, günümüzde ise televizyon ile birlikte bilgisayar ve internet teknolojisindeki gelişmeler, akıllı telefonlar, tabletler ve sosyal medya kullanımındaki artışın, bu konuda çeşitli etkilerinden bahsetmek mümkündür. Türkiye'de 1960'lı yılların ikinci yarısında TRT ile başlayan TV yayını, 1990'lı yılların başına gelindiğinde özel televizyon kanallarının yayın yapmaya başlaması ile yeni bir mecraya girmiştir. Televizyonun hemen her haneye girmesi ile pedagojik açıdan çocuklar için uygun olmayan bazı yayınların çocukların tarafından izlenilmesi durumu ve dizi ya da filmlerdeki karakterlerin, onları izleyen çocuklar tarafından rol model olarak alınması, çocuk yaşıta evlilik sorununu bir yönyle etkilemektedir. Geçmişle kıyaslandığında, izledikleri yaynlardan etkilenen oyun çağında çocukların arasında, birbirlerini sevgili görme olgusuna giderek daha çok rastlanmaktadır. Sosyal medyada kandırılıp, evlenmek için ailesinden kaçan çocuk yaştaki kız çocukların varlığı da bu durumun yansımalarından biri olarak tanımlanabilir.

6. Diğer Nedenler

Zararlı kültürel uygulamalar:

- Berdel, beşik kertmesi, kan bedeli, kuma, levirat, sororat gibi uygulamalar.
- Çevre ve toplum baskları.
- Tacize veya tecavüze uğrayan kız çocukların tecavüzcüsüyle ya da başka birisiyle hemen evlendirilmesi.
- Kız kaçırma, kaçırılma.

Başa kız çocukları olmak üzere çocuklara yapılan “evde kalırsın”, “bahtın kapanır”, “yaşın geçerse seni kimse almaz”, “bir an önce evlen ve çocuk yap” ve benzeri toplum baskları da erken yaşta evliliklerin önünü açmaktadır. Diğer taraftan, toplumda geleneksel olarak kabul gören, uygulanan evlilik türleri de (berdel, beşik kertmesi, başlık parası evliliği, kan bedeli evliliği, kuma evliliği, levirat (kadının ölen eşinin erkek kardeşi ile evlendirilmesi), sororat (erkeğin, ölen eşinin kız kardeşiyle evlendirilmesi), akraba evliliği de çocuk yaşta evliliklere zemin hazırlamaktadır.

Ataerkil ailelerde, gençlere evlilikleriyle ilgili karar verme veya tercihte bulunma hakkı tanınmamaktadır. Bunların dışında tacize veya tecavüze uğrayan kız çocukların tecavüzcüsüyle ya da başka birisiyle hemen evlendirilmesi, kaçma veya kaçırılma gibi durumlar da erken yaşta evliliklere sebep olmaktadır. Ayrıca zorunlu göç sebebiyle insanların yaşadığı ekonomik, sosyal ve kültürel karmaşa da erken yaşta evlilikleri artırın faktörler arasındadır.

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sonuçları

Çocuk yaşta evliliklerin çocuk, aile, toplum ve yeni nesiller üzerindeki etkileri:

- Temel insan haklarının ihlali ve birey olma özelliğinin kaybı.
- Şiddete maruz kalma: bilgisizlik ve kendini koruyamamadan dolayı şiddette, özellikle cinsel şiddete maruz kalma olasılığı artmaktadır.
- Şiddet mağduriyeti durumunda ise yasal ve sosyal desteği erişim olasılığı azalmaktadır.
- Kısıtlanma ve zorlanması: evden dışarı çıkmama, sosyal yaşamın olmaması, zorla çalıştırılma ya da gelir getirici bir işe çalışmamasına engel olunması (ekonomik bağımsızlığının engellenmesi).

18 yaşını tamamlamadan evlendirilen kız çocukların yaşamaları boyunca olumsuz etkileyebilecek fizyolojik ya da beden sağlığı açısından farklı birtakım sorumlara sebep olabilmesinin yanı sıra bu durumun psikolojik açıdan baş edilmesi güç sorumlara da neden olabilmektedir. Hatta eşler arasındaki yaş ve güç farklılıklarla, 18 yaşından önce evlenmiş kız çocukların kendi hayatları ile ilgili karar verme ve olayları kontrol etme hakkının da kaybına neden olmaktadır. Küçük yaşta bağımsızlığını ve kontrolü yitirmek, kız çocukların fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddete karşı daha savunmasız kılmakta ve yaşamını kısıtlamaktadır.

18 yaşından küçük çocuk yaşta evlilikler konusunda gerek ulusal, uluslararası düzeyde ve UNICEF'in yaptığı çalışmalar, gerekse de bu konudaki mevcut diğer bilimsel yayınlar; çocuk yaşta evlenen kadınların, özellikle eşleri tarafından uygulanan aile içi şiddete maruz kalma oranlarının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle çocuk yaşta evlen(diril)enler arasında aile içi şiddet mağduru olanların sayısının çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu şiddetin; fiziksel şiddetten cinsel şiddete, duygusal/psikolojik şiddetten sosyal şiddete ya da ekonomik şiddete kadar uzanan farklı boyutları bulunmaktadır. Özellikle de cinsel şiddet, çocuk yaşta evliliklerde kız çocukların için daha büyük bir tehlikedir; çünkü küçük yaşta olmasının bir sonucu olarak istemediği cinselliği reddedememekte, bu konuda kendini koruyamamakta ve böyle durumlarda yasal ve toplumsal desteği erişmemektedir. Hatta erişimi eşi ve eşinin ailesi tarafından engellenmektedir.

Çocuk yaşta evlendirilen kız çocukların büyük kısmı, evlendirildikleri kişinin ailesi ile iç içe yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Özellikle yaş farkının büyük olduğu evliliklerin hemen hepsinde böyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Bunda geleneksel değerlerin etkisi olabildiği gibi zaten çocuk yaşta olmak ve/veya ekonomik açıdan bağımlı olmak ile ilgili farklı ek faktörlerin de etkisi bulunmaktadır. Böyle bir durumda çocuk yaşta evlendirilmiş kız çocukların maruz kaldıkları aile içi şiddet sadece evlen(diril) dikleri kişi ile sınırlı kalmamakta ve ailenin diğer üyelerinin de (kayınlı/kayınpeder/kayınbırader/görümce/elti) şiddetine maruz kalabilmektedirler. Bu durum, bazen yaşamaları boyunca onları etkileyebilecek olan büyük travmalara olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir.

Çocuk yaşta evlilikler, bir şiddet türü olarak ayrıca zorla çalıştırılma ile de ilişkili olabilmektedir. Çalışma sonucu elde ettiği gelire kendi rızası olmadan eşi ve ailesi tarafından el konması gibi durumlar da sık görülebilmektedir. 16 yaşından sonra gelir getiren bir işte çalışıyor olan kız çocukların ise 18 yaşından önce evlenmesi durumunda işten ayrılmaya zorlanmaları ekonomik yönden eşine mahkum edilmesine ve ekonomik gücünün engellenmesine neden olmaktadır. Çocuk yaşta evlendirilen ve daha kendisi

çocukluk evresini atlatmadan çocuk sahibi olan ve annelik rolü yüklenen kız çocukları, fizyolojik ve psikolojik açıdan farklı sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır.

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Eğitime Etkileri

- Eğitime erişimin kısıtlanması; hiç okula başlatılmaması ve/veya okuldan ayrılma,
- Hareket özgürlüğünün kısıtlanması,
- Hamile ve çocuk sahibi olma, aile ve ev içi sorumlulukları, evli/hamile/çocuklu kız çocukların okula devam edememesi gibi nedenlerle eğitime erişimin kısıtlanması,

Dünyada birçok çalışma ve rapor çocuk yaştaki evliliklerle yetersiz eğitimin ilişkisini ortaya koymaktadır. Bunlara göre ebeveynlerin ve çocukların eğitim düzeyi düştükçe çocuk yaştaki evliliklerin görülmeye sıklığı artmaktadır. Eğitimsizliğin önüne geçemeyen toplumlarda çocuk yaştaki evliliklerin de önlenmesi imkânsız hale gelmektedir. Eğitim, erken yaşta evliliklerin hem sebebi hem de sonucudur. Evlilik yaşıyı yükseltmenin en etkili yolu özellikle kız çocukların eğitime erişimini ve eğitime devamının sağlanmasıdır.

Türkiye'de kadınların yaklaşık %20'sinin yanı beş kadından birinin hala okur-yazar olmaması Cumhuriyetin kuruluşunda kadına verilen hakların devlet tarafından yıllar içinde tam olarak uygulanmadığını göstermektedir. Eğitim, bireyin hayatına ilişkin temel karar mekanizmalarında daha etkin olmasını sağlayarak ve bilinc geliştirmek evliliklerin ertelenmesini ve kız çocuğunun/kadının güçlenmesini sağlamaktadır. Birçok kültürde ebeveynler yatırımlarının "boşa gideceğini" düşündüklerinden evlendikten sonra baba evini terk edecek olan kız çocukların eğitimine yatırım yapmama eğilimindedirler. Özellikle sosyoekonomik durumu düşük aileler, kız çocuklarını okula göndermemekte veya gönderse bile evlendirmek için okuldan almaktadırlar. Türkiye'de de erken yaşta evlendirilen çocukların öncelikle eğitim yaşamları kesintiye uğramaktadır. Hamile ve çocuk sahibi olma, aile ve ev içi sorumlulukları, evli/hamile/çocuk sahibi olan kız çocukların okula devam edememesi gibi nedenlerle eğitime erişim kısıtlamaktadır. Her ne kadar Türkiye'de 18 yaşından küçük evli çocukların okul kayıtları açık öğretime alınabilse de genellikle eşleri ve aileleri, bu eğitime de engel olmaktadır. Eğitim haklarından mahrum edilmiş olan evli kız çocuklar, üretme katılma yani bir meslek sahibi olma ve gelecekte bile çalışma haklarından da yoksun bırakılmaktadır. **Bu durum özellikle çocuk yaşıta evlenen kız çocukların ekonomik özgürlükleri olmadan eğitimsizlik, yoksulluk ve bağımlılık döngüsüne hapsedilmesine yol açmaktadır.**

**Kız çocukların 18 yaşından önce evlendirilmelerinin önlenmesi için
en etkili yol, kız çocukların eğitime erişiminin ve
eğitime devam etmesinin sağlanmasıdır.**

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sosyal Yaşamlarına Etkileri

Ergenler, toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır. Ancak yetişkinler çok zaman ergenleri çocuk gibi görseler de yetişkin gibi davranışlarını da beklemektedirler. Bu yaş grubundaki bireylerin (10 – 19 yaşarası), gerekli toplumsal rollere uyum sağlamada zorlandıkları ve toplumsal gelişimlerini tamamlayamadıkları kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu yaş aralığında evlenen çocukların, evlilik sonrasında, arkadaşlarından kopma, özgüven eksikliği, toplumsal faaliyetlere katılımdan uzaklaşma gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ruhsal ve bedensel gelişimin tamamlanmamış olması çocukların çeşitli hastalıklara ve psikolojik rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Kız çocukları kendilerini koruyamayacak yaşıta ve eğitimsız olarak evlendirilmeleri durumunda, eşleri tarafından fiziksel, duygusal, sözel ve siklikla da cinsel şiddete maruz kalabilmektedirler. Bu evliliklerde aile içi şiddet, geçimsizlik ve bunun sonucunda boşanmalar ve hatta intiharlar görülmektedir.

Kendi ergenlik gelişimlerini tamamlamadan, sorunlarını halletmeden önce evlendirilen ve anne baba olan bu ailelerin çocuklar da sorunlu olabilmektedir. Geleneksel cinsiyetçi ev içi rolleri pekiştiren erken yaşıta evlilikler, hazır olmadıkları bir yaşıta henüz kendileri çocukken, aile, ev, eş, çocuk bakımı vb. gibi sorumlulukların altına girmek, bu bireylerde fiziksel ve ruhsal açıdan çöküntü oluşturmaktadır. Sosyal baskıyı artıran ve kadının ev içine hapsolmasına neden olan bu tarz evlilikler, kadının statüsünün gelişmemesine ve giderek de düşmesine yol açmaktadır.

Çocuk yaşıta bir evlilik öyküsü:

Hatice'nin anne ve babası yoksuldur, okuma yazmaları da yoktur. Kendisi de hiç okula gitmemiştir. Ailesinin 6 çocuğunun en büyüğüdür. Kırsal bölgede, merkeze çok uzak bir köyde yaşamaktadırlar. Hatice köyün en güzel kız çocuklarından biridir. Hatice başka bir köyden bir adamla başlık parası karşılığında evlendirildiğinde kendisi 14, kocası 26 yaşındadır.

1. Hatice sizce neden evlenmiş / evlendirilmiş olabilir?
2. Hatice'yi bundan sonra nasıl bir hayat bekliyor? 5 yıl sonra, 10 yıl sonra, 20 yıl sonra sosyal hayatı nasıl olacak?
3. Hatice bu yaşıta evlendirilmemeseydi önünde hangi sosyal seçenekleri olacak; nasıl bir hayatı olacaktı?

(Lütfen bu öyküdeki 3 soruyu, bütün olasılıkları bu kaynak kitapta daha önceki bölümlerde verilen bilgilere göre düşününüz, yanıtlayınız, tartışınız)

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sağlık Sonuçları

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sağlık Sonuçları

18 yaşından küçük yani çocuk yaşıta evlilik, ataerkil bir yaklaşımla, ergenlerin/gençlerin hazır olmadan yetişkinliğe geçmelerine yol açan olan bir dayatmadır. Bu dayatmanın sonucu ise çocuğu/genci, özgüven zedelenmesi, en yakınlarına olan güvenin zedelenmesi/tahribatı, hatta yok olmasına çocuğun/gencin kendilik olgusunun engellenmesi ve de ergeni devamlı olarak çocukluk/ergenlik döneminde bırakmasıdır. Çocuk yaştaki evlilikler, bireyin psikolojik ve bedensel gelişimini olumsuz etkileyen, eğitimlerini aksatan, mesleki ve sosyal işlevselligi bozan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Çocuk yaşıta evliliğin bireyin sağlığını nasıl etkilediğini kavrayabilmek için sağlıklı olmanın “bireyin bedenen, ruhen (zihinsel, psikolojik) ve sosyal yönden “tam iyilik halinde olması” anlamına geldiği dikkate alınarak çocukluktan yetişkinliğe geçiş/ergenlik (adölesan) döneminin özelliklerinin sağlık yönü ile iyi bilinmesi gerekmektedir.

18 yaşından küçük çocuk yaşıta evlilikler;

- Özgüveninin zedelenmesine,
- En yakınlarına olan güvenin tahribatına, yokmasına,
- Kendilik olgusunun engellenmesine,
- Yaşam boyu devamlı olarak, çocukluk/ergenlik döneminde kalınmasına neden olur.

Sağlık;

- Bireyin bedenen,
 - Ruhen (zihinsel, psikolojik) ve
 - Sosyal yönden
- “tam bir iyilik halinde” olmasıdır.
- **Yani sağlık ancak bireyin belirtilen bu 3 yönden de; “fiziksel, ruhen ve sosyal yönden iyilik halinde olması ile”** gerçekleşebilir.

Ergenlik (Adölesan) Dönemi ve Özellikleri

Yaşamın ilk 24 yılında çocukluk, ergenlik, gençlik dönemleri yaşanmaktadır. Bu dönem, çocukluğun bağımlılığından erişkinin bağımsızlığına geçiş dönemi olup fiziksel, psikolojik, duygusal ve sosyal değişikliklerin hızla yaşandığı çok önemli bir dönemdir. Ayrıca bu dönemin, bireyin, duygusal, sosyal ve özellikle de üreme sağlığı - cinsel sağlık açısından “taşındığı sağlık riskleri” yönü ile özel bir önemi vardır.

Ergenlik dönemi: “10-19” yaş arasıdır. Bu dönem içinde;

- Sosyologlara göre, 14-19 yaş grubunu kapsayan gelişme çağındaki nüfus, toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır.
- Hekimlere göre ise, 14-21 yaş aralığı, üreme sisteminin olgunlaşma süreci sayılmaktadır ve bu yaş aralığındaki kız ve erkek çocuklar genel gelişimlerini henüz tamamlamamışlardır.

Ergenlik döneminin özellikleri ve bu dönemde sağlık yönünden yaşanan önemli değişiklikler:

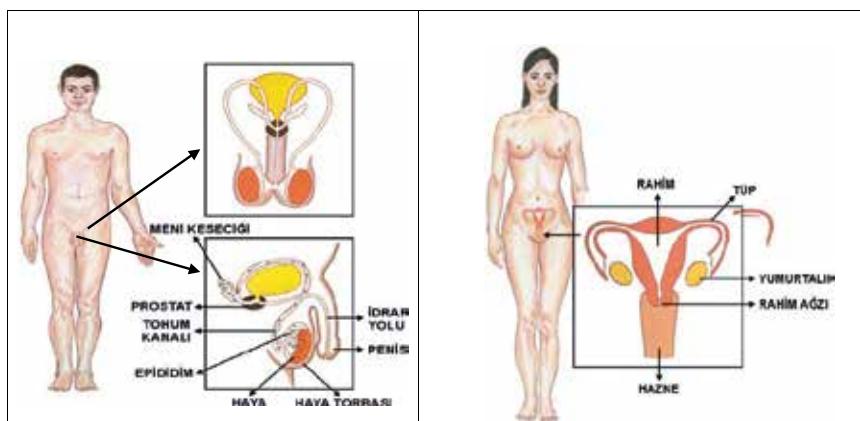
Hızlı fiziksel büyümeye, ruhsal ve cinsel gelişme, ergenlik döneminin en önemli özelliğiidir. Kız çocukları bu çağda erkek yaşıtlarına göre, ortalama 2 yıl önce girer ancak gelişmenin tamamlanması 21 ile 24 yaşına dek sürer. Ergenlik döneminde, iskelet ve yağ dokularının boyutlarında belirgin bir artış olmaktadır. Kas gelişmesi erkek çocukların kız çocuklara göre fazla, yağ dokusu gelişmesi ise kız çocuklarda daha fazladır. Bu dönemde büyümeye olayı, hormonların (troid hormonu, androjen/testosteron ve östrojenin) etkisi altındadır. Bu hormonların miktarlarında artma olur. Temel değişiklik ise üreme bezlerinin çalışmaya başlamasıdır. Üreme organlarındaki değişiklikte, her iki cinsiyet arasında farklılıklar görülür.

Ergenlik Döneminde (10-19 yaş) Kız ve Erkek Çocuklardaki Bedensel Değişiklikler:

Kız çocuklarında	Erkek çocuklarda
Kilo ve boy artışı	Kilo ve boy artışı
Ciltte yağlanması ve sivilce oluşumu	Ciltte yağlanması ve sivilce oluşumu
Vücut biçimleri (kalça genişlemesi, memelerin büyümesi)	Vücut biçimleri (kasların gelişimi, omuzların genişlemesi)
Tüylenme/ killanma (koltuk altı, üreme organlarının üzeri, bacaklar)	Tüylenme/ killanma (koltuk altı, üreme organlarının üzeri, sakal, büyük, göğüs üzeri) ses değişikliği
Adetin başlaması; Yumurtlamaının başlaması	Penis ve testislerde büyümeye; Spermin olgunlaşması, meni üretimi; gece boşalması

Ergenlik döneminde bedensel olarak yukarıdaki tabloda belirtilen temel değişiklikler meydana gelir. Bunların yanı sıra bu dönemde her iki cinsiyet için; Kendi cinsiyetinde olanlarla yakın arkadaşlık kurma, cinsel davranışlara merak, мастурбasyon, fiziksel değişimlere uyum sağlama ve aileden bağımsız olma çabalarının birlikte yaşandığı duygusal dalgalandırmalar, risk alma davranışları, karşı cinsiyete karşı ilgi, ilk cinsel ilişki, flört de gözlemlenen davranışlardandır.

Ergenlik döneminde büyümeye olayı, belirtildiği gibi her iki cinsiyette de beyinden gelen emirlerle vücutta oluşan hormonların (troid hormonu, androjen/testosteron ve östrojen) etkisi altındadır. Bu hormonların miktarlarında artma olur. **Temel değişiklik ise üreme bezlerinin çalışmaya başlamasıdır.** Üreme organlarındaki değişiklik bakımından her iki cinsiyet arasında farklılıklar görülür. Bu dönemde en önemli değişiklik; Kız çocukların, yumurta hücrelerinin olgunlaşması ve adet kanamalarıdır. **Kız çocuklar, genellikle 10-13 yaşlarında ilk adetlerini görürler.** Beyinden gelen hormonlarla yumurtalıklardan salgılanan hormonlar, rahmi etkiler. Rahim iç tabakası kalınlaşarak gebeliğe uygun hale gelir. **Gebelik oluşmadığında rahim iç tabakası kanayarak dökülür, bu olaya “adet” denir.** Adet görme yaklaşık olarak 10-13 yaşlarında başlar, 45-50 yaşa kadar sürer. **Adetlerde, 21-35 gün arayla, 3-5 gün süren, günde 2-3 petlik kanama olur.** Kız çocukların, yukarıda belirtilenlerle eş zamanlı memeler belirginleşir büyür, vücut şekli değişmeye başlar.

Şekil 2: Erkek ve Kadın Üreme organları

Ergenlik çağındaki erkek çocuklarda; yüzde sivilceler oluşur sakal ve bıyık çıkar ses kalınlaşır, koltuk altında ve cinsel organ çevresinde killanma, hızlı boy uzaması görülür kaslar ve özellikle omuzlar genişler. **Her iki cinsiyette de yalnız olma isteği, hayal kurma, sınırlılık, derslere ilgide değişiklik, kendini kabul ettirmeye yönelik çabalar giyme önem verme, dış görünüşüne özenme başlar ve cinsel konulara ilgi artar.**

Ergenlik çağında her iki cinsiyette de büyümeye birlikte bir takım duyu ve davranış değişiklikleri de görülür. Her iki cinsiyet için kullanılan “**Delikanlı**” terimi, **bu dönemdeki ruhsal durum değişikliklerini çok iyi açıklamaktadır.** Bu dönemde gençler genellikle bazı tehlikeli, riskli durumların kendilerine zarar vermeyeceğini düşünür. Ölümüslüğünü, gücünü kanıtlama çabası, dünyaya meydan okuma ya da kahraman olma arzusu, kolaylıkla tehlikeli davranışlara girmesine yol açar. Bunlar arasında

sigara, alkol ve madde bağımlılığı, kazalar, intihar, hareketsiz yaşam, beslenme alışkanlıklarını kişisel hijyen, korunmasız cinsel yaşam vb. sayılabilir.

Çocukluk ve ergenlik döneminin en önemli özelliklerinden biri de kendilerine “rol model” arama ve geleceğe yönelik “hayallerinin” olmasıdır. Bu dönemde gençlerin hayallerini engelleyecek olaylardan örneğin erkek çocukların için “çalışmak zorunda bırakılmaları”; Kız çocukların için “**18 yaşını doldurmadan evlendirilmeleri**”, her iki cinsiyetin de eğitim imkanlarından yoksun kalmalarına ve psiko-sosyal yönden gelişmemelerine neden olan olaylardır. Bu uygulamalar, son derece yanlış/haksız, çocukların doğuştan sahip oldukları “insan haklarını” ellsinden alan davranışlardır. Ebeveynlerin, toplumun, bu ve benzeri davranışlardan kesinlikle kaçınması, asla hoş görmemesi gereklidir. Çocukların ahenkli bir aile ortamında “çocukluklarını yaşayarak” büyümeleri onların insan hakkı olduğu gibi, gelecekte sağlıklı başarılı bir birey olmalarını da sağlayan bir gereklilikdir. **Bütün bunları sağlamak başta devlet olmak üzere, ailelerin ve bütün toplumun görevidir.**

18 yaşından önce yani çocuk yaşı evlendirilme, aileler ve toplum tarafından her iki cinsiyet için de kabul edilmemesi gereken bir durumdur. Ancak **2 nedenle kız çocukların için daha da fazla önem etmektedir.** Birinci neden, 18 yaş öncesi evlendirilme her toplumda kız çocukların **daha siktir.** İkinci neden, erken yaşı evlenenlerde kız çocukların için hazır olmadığı aile sorumluluğunu alma, çocukluklarını yaşamamamanın yanı sıra **gebelik ve doğum bağlantılı olumsuz sağlık sonuçlarının, hem sık görülmesi ve hem de çok ciddi boyutta olmasıdır.** Esasen yaşamının ilk yıllarından başlanarak kız çocukların farklı şekilde, toplumsal cinsiyet temelli kalıplara göre yetiştirmeleri, evlendirildiklerinde ise eşlerine bağımlı olması vb. kadın sağlığındaki olumsuzlukları da artırmaktadır. Çocuk yaşı yapılan evlilikler ise kız çocuğunun “insan haklarının pek çoğundan mahrum kalmasına” yol açan ve tüm bunların yanı sıra kadın sağlığının bozulmasına neden olan çok önemli bir faktördür. Diğer tarafından 18 yaşından önce evlenen kız çocukların gebe kalmaları durumunda sadece kendi sağlıklarını için değil, doğan çocukları için de pek çok sağlık riski söz konusudur.

18 yaşından önce evlendirilen kız çocuklarınında gebelik ve doğumbağılı meydana gelen olaylar daha yakından incelenenecek olursa:

Daha önce de belirtildiği gibi, kız çocuğunda hormonların etkisi ile yaklaşık 13 yaş civarında ilk adet başlar. Adet döngüsü içinde yumurtalıklardan cinsiyet hormonları salgılanmaya başlar ve yukarıda da açıklandığı gibi beyinden gelen hormonlarla yumurtalıklardan salgılanan hormonlar rahmi etkiler. Rahim iç tabakası kalınlaşarak gebeliğe uygun hale gelir. Gebelik oluşmadığında bu tabaka kanayarak dökülür, bu olaya “adet” denir. İlk

adetlerde çoğu kez bir süre yumurtlama olmayabilir hatta aşırı kanamalar meydana gelebilir.

Gebelik: Dişi yumurta hücresi ile erkek tohum hücresinin birleşmesi sonucunda gebelik meydana gelir. Cinsel birleşme sonrası haznedeki (vajen) spermler rahim ağızından geçerek yukarı doğru tüplere ulaşırlar. Yumurtalıklardan tüpe ulaşan dişi üreme hücresinin (yumurtanın) buraya ulaşmış olan spermlerin biri tarafından zarının delinerek içeri girmesi ile dişi üreme hücresi, aşılanmış olur bu olaya **döllenme** adı verilir ve bu olay gebeliğin başlangıcıdır. Gebelik halk arasında **9 ay 10 gün olarak ifade edilen, özel özen gösterilmesi, düzenli aralıklarla tıbbi bakım alınmasını gerektiren 40 haftalık bir dönemdir**. Tıbbi imkanların, bilimsel gelişmelerin kısıtlı olduğu eski dönemlerdeki zorunluluk ya da gelenek diye yapılan eksik ve yanlış uygulamalar günümüzde asla “bizim zamanımızda böyle yapardık” diye ölçüt olarak kullanılmamalı/uygulanmamalıdır ve meşrulaştırmamalıdır.

Günümüzde konu ile ilgili bilinen doğru bilgiler özetlenecek olur ise; Sağlık yönü ile **gebelik için en uygun yaş, 20 -34 yaş aralığıdır**. Esasen gebelik, bu yaş aralığında meydana geldiğinde bile bazı sağlık riskleri taşısa da ve yine özenli bakım gerektirse de “normal” seyreden doğal bir olaydır. Artık bilim insanları tarafından çok açık olarak ortaya konulmuştur ki gebelik, bu yaşların dışında yani **20 yaşından önce (özellikle de 18 yaş ve öncesi) ve 35 yaş ve sonrasında meydana geldiğinde anne ve bebek için ciddi hatta yaşamsal sağlık riskleri, tehlikeleri taşımaktadır**.

- Gebelik için en uygun yaş, 20 -34 yaş aralığıdır.
- Gebelik 20 yaşından önce (özellikle de 18 yaş ve öncesi) ve 35 yaş ve sonrasında meydana deldiğinde anne ve bebek için ciddi hatta yaşamsal sağlık riskleri, tehlikeleri taşımaktadır.
- 18 yaşından önce meydana gelen gebelikte anne adayı henüz çocuktur, ne bedenen ne sosyal yönden ne de psikolojik/ruhsal olarak böylesine ağır bir yükü kaldırırmaya hazır değildir.

18 yaşından önce meydana gelen gebelikte anne adayı henüz çocuktur, ne bedenen ne sosyal yönden ne de psikolojik/ruhsal olarak böylesine ağır bir yükü kaldırırmaya hazır değildir. Diğer taraftan bu yaşlarda bağımsız karar verme gücüne de sahip olmadığı gibi, sağlık bilinci de bir erişkin kadar henüz oluşmamıştır. **Sosyal ve ekonomik yönden başkalarına bağımlı bir bireydir**. Bilinen tüm gerçeklere rağmen hala günümüzde önceki bölümde açıklanan gerekleler ve bahanelerle çocuk yaşıta evlilikler ve sonucunda da gebelikler meydana gelmektedir.

Acaba bu gebeliklerde çocuk yaştaki bir annede ve o annenin bebeğinde, ne tür olumsuz sağlık olayları ile karşılaşılmaktadır?

Çocuk Yaşı Gebeliklerin Sağlık Sonuçları

Çocuk yaşta gebelikler, ergen annenin fiziksel ve psikolojik gelişimi tamamlanmadığından hem anne sağlığı hem de bebek sağlığı açısından çok tehliklidir. **Bu tür gebeliklerin en ağır sonuçları sağlık alanında görülmektedir.**

Örneğin;

- **15-19 yaş grubu annelerdeki ölüm oranı yirmili yaşlardakilere göre 5 kat daha fazladır.**
- **Kız çocuğunu 18 yaşından önce evlendiren anne ve baba, çocuğunu 5 misli daha fazla ölüm riskine atmaktadır.**

Ergen gebelikler, yüksek riskli ve tehlikeli gebelikler olup, anne (maternal) ve bebekte (fetal ve bebek) hastalık (morbidity) ve ölüm (mortality) ile sonuçlanabilmektedir. Ergenlik dönemindeki bireyin henüz gelişimi tamamlanmadığından, kendi vücutu için gerekli demir, diğer mineral ve vitaminlere olan ihtiyacı mevcut iken meydana gelen gebeliğin gereksiniği daha da artırmasına bağlı olarak mevcut tablo daha da ağırlaşabilmektedir. Demirin yanında folik asit, kalsiyum, magnezyum, vitamin E ve B12 alınma oranı ve düzeyi ergenlerde daha düşük olduğundan bu maddelerin eksikliğiyle de sık karşılaşılmaktadır.

Ergenlik dönemi gebeliklerinde sık rastlanan durumlar;

- Kansızlık (anemi),
- Erken doğum (doğumun 37. Gebelik haftasından önce olması) ,
- Doğum öncesi gelişme geriliği (bebeğin gebelik süresine göre daha yetersiz gelişmesi),
- Suyun erken gelmesi (gebelik süresince bebeğin içinde olduğu suyun, henüz doğum ağrıları başlamadan su kesesinin kendiliğinden açılarak suyun gelmesi),
- Düşük doğum ağırlıklı bebek (bebeğin doğum kilosunun gebelik haftasına göre az olması ya da 2500 gramın altında olması),
- Gebelikte tansiyonun yükselmesi (preeklampsı),
- Gebelik zehirlenmesi (annede tansiyon yükselmesi ile birlikte kasılma nöbetlerinin meydana gelmesi - eklampsı),
- Doğum sonrası rahim iç tabakasının iltihaplanması (endometrit-puerperal enfeksiyon),
- Bebeğin başı ile doğum kanalının uyuşmazlığı, (baş pelvis uyuşmazlığı-leğen kemikleri (pelvis) henüz gelişimini tamamlamadığı için müdahaleli doğumlardır, forseps, vakum uygulama ya da sezaryen doğum ihtimali çok artmakta,
- Doğum sonrası aşırı kanama olması.

Ayrıca çocuk yaşta gebeliklerde idrar yolu iltihabı (üriner sistem enfeksiyonu), cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar gibi olumsuzluklar ve komplikasyonlar da daha sık görülmektedir.

Araştırmalar açık olarak göstermektedir ki, doğurganlık yaşı küçüldükçe annelerde görülen kötü / olumsuz sağlık sonuçlarının görülme sıklığı yükselmektedir. Ayrıca çocuk yaşta evlenenlerin, meydana gelen gebeliklerinde düzenli bir tıbbi bakım almaları, sağlık hizmetine ulaşabilmeleri de daha düşük olmaktadır. Bu durum, ortaya çıkan olumsuz sağlık sonuçlarına zamanında tanı konulamamasına, müdahale edilememesine neden olmaktadır. Genç annelerin, özellikle de 18 yaşından önce doğum yapan ergen annelerin, daha sonraki yaşlarda anne olan kadınlara göre, düşük ya da ölü doğum yapmaları %50 oranında daha fazladır. Bu grupta diğer olumsuz/kötü gebelik sonuçları da artmaktadır. Ergenlik dönemindeki annelerde, müdahaleli doğum riski de daha fazladır. Müdahale genellikle bebeğin başı ile annenin henüz gelişmesini tamamlamamış olan pelvisi (legen kemiği) arasındaki uyuşmazlığı-“baş-pelvis uyuşmaması” nedeniyle yapılmaktadır. Müdahaleli doğumlar sonrası, doğum kanalında zedelenmeler, yırtıklar (laserasyonlar) hatta doğum kanalı ve bağırsak ya da meşane arasında delinme-açıklık oluşma riski (fistüller) artmaktadır. Ergenlik döneminde gebe kalan kadınlarda iç üreme (genital) organları, henüz gelişimini tamamlamadığı için doğum eylemi sırasında erişkin kadınlara göre daha kolay yaralanma, zedelenme gelişebilmektedir. Rahim kasının kasılma yeteneğinin zayıf olması sebebiyle de doğum sonrası rahmin kasılarak kanamayı durduramaması sonucu aşırı kanamalar (atoni) meydana gelebilmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyin psikolojik (ruhsal) ve sosyal yönden de gelişimini tamamlamadan gebe kalması, onun bir yetişkinin görevlerini üstlenememesine, zorlanması neden olmaktadır. Bu durum, sosyal ve ekonomik yetersizlik, karşı cinsiyetle ilişkilerde sorun, anne-babaya uzamış bağımlılık gibi yaşam boyu sürecek ciddi sonuçlara sıkılıkla yol açmaktadır. Ergen gebelerde cinsel gelişiminin tamamlanmamasıyla birlikte, anksiyete, korku, heyecan, umutsuzluk ve stres gibi duygusal bozuklukları çok fazla görülmekte, depresyon ve intihar riskiyle karşılaşılabilir mektedir.

Ayrıca, çocuk yaşta yapılan evliliklerde kız çocukları daha fazla aile içi şiddete maruz kalmaktadır, ilerleyen dönemlerinde kendi çocuklarına karşı şiddet uygulama eğilimleri ya da ilgisizlik daha fazla olabilmektedir. Uluslararası Kadın Araştırmaları Merkezinin yaptığı araştırmaya göre, çocuk yaşta evlenen kız çocukları diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre fiziksel şiddete iki kat, cinsel şiddete ise üç kat daha fazla maruz kalmaktadırlar. Evli kız çocukların uğradıkları fiziksel şiddetten dolayı eşlerini “haklı görme” olasılıkları da daha fazladır.

Aşağıdaki tabloda ergen gebelik ve doğumlarda (18 yaş ve daha küçük yaşı) anne ve bebekte / çocukta olabilecek **olumsuz sağlık sonuçları** özetlenmektedir:

Erken yaşta gebelik ve doğumlarla ilgili anne yönünden sağlık bağlamında olabilecek olma riski artan olumsuzluklar ve tehlikeli durumlar
ANNEDE
Fiziksel ve psikolojik olarak evliliğe, gebeliğe ve çocuk doğurmaya hazır değildir
Eğitim ve sosyal gelişimden yoksunluk, okulu bırakma siktir
Sağlık hizmetine daha zor ulaşabilirler
Vücut ağırlığı artışının yetersiz olması, kansızlık (anemi) sık görülür
Gebelik zehirlenmesi (preeklamsi) siktir
Baş pelvis uyuşmazlığı – müdaхaleli doğumlar (forseps vb., sezaryen doğum) siktir
Zor doğum ihtimali fazladır
Doğum sonu ciddi kanamalar daha sık meydana gelir
18 yaş ve öncesi yaşı grubunun doğum öncesi bakım, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerine ulaşması yetersizdir
Sık gebelik - Erken yaşta doğum yapmaya başlayan ergen kadınların kısa aralıklarla gebe kalma riski de yüksektir
Bu yaş grubunun aile planlaması hizmetlerine ulaşması da yetersizdir
Gebeliğin istenmemesi sık karşı karşıya kalınan bir durumdur
Kendiliğinden düşükler, isteyerek düşükler, ölü doğumlar daha sık görülür
Doğumdan sonra idrar/dışkı kaçırmasıyla sonlanan obstetrik fistül gibi olumsuz sonuçlar da meydana gelebilir
Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, idrar yolu enfeksiyonları siktir
Ruhsal sorunlar: anksiyete, korku, heyecan, umutsuzluk ve stres gibi duygusal bozuklukları çok fazla görülmekte, depresyon ve intihar riskiyle karşılaşılabilmektedir
Bu grupta gebelik, doğum ve lohusalık döneminde “annenin öлme riski” 20- 24 yaş grubuna kıyasla 5 misli daha fazladır
Eşinden ya da diğer aile üyelerinden şiddet görme daha fazladır
Sosyal aktivitelere katılma sınırlıdır ve sosyal dışlanma söz konusudur
Cinsel şiddete uğramaları daha siktir
Evde tek başına, mutsuz, kendine güveni olmayan kadın ve anneler söz konusudur
Ekonomik olarak bağımlı, işsizlik ve aile gelirine katkıda bulunamama sonucunda “yoksulluk” bu grupta daha siktir
Bu evliliklerde boşanma ve ayrılma daha sık olmaktadır

Erken yaşta gebelik ve doğumlarla ilgili bebek ve çocuk yönünden sağlık bağlamında olabilecek olma riski artan olumsuzluklar ve tehlikeli durumlar

BEBEKTE / ÇOCUKTA

Gebeliğin istenilmemesi daha sık görülür

Doğacak çocuğa karşı ilgisizlik (İstenmeyen çocuk olma)

Çocuğun istismar edilmesi

Bebekte doğum öncesi dönemde (anne karnında) gelişme geriliği meydana gelmesi

Bebeğin düşük doğum ağırlıklı doğma sıklığı daha fazladır (doğum kilosunun gebelik süresine göre daha az olması)

Bebeğin prematüre/erken doğması daha siktir

Bebeğin ölü doğma riski daha yüksektir

Bebeğin doğumdan sonraki büyümeye ve gelişmesinde gerilik görülebilir

Bebek ölümleri (bebeğin bir yaşı tamamlamadan ömesi) daha fazladır

Bu çocukların ileride okul başarısızlığı ve okulu bırakmaları daha siktir

Bu çocukların ileriki yaşamlarında eğitimden yoksun kalma, işsizlik/yoksulluk daha siktir

Bu çocukların için çoğu zaman, "kendi rızası/görüşü olmadan yapılan seçimler, okuldan alma çocuk yaşıta evlendirme gibi" çoklu insan hakları ihlali söz konusudur (

Kaynak: http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf 22

Çocuk yaşta yani 18 yaşını doldurmadan yapılan evlilikler “bütün belirtlen olumsuz sonuçlar” göz önüne alınarak, daha başlangıçta, hiç olmadan engellenmesi gereken bir durumdur. Ancak bu evlilik olmuş ve gebelik meydana gelmiş ise bu durumda bu gebeliklerin daha sık, daha özenle, düzenli doğum öncesi bakım kontrolleri yapılmalıdır. Bu gebelein aileleri bilgilendirilip, bilinçlendirilerek ve gebeye yeterli danışmanlık yapılarak daha sık aralıklarla izlenmesi gereklidir. Bu izlemler mevcut sağlık sisteminde o kişinin aile hekimi tarafından ve konu ile ilgili yeterli eğitimi olan bir sağlık personeli (ebe-hemşire) tarafından düzenli aralıklarla yapılmalıdır. Ortaya çıkabilecek bütün olası olumsuz sağlık sonuçları da dikkate alınarak gerekli tetkik ve muayeneler eksiksiz yapılarak izlenmelidir. Herhangi olumsuz bir durumda, eğer gerekiyor ise gebe daha üst sağlık kuruluşlarına/uzman hekime sevk edilmelidir.

Uygun yaşlarda yani 20-34 yaş aralığında ve ciddi bir sorunu olmayan gebelerin mevcut standartlara göre tüm gebelikleri boyunca en az 4 kez kontrol edilmesi gereklidir. Oysa 18 yaşından önce gerçekleşen gebelikler “tehlikeli, riskli” olarak kabul edilip onların daha düzenli ve daha sık iz-

lenmeleri gerekir. Yaşlarının küçük olması daha sağlıklı oldukları değil daha “kırılgan” oldukları anlamına gelmektedir.

18 yaşını doldurmadan yapılan evlilikler, sadece çocuk, kadın ve anne sağlığını olumsuz etkilemekle kalmaz, aile ve toplum üzerine de olumsuz etkileri vardır. Bu etkiler sonuça, bir ülkenin kalkınmasını, 2030 yılına dek ulaşılması planlanan “kalkınma” hedeflerine” ulaşmasını da engeller.

Aile/toplum Etkileri

► Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2015-2030)

Daha önce oluşturulmuş olan, “Binyıl kalkınma hedeflerinin” süresinin dolmasıyla birlikte 2015 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) sürdürülebilir kalkınma zirvesinde 2030’ a kadar ulaşılması beklenen sürdürülebilir kalkınma hedefleri 193 ülkenin imzası ile kabul edilmiştir. Bu yeni gündemde 17 temel sürdürülebilir kalkınma hedefi ve 169 alt hedef belirlenmiştir.

Çocuk yaşı evlilikler yol açtığı birçok sorun ile birlikte (eğitsizlik, anne sağlığının bozulması, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, anne ölümü ve bebek ölümlerine yol açması vb.) **Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne ulaşmanın önünde ciddi bir engeldir.** Yoksullüğün ortadan kaldırılması, her bireyin sağlıklı bir yaşam sürmesi, herkesin nitelikli eğitime erişimi ve her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda temel hedefler koyan **Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne ulaşmak çocuk yaşı evlilikler önlenmediği sürece mümkün değildir.**

Çocuk Yaşı evliliklerin en önemli sağlık sorunları_ÖZETLE:

- Gebelikte yaşanan sağlık sorunları, doğum ve doğum sonrasında olabilecek olumsuzluklar nedeni ile annenin bu dönemde ölmeye ihtimali yüksektir. Şöyle ki; Dünyada her yıl binlerce genç kız gebelik ve doğum sırasında hayatını kaybetmektedir. 15 yaşından önce doğum yapan kız çocukları, 20li yaşlardaki doğumlara göre doğumda ölmeye riski 5 misli daha fazladır.
- Düşük, ölü doğum ve bebeğin bir aylık olmadan ölmeye ihtimali (18 yaşından küçük annelerin bebeklerini bir yaşına gelmeden kaybetme riskleri daha büyük annelere göre 60 misli daha fazladır)
- Üreme organlarında fonksiyon/ form kaybı örneğin fistül oluşmasına neden olabilir.
- Gebelik zehirlenmesi, doğum sonu kanama vb. gibi gebelik süresince ve doğumda olabilecek olumsuz olaylar çok daha sık meydana gelmekte,
- Düzenli bir tıbbi bakım almaları daha az, sağlık hizmetine ulaşabilmeleri daha zor olmaktadır,
- Gebelik ve doğum sürecinde ortaya çıkan sağlık sorunlarına zamanında tanı konulamamakta, zamanında müdahale yapılamamaktadır.
- Sağlık kuruluşunda doğum yapılması daha az, evde doğum ihtimali fazladır
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı 2-8 misli daha fazla savunmasızlık söz konusudur
- Bebeğin yetersiz bakım görmesi, beslenme yetersizliği, bebeğin yetersiz gelişme göstermesi daha yüksektir.

Toplumsal Cinsiyet ve Çocuk Yaşıta Evlilikler

Toplumsal Cinsiyet ve Çocuk Yaşıta Evlilikler

Toplumda, 18 yaşından küçük çocukların evlendirilmesinin birçok nedeni olmakla birlikte **toplumsal cinsiyet ayrımcılığı en önemli temel nedenlerden biridir**. Ayrıca, bir önceki bölümde belirtilen (yoksulluk, eğitim-sizlik, vb.) faktörlerin nasıl, ne yönde ve aile içinde kimi etkileyeceğini belirleyen temel etkenlerden biridir.

Örneğin; bir önceki bölümde de değinildiği gibi yoksulluk, çocuk yaşıta evliliklerin önemli bir nedenidir ama yoksul ailedeki kız çocuğunun ve erkek çocuğunun bu durumdan nasıl ve ne düzeyde etkileneceğini toplumsal cinsiyet ve bu bağlamda yapılan ayırcılık belirler. Haneden bir boğaz eksilsin denir. Hangi boğazın eksilmesi gerektiğinin cevabı ki bu çoğunlukla kız çocuğudur, toplumsal cinsiyettedir. Aile, okuldan çocuğun alınmasına karar verir, kız çocukları okuldan alınıp evlendirilirken; erkek çocukları aileye gelir kaynağı olsun diye dışarda çalıştırılmaya başlanır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet diğer etkenlerin de kimi, nasıl etkileyeceğini belirleyen ve tüm diğer etkenlerle kesişerek işleyen bir faktördür.

Toplumsal Cinsiyet Nedir?

Biyolojik Cinsiyet: Doğuştan gelen cinsiyetler arasındaki genetik ve biyolojik farklılıklardır. Bu farklılıklar, fizyolojik olarak; yumurtalık ve testisler; üreme organları ve hormonlar olarak tanımlanabilir.

Toplumsal cinsiyet: Toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen ve toplumsal olarak kurgulanan roller, davranışlar, özellikler, sorumluluklar anlamına gelir. Yani toplum tarafından sonradan oluşturulur. Kadınlar ve erkekler biyolojik farklılıklarla doğsalar da onlara atfedilen birçok özellik, içinde yaşadıkları toplum tarafından belirlenmektedir. Toplumda, toplumsal cinsiyet rollerinin değişmeyen ve biyolojik varlığımıza bağlı özellikler olduğu gibi genel bir varsayılmış hakimdir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri **hem zaman içinde hem de kültürden kültüre değişirler**.

Kadınlar ve erkekler olarak birbirinden çok da farklı olmayan varlıklar olarak dünyaya geliriz. Peki kadınlar ve erkekler olarak dünyada aynı biçimde yaşayıp, aynı şeyleri mi deneyimleriz? Çocukluğumuzdan başlayarak aile, sosyal çevre, mahalle, sokak, okul, medya, kitaplar ve daha birçok şey aracılığıyla “cinsiyetimize göre” davranışlar edinmeye başlarız. Bunlar hem öğretici hem de denetleyici olurlar. Ailelerin ve sosyal çevrenin kız ve oğlan çocuklarına yönelik farklı yetiştirmeye uygulamaları olduğunu, verilen isimlerden, alınan giysilerden ve oyuncaklılarından çocukların oda dekorasyonlarından anlamak mümkündür.

Çocuklar, çok erken yaştan itibaren etrafi keşfetmeye ve deneyerek öğrenmeye başlarlar. Yapılan araştırmalar, dünyaya gelmesinden itibaren ailelerin kız çocuklarına ve oğlan çocuklarına davranışlarında, belirgin farklılıklar olduğunu; kız çocuklarına daha koruyucu davranışırken oğlan çocuklarına daha cesaretlendirici davranışını göstermektedir.

Oyuncaklarda cinsiyete göre seçim yapıldığını görürüz: Kız çocuklarına bebekler, minik mutfak eşyaları ve ağırlıklı olarak pembe eşyalar seçilirken; oğlan çocuklara arabalar, tabancalar ve ağırlıklı olarak mavi kıyafetler seçilir. Kız çocukları için duygusal, gül, sevgi, nazlı; oğlan çocukları için yiğit, mert, şahin, savaş gibi isimlerinin tercih edilmesi nedendir?

Toplumda, aile içinde, kişisel ilişkilerde, kadın ve erkeklerden beklenilerimiz, onlara uygun gördüğümüz davranışlar farklıdır. Bu farklılığın da doğaları gereği öyle olduğunu düşünürüz. Uslu, nazik, tertipli, sevecen kızların yanında; haşarı, yaramaz oğlanlar

Okula gittiklerinde karşılaştıkları cinsiyetçi yaklaşımların da kız ve oğlan çocukları arasındaki rolleri ve kalıpları pekiştirici etkileri olur. Eğitim ortamında öğretmenlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu özellik ve davranışlar gösteren çocuklara bu davranışları ödüllendiren/olumlayan bir yaklaşım sergilediği; toplumsal cinsiyet rollerinin ve kalıplarının dışında davranışlar gösteren çocukları ise görmezden gelen veya cezalandırın davranışlar sergilediğinin gözlemlendiği araştırmalar vardır. Bunun yanında; okulda kullanılan kitaplar da cinsiyetçi yaklaşımı destekler niteliktedir. Annenin ev işleri ve çocukların ilgilendiği, babanın ise gazete okuduğu görsellere kitaplarda halen rastlamak mümkündür. Kitaplarda “bilim adamları, iş adamları, adam gibi yapmak, adam olmak...” ifadelerinin kullanıldığı; sınıf ortamında “kız gibi ağlama” sözlerinin duyulduğu ortamlar bu kalıpları ve rolleri pekiştirir.

Okullar aynı zamanda çocukların kurumsal yaşamı doğrudan deneyimledikleri yerlerdir. Okulda karşılaştıkları durumlar, kadın-erkek ilişkileri, kadınların ve erkeklerin toplumdaki pozisyonları ve statülerine ilişkin algılarını etkilemektedir. Öğretmenlerin çoğunun kadın olması, yönetici pozisyonunda olan kadronun erkeklerden oluşması; bazı branşların erkeklerin alanı, bazı branşların kadınların alanı olarak görülmesi çocukların algılarını şekillendirmektedir.

Bütün bu bekentiler, deneyimler, verilen roller, onaylamalar ve cezalandırmalar, çocukların çok küçük yaştan itibaren birtakım kalıplara uygun olarak biçimlenmelerine neden olur. Bu kalıplara “toplumsal cinsiyet kalıpları” denir. Toplumsal cinsiyet kalıpları, kadınların ve erkeklerin birbirlerinden tamamen farklı cinsiyetler oldukları algısı yaratır ve bu kalıpların tartışılmaz, sorgulanmaz olduğu şeklinde bireyleri yanlıtır.

Toplumsal cinsiyet kalıpları yaşanan yere, ailenen sosyal durumuna, varlıklı ya da yoksul olmaya göre de farklılaşır. Örneğin, Ankara'da kırsal bölgede yaşayan lise öğrencisi bir kız çocuğunun uyması gereken kalıpla, Ankara merkezinde yüksek sosyal ekonomik imkanlara sahip bir ailedede yaşayan kız çocuğunun uyması gereken kalıp aynı değildir. Bu kalıpların hem biçimleri hem de bireylere sundukları alan farklıdır. Sadece kadınlar için değil erkekler için de cinsiyet kalıpları vardır. Erkeklik kalıpları da içinde yaşanması güç kalıplardır: Örneğin, her zaman güçlü olmak, evi gecindirmekten sorumlu olmak, önemli kararları vermek vs. kolay bir şey değildir. Oysa bireylerin kendilerine özgün hayalleri, gelecektен ve hayattan bekleneleri, yetenekleri bu kalıplara sığmaz. Unutulmaması gereken onlar da birer çocuktur...

Hangi şekilde olursa olsun, cinsiyet kalıpları kadınların ve erkeklerin özgün bireyselliklerini daha çocukluktan başlayarak yok ederek onları **tek bir kategoriye indirgeyen** ve bu kategorik tanımın cederesine hapseden bir nitelik taşırlar. Toplumsal cinsiyet kalıplarının dışına çıktığımızda, ailemiz, sosyal çevremiz, arkadaşlarımız, öğretmenlerimizden bu konuda uyarlarını duyarız: "Sen ne biçim erkeksin!", "Kadın dediğin böyle olur mu?", "Erkek dediğin böyle yapmaz!"

Kadınlık ve erkeklik kalıpları bizi basitçe birbirimizden ayırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal kaynaklara erişimimizi, fırsatları ve insan haklarını kullanmamızı da büyük ölçüde etkiler ve kadınlar ve erkekler arasında eşitsizlikler yaratır. Bu, **her iki cinsiyet için de** olumsuzluklar taşımakla birlikte kadınlar açısından özel bir ezilme ve baskı altına alınma durumu söz konusudur. Kadın ve erkekler arasında (eğitim, sağlık, istihdam, siyasete ve karar mekanizmalarına katılım gibi kritik alanlarda) çoğunlukla kadınların aleyhine eşitsizlikler yaratır. Türkiye, kadın hareketlerinin çabaları, sivil toplum örgütlerinin katılımı ve devletin yasal ve kurumsal mekanizmalarda gerçekleştirdiği birçok gelişmeye rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıından oldukça uzaktadır. Dünya Ekonomik Forumu 2018 Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi'ne göre **Türkiye 149 ülke arasında 130.sırada yer almaktadır.**

Bazı Temel Alanlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri

Eğitim

Türkiye'de, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2017) verilerine göre, okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı, erkeklerden beş kat fazladır. Yüksekokul veya fakülte mezunu olanların oranı, erkeklerde %17,9 ve kadınlarda %13,1'dir. Avrupa Birliği ülkelerinde ise yüksekokul veya fakülte mezunu olan erkeklerin ve kadınların oranı sırasıyla; %23,9 ve %24,3'tür. Türkiye'de yapılan çalışmalar, kadınların eğitimiyle sağlığı, evlilik yaşı,

doğurganlığı, ortalama doğum aralıkları, işgücüne katılım ve kazancın kulanımı vb. arasında yaşamlarını olumlu etkileyebilecek ilişkiler olduğunu göstermektedir. Ancak, temel bir insan hakkı olan eğitime erişim, günümüzde kadınlar için halen bir sorun alanı olmayı sürdürmektedir.

Ücretli İşgücüne Katılım

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıında en önemli alanlardan biri de ücretli işgücüne katılımdır. Ücret karşılığı çalışma, kadınların güçlenmesini ve yaşamlarında daha fazla söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. Dünya genelinde iş gücüne katılım oranları incelendiğinde, 25-54 yaş grubu erkekler arasında işgücüne katılım oranı %94 iken, bu oranın aynı yaş grubu kadınarda %63 olduğu görülmektedir. Ancak, iş gücüne katılım oranlarındaki cinsiyet uçurumu ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Türkiye'de kadınların iş gücüne katılım oranları 2017 itibarıyle %36,2'iken, Türkiye'nin de içinde bulunduğu OECD ülkelerinde bu oran %63,6'dır.

İş gücüne katılım ve istihdamdaki düşüklüğün yanı sıra ücretli olarak çalışan kadınlar kayıt dışı ve güvencesiz çalışma, düşük statülü sektör ve işerde yoğunlaşma, aynı nitelikteki işlerde erkeklerden daha düşük ücret alma, meslekte yükselememe ve yönetici kadrolarda yer alamama gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin, BM'nin 2018 yılında yayumlahası bir rapora göre, kadınların dünya genelinde erkeklerin kazandığından %33 daha az kazandığı tahmin edilmektedir. Yine aynı raporda, otuz yedi ülkeden toplanan verilere göre kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farklılıklarını azaltmakla birlikte bu eğilimin çok yavaş olduğu ve özel bir önlem alınmadığı sürece 2086'ya kadar kadınlar ve erkekler arasında eşit ücret hedefinin gerçekleştirilemeyeceği belirtilmektedir.

Siyasete ve Karar Mekanizmalarına Katılım

Siyasete ve Karar mekanizmalarına katılım oranları incelendiğinde, dünya genelinde ulusal parlamentolarda kadın temsilinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ulusal parlamentolarda bulunan kadın temsilci oranı dünya genelinde ortalama %23,6'dır. Bu oran, Amerika Birleşik Devletleri'nde %28,1, Kuzey Avrupa Ülkeleri'nde %41,7'dir. Türkiye'de ise parlamento'da kadın temsili %17,3'tür. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkeleri ortalaması ise %28,8'dir.

Ücretsiz – Görünmez Emek

Eğitim, istihdam ve karar alma mekanizmalarına katılımın önündeki engellerin yanında ve bunlarla ilişkili olarak; toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği diğer yükler de kadınların erkeklerle eşit haklara ve koşullara

ulaşmaları önünde engeller oluşturmaktadır. Toplumsal yaşamda ve eşler arasında iş bölümü gereklidir. Ancak **cinsiyete dayalı iş bölümü**, yani bazı işlerin “kadın işi”; bazı işlerin “erkek işi” olarak görülmesi ve bu durumun sorgulanmadan kabulünün hem istihdam hem de günlük ev işlerindeki yansımaları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine yol açar ve sürmesine neden olur.

Çocukların bakımı, aile içinde hasta, yaşlı ve engelli bireylerin bakımı ve günlük olarak yapılması gereken ev işleri ücretsiz ve karşılıksız işlerdir ve bu işlerin genellikle kadınlar tarafından yapılması beklenmektedir. Tüm toplumların ve ailelerin devamlılığı karşılıksız ve ücretsiz olarak yapılan ev ve bakım işlerine dayalı olsa da bu işler genellikle “çalışma” olarak görülmemekte ve değerli bulunmamaktadır.

BM Kadın Birimi (UN Women) raporu, yemek pişirme, ev temizleme gibi ev işlerinin ve aile içerisinde bakım gerektiren yetişkinlere ve çocuklara bakmak gibi işlerin %75'inin kadınlar tarafından yapıldığını göstermektedir. Kadınlar bu tür, ücretsiz bakım ve ev işlerine erkeklerden 2,6 kat daha fazla zaman ayırmaktadır. Ücretsiz bakım işlerinin kadınlar ve erkekler arasında eşitsiz bir şekilde dağıtilması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

TÜİK'in yapmış olduğu Zaman Kullanım Araştırması'na göre, Türkiye'de kadınlar erkeklerden yaklaşık 3 kat daha fazla ücretsiz ev işlerine zaman ayırmaktadır. Kadınların ev ve bakım işlerine daha fazla zaman harcaması, okula, eğitime, ücretli iş gücüne katılıma, kendilerine ve dinlenmeye daha az zaman ayırmaları demek olup, bu da var olan cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir.

Sonuçta kadınlar, erkeklerden daha az;

Kaynağa; para, kredi, eğitim, istihdam, boş zaman

Seçme şansına; denetim, özerklik ve karar alma yetkisine sahip olur.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Kadınlara Yönelik Şiddet

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının en yakıcı sonuçlarından biri toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kadınlara yönelik şiddetdir. Kadınlara yönelik şiddet ölümle varan ciddi fiziksel hasarlara, psikolojik, cinsel sağlık ve üreme sağlığı sorunlarına yol açmaktadır. Araştırmalara göre, her 3 kadından 1'i yaşamının herhangi bir döneminde şiddete maruz kalmaktadır ve kadınlar en çok birlikte oldukları eşlerinden şiddet görmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı %33; şimdiki veya eski partneri tarafından psikolojik şiddete

maruz kalan kadınların oranı %55'tir. 2014 yılında, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan araştırmaya göre; Türkiye'de 15-59 yaş arasındaki en az bir kere evlenmiş olan kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalma oranı %36'dır. Kadınların %44'ü duygusal şiddete, %30'u ekonomik şiddete ve %12'si cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun topladığı verilere göre, sadece 2017 yılı içinde Türkiye'de 409 kadın cinayeti yaşanmıştır.

Bu sonuçlara rağmen, şiddet mağduru kadınların destek almak veya şikayette bulunmak üzere sağlık kuruluşu, polis, kadın örgütü gibi kurumlara başvuru oranları oldukça düşüktür. Türkiye'de, aile içi şiddete maruz kalan her 110 kadından 89'u hiçbir resmi kuruma ya da sivil toplum kuruluşuna başvurmamıştır. Nereye başvuracağini bilmediği için yardım talep etmeyen kadınların oranı %13 ve yardım alabileceğine inanmadığı için başvuruda bulunmayan kadınların oranı %4'tür.

Çocuk yaşta ve zorla yapılan evlilikler kadınlara yönelik şiddetin bir türüdür ve kız çocukların en temel insan haklarının ihlalidir. Kendi hayatları ve bedenleri üzerinde söz sahibi olmaları engellenen çocuk yaşta evlendirilen kız çocukları, birçok olumsuz sağlık sonucunun yanı sıra, eğitim olanaklarından mahrum kalmakta ve istihdam olanaklarına erişemezdeler.

2014 yılında yapılan Türkiye Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Sonuçlarına göre;

- Türkiye genelinde kadınların %26,0'sı 18 yaşından önce evlenmiştir.
- Evlilik yaşı ile şiddet düzeyi arasında belirgin bir ilişki vardır. Fiziksel şiddet erken evlenen kadınlar arasında %48,0, 18 yaşından sonra evlenen kadınlar arasında %31,0 düzeyindedir.
- Cinsel şiddete maruz kalan kadınlar için evlilik yaşı daha belirgindir. 18 yaş öncesi evlenen kadınların %19,0'u, 18 yaş sonrası evlenen kadınların %10'u cinsel şiddete maruz kalmıştır.
- Eğitim düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadınların oranı genel eğilim olarak azalmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınlar arasında en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranı %43,0, yüksek öğrenim görmüş kadınlar arasında bu oran %12,0'dır.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadın cinsiyetinin varsayılan doğasına yüklenen ön yargılar ve özellikler üzerinden geliştirilen, bundan hareketle kadınları birey ve grup olarak baskı altında tutmak, hakların eşit kullanımını engellemektir.

Çocuk Yaşıta Evlilikler ile İlgili Uluslararası ve Ulusal Mevzuat

Çocuk Yaşıta Evlilikler ile İlgili Uluslararası Mevzuat

Çocuk yaşta evlilikler günümüzde uluslararası sözleşmelere göre, bir **insan hakları ihlali** ve **çocuk hakları ihlalidir**. Ayrıca, **toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kadına yönelik şiddetin** bir türü ve kalkınmanın önündeki bir engel olarak kabul edilmektedir.

Çocuk yaştaki evlilikler;

- Çocuk hakları ihlali
 - İnsan hakları ihlali
 - Kadına yönelik şiddet (İstanbul Sözleşmesi)
 - Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet
- ve
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasında bir engeldir.

İlgili Uluslararası Sözleşmeler

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989)
- Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (1979 - CEDAW md. 16)
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948-md. 16)
- Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Eşlenme yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme (1946- md. 1,2 ve 3)
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme (1976 – md.23)
- Medeni ve Siyasi Haklara Dair UA Sözleşme (1976), Madde 23
- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi – 2014 – md. 32 ve 37)

Yukarıda belirtilen uluslararası sözleşmeler, Türkiye'nin de imzacısı olduğu sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 90'a göre kanun hükmündedir ve temel hak ve özgürlüklerle ilişkin uluslararası sözleşmelerle kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda uluslararası sözleşme hükümleri esas alınır.

Bu sözleşmelerin Türkiye imzalanma ve onaylanma tarihleri aşağıda belirtilmiştir.

Belge adı	İmzalanma Tarihi	Yürürlük Tarihi	TR'nin taraf olma durumu/tarihi
Ekonominik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS)	1966	1976	İmzalama: 2000 Onaylama: 2003
Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	1979	1981	Onaylama: 1985
Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyarı Protokol	1999	2000	İmzalanma: 2000 Onaylanma: 2002
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	1989	1990	İmzalama: 1990 Onaylama: 1994
Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)	2011	2014	İmzalama: 2011 Onaylama: 2012

Birçok uluslararası sözleşme, bireylerin tam ve özgür rızaları ile evlenme hakkına sahip olduğunu belirtir ve bu hakkı güvence altına alır.

Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi

BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye bu uluslararası sözleşmeyi 1990 yılında imzalamış 1995 yılında TBMM de kabul edilerek mevcut anayasamızın 90. Maddesi gereği ulusal yaşamızın üzerinde yasal bir güce sahiptir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin girişinde şöyle denmektedir:

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşıtı sürdürbilmesi için her yönyle hazırlanması ve Birleşmiş Milletler Anlaşmasında ilân edilen ülkeler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirmesinin gerekliliği göz önünde bulundurarak, çocuğa özel bir ilgi göstermesi, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisini (Bu Bildiriyi 1928 tarihinde TC adına M. Kemal Atatürk imzalampost) ve 20 Kasım 1959 tarihinde BM Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisini (nde, insan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (özellikle 23 ve 24'üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme'de (özellikle 10'uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanıdığı vurgulanmıştır. Çocuk Hakları Bildirisini de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımından tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun ya-

sal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksinimi bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukların aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine ilişkin Toplumsal ve Hukuksal ilkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında BM Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına ilişkin Bildirinin hükümlerini *animsayarak*, Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu *bilinci içinde*, Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önem *göz önünde tutulmuştur*.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme

(CEDAW)

Bu sözleşme, eğitim, sağlık, işgücüne katılım gibi temel alanlarda kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması konusunda düzenlemeler getirirken evlenmeye ilişkin hakları da tanımlamış ve evlilik birliğinin kurulması ve sürdürülmesinde eşitliğin sağlanması için çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

CEDAW Madde 16:

1. Taraf Devletler, kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırmayı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:
 - a. Evlenmede erkeklerle eşit hak,
 - b. **Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı,**
 - c. Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar,
 - d. Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarınla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların menfaatleri en ön planda gözetilecektir.
 - e. Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalarдан yararlanmada eşit haklar,
 - f. Her durumda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum olma ve evlat edinme veya benzeri müesseselerde eşit hak ve sorumluluklar,
 - g. Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil karı ve koca için eşit kişisel haklar,
 - h. Ücret karşılığı olmaksızın veya bir bedel mukabilinde malın mülkiyeti, iktisabı, işletmesi, idaresi, yararlanması ve elden çıkarılmasında eşlere de eşit haklar,

2. Çocuğun erken yaşıta nişanlanması veya evlenmesinin hiçbir kanuni etkisi olmayacak ve evlenme asgari yaşıının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için yasama dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

CEDAW ve Çocuk Hakları Komiteleri bir araya gelerek 2014 yılında ortak bir tavsiye kararı yayınlamış, bu karar kapsamında kız ve oğlan çocukları için **yasal asgari evlenme yaşıının ailenin rızası olsun veya olmasın 18 olarak kabul edilmesini önermişlerdir.**

Türkiye'de Çocuk Yaşıta Evliliklerle İlgili Ulusal Mevzuat

Anayasa

T.C. Anayasasının 41. maddesi ailenin ve çocuk haklarının korunmasıyla ilgili düzenlemeleri içerir.

Bu maddede ailenin eşler arasında eşitliğe dayandığı vurgulanmıştır. Ayrıca “devlet, ailenin huzur ve refahını ve özellikle annenin ve çocukların korunması, aile planlamasının öğretilmesi ve uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve gerekli teşkilatı kurar” denmektedir. Her çocuk, korunma ve bakımından yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddette karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

İlgili Diğer Mevzuat:

- ✓ Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)
- ✓ Türk Medeni Kanunu (TMK)
- ✓ Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (6284 s. K.)
- ✓ Türk Ceza Kanunu (TCK)
- ✓ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu (DSK)
- ✓ Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)
- ✓ ...

Türk Medeni Kanunu (TMK) ve Evlendirme Yönetmeliği:

Türkiye'de evlilik usul ve esaslarını **Türk Medeni Kanunu (TMK)** ve **Evlendirme Yönetmeliği** belirler. Her ikisine göre de 18 yaşını doldurmuş olan kadın ve erkek evlenebilirler. Kişiilerden biri veya her ikisi de 17 yaşını doldurmadı ise yasal vasilerinin izni gereklidir (TMK md. 124/1 ve 126; Evlendirme yönetmeliği 14/1a). Kişiilerden biri veya her ikisi de 16 yaşını doldurduysa, mahkeme kararı ile evlenebilirler. Bunun için olağanüstü bir

durum ve çok önemli bir sebep gerekmektedir (TMK madde 124/2, Evlendirme yönetmeliği madde 14/ 1b). 15 Yaşını doldurmuş olan çocuklar, mahkeme tarafından “yasal olarak reşit” olarak değerlendirilseler bile evlenemezler.

- Türkiye’de kadın ve erkek için **yasal evlenme yaşı 18’dir**. Çocuk yaşta evlilik suçtur.
- 17 yaşını doldurmuş olanların evlenebilmesi için yasal temsilcilerin rızası gereklidir
- 16 yaşını doldurmuş olanlar olağanüstü durumlarda ve önemli hallerde hakim kararı ile evlendirilebilirler
- 16 yaşını doldurmamış olanlar hiçbir surette evlenemezler.
- Türkiye’nin kanunları, uyuşuna bakılmaksızın Türkiye’de yaşayan herkes için geçerlidir.
- Evlenme kişiyi ergin (reşit) kılar. (TMK 11)
- Mahkeme kararıyla ergin olan küçük 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez
- Çocuk yaşta evlilikler, mahkeme kararıyla daha erken yaşta ergin olsa dahi çocuk koruma çocuk koruma sisteminin kapsamında değerlendirilir.

Evlilikle İlgili Bilinmesi Gerekenler:

- ✓ Evlenme kişiyi ergin (reşit) kılar.
- ✓ Mahkeme kararıyla ergin olan küçük 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez.
- ✓ Bir çocuk, evlenme yoluyla veya mahkeme kararıyla daha erken yaşta ergin olsa dahi çocuk koruma sisteminin kapsamında değerlendirilir.

İmam Nikahı ve Çocuk Yaşı Evlilikler: Türk Medeni Kanunu’na göre evlilik ancak resmi nikah sonrasında eşlere aile cüzdanının verilmesi ile kanun önünde resmiyet kazanır.

Madde 143: Aile Cüzdanı ve dini tören

- Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir evlenme cüzdanı verir.
- Aile Cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dini töreni yapılamaz.
- Evlenmenin geçerli olması dini törenin yapılmasına bağlı değildir.
- TMK madde 143’e göre dini nikah, resmi nikahtan önce yapılamaz.
- Anayasa mahkemesi 2015 yılında, Türk Ceza Kanunu (TCK)’nın 230. Maddesindeki “resmi nikahtan önce dini nikah kıyan ve kıydıranlar hakkında öngörülen hapis cezasını” kaldırılmıştır.
- İlgili yasal çerçeveye TC vatandaşı olmayıp Türkiye’de yaşayanlar için de geçerlidir.

Türk Ceza Kanunu (TCK)

Türk Medeni Kanunu'na karşı gelenler, **Türk Ceza Kanunu (TCK)**'ya göre aşağıdaki şekilde cezalandırılırlar:

- Evli olmasına rağmen, başkası ile evlenme işlemi yaptıran kişi, 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır – 230/1
- Kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptıran kişi 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır – 230/2

Çocuğa Karşı Cinsel Suçlar:

Türk Ceza Kanunu'nda **cinsel birelilik için rıza yaşı 15'tir**. 15 yaşını tamamlamamış çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış çocuğun cinsel istismarıdır ve madde 103'e göre cezalandırılır.

Çocukların Cinsel İstismarı (TCK madde-103)

- Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, 8 yıldan 15 yaşına kadar hapisle cezalandırılır.
- Baskı, tehdit ve hile olması durumunda, 15 yaşını bitirmiş ancak 18 yaşını bitirmemiş çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi 8 yıldan 15 yaşına kadar hapisle cezalandırılır.
- Mağdurun 12 yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza, istismar durumunda 10 yıldan, sarkıntılık durumunda 5 yıldan az olamaz.
- Cinsel istismarın vücuda organ veya sair cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, 16 yıldan daha aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun 12 yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza 18 yıldan az olamaz.

15 yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkinin cezalandırılması şikayette tabidir. Ancak **cebir, tehdit ve hile** olması durumunda veya suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi halinde şikâyet aranmaksızın cezalandırılır.

Çocukla Cinsel İlişki (TCK Md.104)

- Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, 15 yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikayet üzerine, 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi halinde, şikayet aranmaksızın, 10 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Cinsel Taciz (TCK Md.105)

- Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak, taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikayetü üzerine, 3 aydan 2 yıla kadar hapis cezasına veya adli para cezasına fiilin çocuğa karşı işlenmesi halinde 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)

18 yaşını doldurmamış her bireyi çocuk olarak tanımlayan bu kanun 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanun, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocukların hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.

Madde 3: Bu kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

- Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,
- Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,
- Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,
- Çocuk ve alesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,
- Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,
- İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi,
- Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,
- Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,
- Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son şare olarak başvurulması,

- Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmeli, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,
- Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmalari,
- Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması ilkeleri gözetilir.

Madde 5'e göre; kanun kapsamında danışmanlık tedbiri, eğitim tedbiri, bakım tedbiri, sağlık tedbiri, barınma tedbiri alınması gereklidir.

6284 Sayılı Ailenin korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Bu kanunun amacı şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunmasıdır. Yasadan fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takibe (musallat olma) maruz kalan kişiler yararlanabilir.

6284 sayılı yasa bireyleri şiddetten korumak ve şiddet uygulayan kişiyi engellemek için çeşitli **koruyucu ve önleyici tedbirler alınmasını mümkün kılmaktadır**. Bu yasa kapsamında yapılacak başvurularla ilgili tüm işlemler ücretsizdir. Ayrıca bu tedbir kararlarının alınması için hiçbir delil, tanık, belge, doktor raporu, vs. gerekli değildir.

Mülki amirlerin (Kaymakam ve Vali) alabileceği koruyucu tedbirler:

- Şiddet gören kişiye ve çocuklarına barınma yeri sağlanması,
- Şiddet gören kişinin hayatı tehlikesi varsa geçici koruma sağlanması,
- Geçici maddi yardım yapılması
- Korunan kişinin çocuğu için dört ay, kişinin çalışması halinde ise iki ayla sınırlı olmak üzere kreş imkanı sağlanması.

Aile mahkemesi hakimlerinin alabileceği koruyucu tedbirler:

İş yerinin değiştirilmesi, şiddet uygulayan kişiyle evli olunması durumunda müsterek yerinin değiştirilmesi, tapu kütüğüne ortak yaşınan konut için aile konutu şerhi konulması, 5726 sayılı Tanık Koruma Yasası hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi, alınabilecek koruyucu tedbirlerdir.

Aile mahkemesi hakimlerinin alabileceği önleyici tedbirler:

- Tehdit veya hakaret içeren söz ve davranışlarda bulunmama, uzaklaştırma, korunan kişinin bulunduğu konuta yaklaşmama, korunan kişinin yakınlarına, tanıklarına ve çocuklarına yaklaşmama,

- Ortak konutun korunan kişiye tahsis edilmesi, korunan kişinin eşyalarına zarar vermemesi, onu iletişim araçlarıyla rahatsız etmemesi,
- Çocuklarla görüşmesinin refakatçi eşliğinde yapılması, çocukların kişisel ilişkisinin sınırlanırılması ya da tümüyle kaldırılması,
- Kamu göreviyle olsa dahi silah kullanmaması ve taşınmasına izin verilen silahın, kolluk kuvvetlerine veya kurumuna teslim edilmesi.
- Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddeleerin etkisindeyken korunan kişilere ve onların bulunduğu yerlere yaklaşmaması; bağımlılığın olması halindeyse hastaneye yatmak dahil, muayene ve tedavisinin sağlanması.
- Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisiin sağlanması.

Polis, jandarma tarafından alınabilecek tedbirler:

Acil durumlarda barınma ve geçici koruma tedbirlerinden bazılarını polis, jandarma da alabilir. Aynı şekilde, hakim tarafında alınabilecek tehdit veya hakaret içeren söz ve davranışlarda bulunmama, uzaklaştırma, korunan kişinin bulunduğu konuta yaklaşmama, korunan kişinin yakınlarına, tanıklarına ve çocuklarına yaklaşmama gibi önleyici tedbirleri alma yetkileri de vardır.

Tedbir kararının verilmesi, tebliği ve gizlilik:

Tedbir kararı ilk defa veriliyorsa en çok 6 ay için verilebilir. Ancak, şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesi devam ediyorsa bu kararlar tekrar tekrar uzatılabilir.

Ulusal Mevzuat İle İlgili Bazı Önemli Noktalar

- Türkiye'de işlenen bir eylem suçsa, suçu işleyenin uyruğuna bakılmaksızın Türk Hukuku uygulanır.
- TCK'ya göre 15 yaşından küçüklere yönelik her türlü cinsel davranış **süçtur.**
- Bu davranışlara verilecek ceza, mağdurun yaşına, eylemin ağırlığına ve iradeyi sakatlayan hallerin olup olmamasına göre değişiklik gösterir.
- Cinsel ilişkiye rıza yaşı 15'tir.
- 15 yaşından büyük çocuklar özgür iradeleri ile cinsel ilişkiye girebilirler.
- 15-18 yaşındaki çocukların rızaya dayalı cinsel eylemleri ancak “mağdurun” şikayeti üzerine soruşturulabilir.
- Esas olan çocuğun iradesidir. Ana-babanın iradesi ikincil niteliktir.

Suç Mağduru Çocuklarla İlgili Unutulmaması Gerekenler:

- Mağdur çocuğa, istemi aranmaksızın mutlaka bir avukat (vekil) atanır (CMK 234)
- Mağdur çocuğun beyanının bir kez, kamera kaydıyla (CMK 52) ve

uzman eşliğinde alınması (CMK 236) esastır. (ÇİMler / Çocuklarla adli görüşme odaları).

- Mağdur çocuk aynı zamanda korunma ihtiyacı olan çocuktur (ÇKK 3)
- Korunma ihtiyacı olan çocukların ilgili mercilere (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Mahkemeleri vb.) bildirilmesi gereklidir (ÇKK 6)

Özetle;

- ✓ 18 yaş ve öncesindeki evlilikler, ulusal ve uluslararası yasalara göre “suçtur”; ciddi anlamda çocuk haklarının tümünün ihlali ve kabul edilmemesi, daha olmadan önlenmesi gereken bir durumdur.
- ✓ Özellikle kız çocukların eğitimi, erken yaştaki evliliklerin önlenmesinde/ engellenmesinde en etkili yoldur
- ✓ **18 Yaş ve öncesindeki evliliklerin kız çocukların tüm yaşamlarında ancak özellikle sağlıklarında meydana getirdiği tahribat olumsuz sonuçlar “telafi edilemeyecek / onarılamayacak” kadar ciddi ve ağırdır.**
- ✓ Türkiye’de evlilikte yaş ve irade kıtasları esastır ve herhangi bir tereddüt halinde mahkemenin (Aile Mahkemesi) müdahalesi gereklidir.
- ✓ Resmi nikah asıldır. Dini nikah ihtiyaridir ve sonuç doğurmaz.
- ✓ Aynı kurallar mülteciler/UA koruma/geçici koruma altındaki kişiler için de geçerlidir.
- ✓ 18 yaşından küçük bir kişi evlilikle ergin (reşit) olsa dahi, çocuk koruma sisteminin kapsamındadır.
- ✓ Bir ülkede yoksullğun önlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumun / ailelerin konu bağlamında bilgilendirilmesi – bilişlenmesi “çocuk yaşı evliliklerle mücadelede” son derece etkili ve mutlaka yapılması gereken müdahalelerdir.

Aşağıdaki belgeler yukarıda belirtilen uluslararası sözleşmelerle birlikte çocuk yaşıta evliliklerin ortadan kaldırılması için yasal çerçeveyi ortaya koymaktadır:

- CEDAW Genel tavsiyeler sayılı: 21 (1994)
- CRC (ÇHS) Genel tavsiyeler sayılı: 4 (2003)
- BM- İnsan Hakları Konseyi Raporu A/HRC/24/L.34 (2013)
- CRC ve CEDAW Ortak tavsiyeler (2014)
- BM-Genel Kurul Raporu A/C.3/69/L.23 (2014)

Türkiye'de çocuk yaşıta evliliklerle ilgili Ulusal Mevzuat;

- Çocuk Koruma Kanunu (Kanun No: 5395)
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (Kanun No: 2828)
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (2015)
- Türk Ceza Kanunu, Maddeler 103 (Çocuğun cinsel istismar) ve 104 (Reşit olmayan kişiler arasında/kısilerle cinsel ilişki)

Kadınlara Yönelik Şiddeti Önleme ve Kadınlara Yönelik Şiddete Müdahaleye dair Ulusal Mevzuat:

- Ailenin Korunması ve KYS'in Önlenmesine Dair Kanun (Kanun no: 6284)
- 6284 sayılı Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik
- Kadın Sığınma Evlerinin /Konuk Evlerinin Açılmasına ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) Hakkında Yönetmelik
- Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Dair 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi

Evlilik ile ilgili ulusal mevzuat:

- Türk Medeni Kanunu
- Evlendirme Yönetmeliği (2003)

Geçici koruma altındaki insanlar dahil yabancılarla ilgili ulusal mevzuat:

- Yabancılar ve uluslararası koruma Kanunu (No. 6458)
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)

Çocuk Yaşıta Evliliklerle İlgili Kurumsal Mekanizma ve Mücadele

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesiyle ilgili Bildirim Yükümlülükleri ve Kurumsal Mekanizma

Çocuk Yaşıta evliliklerin önlenmesi amacıyla yasalarla belirlenmiş belirli kurumların görev ve sorumlulukları vardır. Aşağıda çocuk yaşıta evlendirilmiş veya riskli görülen vakalarda bildirim yapması gereken kurumlar gösterilmektedir. Görüleceği gibi eğitim kurumları, sağlık kurumları, kolluk görevlileri, savcılık, adli ve idari merciler bildirimden sorumludur. **Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi konusunda temel koordinasyon ve sorumluluk Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)'dır.** İl düzeyinde sorumlu kuruluş **Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler (AÇSH) İl Müdürlüğü**dir.

Evlendirilmiş veya Risk Altındaki Çocuğun Bildirimi

Çocuk Koruma Kanunu, Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve TCK, çocuk evliliklerin veya risk bildirimi ile ilgili çeşitli yükümlülükler getirmektedir.

Çocuk yaşıta evlendirilmiş veya riskli görülen vakalarda bildirim yapması gereken kurumlar;

- Eğitim kurumları,
- Sağlık kurumları,
- Kolluk görevlileri,
- Savcılık,
- Adli ve idari merciler

bildirimden sorumludur.

- Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi konusunda temel koordinasyon ve sorumluluk **Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndadır.**
- İl düzeyinde sorumlu kuruluş **Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'dür.**

Bilindiği gibi 15 yaşını doldurmamış olan çocuklara yönelik her türlü cinsel davranış, çocuğun cinsel istismarı olarak nitelendirilir ve cezaya tabidir.

Koruma ihtiyacı olan evlendirilmiş veya şiddet gören çocuğun öncelikli olarak Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri'ne bildirimi gereklidir. Evlendirilme riski altında bulunana çocuğun bildiriminde yasal bildirim yükümlüklerinin yanı sıra çocuğun yüksek yararı, çocuğun /çocukların/ailelerin güvenliği, vakanın aciliyeti ve risk değerlendirmesinin de mutlaka yapılması gerekmektedir.

Şekil 3: Evlendirilmiş veya Evlendirilme Riski Altındaki Çocuklar ve Hizmet Sağlayıcılar İçin Vaka Bildirim Şeması

Nevşehir ili “Erken Yaşa ve Zorla Evliliklerle Mücadele İçin Nevşehir Acil Eylem Planını (2018-2019) yılları için oluşturmuş ve Nevşehir Valiliğinin 03.09 2018 tarihli olur yazısı ile il düzeyinde bu mücadeleyi başlatmış olan bir ilimizdir. Sözü edilen yazida “Acil Eylem Planının” hazırlanması ve uygulanmasında Valilik Koordinasyonunda; “Nevşehir Belediyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İlçe Kaymakamlıkları, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, İlçe Belediyeleri, Nevşehir Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, İl Müftülüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Göç İdaresi Müdürlüğü, İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü, İl Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf Başkanlığı, TÜİK Nevşehir Bölge Müdürlüğü ve Nevşehir Barosu” işbirliği yapacağı özellikle belirtilen kurum ve kuruluşlardır.

Özetle “çocuk yaşıta evliliklerle mücadelede” Valiliğin koordinasyonunda oluşturulmuş bir mekanizma mevcut olup halen bu mekanizma işletilmektedir.

Sorumlu kurum ve kuruluşların, bu acil eylem planında yer alan 15 faaliyetin gerçekleştirilemesinde iletişim içinde olarak işbirliği yapmaları beklenilmektedir.

Örnek olarak; Çoğu eğitim kurumlarını ilgilendiren aşağıda belirtilen durumlar söz konusu olduğunda “çocuk yaşı evlilik”, çocuğun istismarı gibi durumlar olabileceği düşünülerek, yakından izleme ve takip yapılması, sorunun kaynağının doğru tespiti için gerekli iletişim ve işbirliklerini valilik koordinasyonunda yapılması gereklidir.

Çocukla ilgili “evlendirilme” riskini/ ihtimalini düşündürmesi gereken belirtiler:

Çocuğun okuldan kaydın alınması	Artan aile tartışmaları
Beklenmedik süre boyunca devamsızlık	Ev içi şiddet belirtileri
Sömester tatilinden sonra geri dönmemesi	Cinsel şiddete uğrama belirtileri
Daha önce katıldığı spor, sosyal faaliyetler gibi etkinliklere katılmamama	CSÜS sorunları (ağrı, ağrılı adet, tuvalet sorunları)
Çocuğun ev işi yapmasında, kardeşlerine bakmasında/aile ziyaretlerinde artış	Daha fazla oranda evde tutulma, dışarı tek başına yollanmama
Aile ve çevresinde beşik kertmesi, berdel gibi uygulamaların mevcut olması	Her yerde çocuğa refakat edilmesi
İstemeye gelindiği ya da gelmeyeceğine dair bilgi	Fiziki görünümde (giyim dahil) ani değişme
Abla/ abi veya başka akrabalarda çocuk evliliği	Depresif, zarar verici davranışlar
Ailenin çocuğu okutmada maddi zorluk çektiğini ifade etmesi	Okul performansında beklenmedik düşüş
Ailenin çocuğun okula erişiminde zorluk çektiğini ifade etmesi	Çocuğun yurtdışına/ şehir dışına gönderileceği/gönderildiği yönünde şüphe çekici bir duyum
Ailenin okulda/ okul çevresinde “ahlaksız/ kötü davranışlardan şikayetçi olması	Çocuğun, insan kaçakçıları vasıtasisıyla Türkiye'ye gelmiş olabileceği dair şüphe

Yukarıda belirtilen işaretler ya da benzerleri, çocukla bir şekilde iletişimini olan kurum/ kuruluşlar, hizmet sunanlar tarafından dikkat edilmesi gereken, fark edilebilecek belirtiler olup o çocuğun “erken yaşta evlendirilme riski altında olabileceğini” düşündürmelidir. Bu belirtilerin fark edilmesi özellikle eğitim kurumlarında çocuğu sürekli gören öğretmenler tarafından olabileceği gibi sağlık hizmeti sunan “sağlık çalışanları” tarafından da gözlemlenebilir dikkatli bir öykü alınması ile risk altındaki çocuğun doğru mercilere, tüm mahremiyet kurallarına uyularak, zamanında bildirimi ile esasen yasalara göre “suç olan” çocuk için son derece sakıncalı bir durum böylece önlenmiş olabilir.

Suçun bildirim yükümlülüğü ile ilgili olarak TCK'nın ilgili maddeleri:

- İşlenmekte olan suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Mağdur 15 yaşından küçük ise ceza yarı oranında artırılır.
- Tanıklıktan çekinme hakkı olanların bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır (TCK m. 278).
- Kamu adına görev yapan kişi görevleri sırasında ve görevlerine ilişkin bir suç öğrendiklerinde bildirmez ise 6 aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.279).
- Görevini yaptığı sırada bir suç belirtisi ile karşılaşan sağlık görevlisi durumu yetkili makamlara bildirmez ya da gecikirse bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.280). Ayrıca 6284 sayılı Ailenin Korunması ve KYŞ'in önlenmesine dair kanuna göre (m.7/1).

Şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin varlığı halinde herkes bu durumu resmi makam AÇSHB veya diğer ilgili mercilere ihbar edebilir.

İhtiyaç Duyulan Hizmet Türüne Göre Başvuru Yapılabilen İlgili Kurumlar

İhtiyaç	İlgili kurumlar
Bilgi Alma / Danışma (24 saat) Çocuk, Kadına Şiddet, Engelliler	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Sosyal Destek Hattı Alo 183
Sosyal Yardım Hattı	Alo 144
Kadına Yönelik Şiddet / Aile İçi Şiddet / Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetleri	ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) Alo 183 (24 saat) Aile İçi Şiddet Acil Yardım Hattı- 0212 656 96 96 Gelincik Hattı: 444 43 06 ALO 155 Polis İmdat, ALO 156 Jandarma İmdat 112 ACİL
Sağlık	Hastaneler 112 ACİL
Güvenlik	En yakın polis veya jandarma karakolu <ul style="list-style-type: none"> • ALO 155 Polis İmdat, • ALO 156 Jandarma İmdat İl / İlçe emniyet müdürlükleri
Psiko-sosyal Destek	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (AÇSHİM) Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) Sivil Toplum Örgütleri
Adli yardım ve yasal süreçler hakkında destek	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Baro Ankara Barosu Gelincik Hattı: 444 43 06 (şiddete uğrayanlar için)
Örgün eğitim	İl Milli Eğitim Müdürlükleri
Yaygın eğitim	İl Milli Eğitim Müdürlükleri Toplum Merkezleri Meslek Kursu Merkezleri Sivil Toplum Örgütleri
Maddi destek	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Merkez ve İlçe Belediyeleri Alo 144 AÇSHB sosyal yardım hattı Şiddete uğrayanlara maddi yardım için başvuru: ŞÖNİM
Bilgi / danışma	ŞÖNİM Toplum merkezleri Çocuk dostu alanlar Çok amaçlı destek merkezleri
Tercüme	Sağlık Bakanlığı tercüme hattı 444 47 28 (7/24) 444 74 08 (Mülteciler için tercüme hattı 9.30-17.00 Türkçe-Arapça) 157-Yabancılar İletişim Merkezi
Kayıt	İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi İl Göç İdaresi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Çocuk Yaştaki Evliliklerle Mücadelede Ulusal Mekanizmada Yer Alan Bakanlıklar ve İlgili Politika Belgeleri

Çocuk Yaşıta evliliklerin önlenmesi ile ilgili çeşitli düzenlemelere ve kurumların konuya ilgili hedef ve sorumluluklarına ulusal politika belgeleininde de yer verilmiştir. Hukuki mevzuatın yanında bu politika belgeleri de bağlayıcıdır ve ilgili kurumlara sorumluluk yükler. Aşağıda konuya doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan politika belgelerini ve hangi kurumlara bağlı olarak hazırlandıkları belirtilmektedir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı:

- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) – (tekrar yenilenmedi)
- Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020)
- Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017)

Sağlık Bakanlığı:

- Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Stratejik Planı (2005-2015)

Kalkınma Bakanlığı:

- GAP Eylem Planı (2014-2018)
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı:

- Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-2016)

Milli Eğitim Bakanlığı:

- Ulusal Strateji Planları (2010-2014; 2015-2019)

Yukarıda belirtilen politika belgelerinde **çocuk yaşıta evlilikler** konusuna doğrudan ya da dolaylı yer verilmektedir. Örneğin; Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planına erken yaşıta evliliklerin önlenmesine yönelik yasal ve idari tedbirleri içeren belirli bir hedef eklenmiştir.

2009 yılında TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu bünyesinde kurulan “Erken Yaşıta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılması Dair Alt Komisyon”, hazırladığı raporda çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesine dair bir dizi öneriyi 2011 yılında yayımlamıştır.

Türkiye’de çocuk yaşıta evliliklerle mücadele konusu gerek kamu gereksiz STK’lar tarafından giderek kadınlara yönelik şiddet kapsamında ele alınarak, politika belgelerinde, çalıştaylarda, dokümanlarda yer almış ve farkındalık çalışmaları yapılmıştır ve halen sürdürülmektedir.

Sağlık Aracısı Kimdir ve Sağlık Aracılarının Proje Kapsamında Yürütecekleri Faaliyetler Nelerdir?

18 yaş ve öncesinde yapılan “**cocuk yaşıta evliliklerle mücadelede**” özellikle de önlenmesinde/ gerekenlerin yapılmasında hizmet sunan sektörlerin kendi aralarındaki iş birliği kadar, toplumla ve ailelerle yapılacak işbirliği de son derece önemlidir. Önceki bölümlerde açıklanan yoksulluk, eğitim-sizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bazı zararlı geleneksel uygulamalarla mücadele edilirken, **cocuk yaşıta evliliğin yol açtığı, meydana getirdiği olumsuzluklar konusunda ailelerin bilinçlendirilmesi onların farkındalığının artırılması da son derece önemlidir; Asla ihmal edilmemeli**dir.

Nevşehir ilinde konu ile ilgili olarak ileride ulusal bağlamda da yararlanılabilecek farklı bir yaklaşımın alanda uygulanması, çalışılması bilimsel olarak değerlendirilmesi bu projenin temel amacını oluşturmuştur. Kaynak kitabın bu bölümünde toplumla özellikle ailelerle yapılacak farkındalık / işbirliği çalışmalarında uygulanmakta olan “**Sağlık aracı**” yaklaşımı ile ilgili temel konulara yer verilmektedir.

Sağlık Aracı Kimdir?

Sağlık aracılıarı çocuk yaşıta evliliklerin sağlık sonuçları konusunda toplumu bilgilendirek toplumda farkındalık yaratmaya çalışan bu konuda özel eğitim ve beceri sahibi kazandırılmış olan kişilerdir. Sağlık aracılıarı, çocuk yaşıta evlendirilme riski altındaki kız çocukları, çocuk yaşıta evlendirilmiş genç kadınlar için olası risklerin/tehlikelerin bilinmesi, özellikle sağlık hizmetlerine erişimin önemi konusunda toplumda farkındalığın oluşması için çalışmalar yapar. Ebeveynler, kadınlar, kız çocukları ve sağlık çalışanları arasında köprü oluşturur ve onların sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını kolaylaştırır.

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi: Nevşehir Modeli kapsamında eğitilecek olan sağlık aracılıarı,

1. Nevşehir ilindeki seçilen mahallelerde çocuk yaşıta evlilikler ve sağlık sonuçları konusunda toplumun bilgilendirilmesi, toplumun farkındalığının artırılması amacıyla aldıları eğitime uygun olarak ev ziyaretleri gerçekleştirir.
2. Ayrıca ailelerin ve çocukların (hane halkınin), çocuk yaşıta evlilik riski altındaki kız çocukları, çocuk yaşıta evlendirilmiş genç kızlar ve gebe ergenler ve kız çocukları ve ailelerinin ihtiyacı olan hizmetlere özellikle koruyucu sağlık hizmetlerine ulaşmasına yardımcı olur. Hangi kurumlardan hizmet alabilecekleri konusunda bilgilendirme yapar.
3. Çocuk yaşıta evlenmiş kadınların ve gebe ergenlerin doğum öncesi ve doğum sonrası bakım hizmetlerinden yararlanabilmesi için Aile Sağlığı Merkezine ya da bir sağlık kuruluşuna gitmesini teşvik eder, yol gösterir ve destek sağlar.

4. Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ya da gerekli hizmetleri alabilmeleri amacıyla sağlık çalışanları, ilgili kamu kuruluşlarından (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Baro, Belediye, Valilik) Sivil Toplum Kuruluşlarından (STK) destek alınmasını sağlar.

Çocuk yaşıta evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli çalışmala-
rına başlamadan önce Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Ka-
dının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Sağlık Bakanlığı bilgilendirilerek,
proje çalışmaları için onayları ve destekleri alınmıştır. Ayrıca, proje
kapsamında Nevşehir'de düzenlenen iş birliği ziyaretlerinde Valilik, İl
Sağlık Müdürlüğü, Aile Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Politikalar İl Mü-
dürlüğü, Belediye, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ziyaret edilerek proje için
bu kurumlar bilgilendirilmiş onay ve destekleri alınmıştır. 27-28 Ara-
lık 2019 tarihinde gerçekleştirilen açılış çalışstagına Valilik başta olmak
üzere Nevşehir'deki önemli kamu kurum ve kuruluşların temsilcileriyle
birlikte STK'lar, sendikalar, basın katılmıştır.

Proje kapsamında sağlık aracıları neler yapacak?

Sağlık aracı eğitimi:

Sağlık aracılarının çoğu çevresini bilen, toplumun sevdiği, benimsediği ki-
şilerdir. Bu grubun toplumu daha iyi aydınlatabilmesi için;

- Çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili temel bilgiler,
- Çocuk yaşıta evliliklerin sebepleri,
- Çocuk yaşıta evliliklerin genel etkileri ve genel sonuçları,
- Çocuk yaştaki evliliklerin, gebelik ve doğumların, anne-bebek sağlığı
üzerine olan olumsuz etkileri, özel önemi nedeni ile bu çalışmada daha
ağırıklı ele alınmış olup eğitim programında ağırlıklı olarak vurgulanmış-
tır.
- Çocuk yaşıta evliliklerle mücadelede uluslararası ve ulusal yasalar,
- Çocuk yaşıta evliliklerle mücadelede Türkiye'de iller düzeyinde varolan
başvuru mekanizması, Konuya ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşlar
hakkında yeterli bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla bilgilendirme
ve uygulama eğitimleri düzenlenmiştir.

Ayrıca, sağlık aracılarının eğitimlerinde;

- **Eğitimden sonraki** rolü,
- Yapacakları ev ziyaretleri,
- Mahalle çalışmaları,
- Çalışmalarda kullanacakları ev ziyaret formu, broşür gibi materyaller
konusunda **bilgi ve beceri** sahibi olmaları hedeflenmiştir.

Saha hazırlık çalışmaları: Sağlık aracıları Proje merkez ekibi, proje kap-
samında kendilerini destekleyecek olan yerel koordinatör ve alan süpervi-

zörü tarafından, sağlık araclarının konu ile ilgili bilgilendirmeleri, hane ziyaretleri ve yukarıda belirtilen diğer saha çalışmalarını nasıl yapılabileceği konularında gerekli **bilgi donanımına ve yeterli beceriye** sahip olmaları için kapsamlı kuramsal eğitim oturumlarının yanı sıra, örnek uygulamalar yapmaları ve sahaya kendilerini hazır / yeterli hissederek gidebilmeleri için saha hazırlık çalışması gerçekleştirilmiştir.

Sağlık Aracılarından Beklenenler:

Ev ziyaretleri: Proje kapsamında eğitimlerini tamamlayan 20-25 sağlık aracı tarafından, 6 ay boyunca seçilmiş olan 10 mahallede hane ziyaretleri gerçekleştirilecektir. Ev ziyaretleri 2'li gruplar halinde yapılacaktır. Sağlık aracılıarı ev ziyaretleri sırasında ağırlıklı olarak “çocuk yaşı evliliğin sağlık sonuçları “ve“ çocuk olmak ve yetişkin olmak “ konularında ailelere bilgi verecek, sorularını yanıtlayacak ve hazırlanan broşürlerin içeriğini ailelere aktararak broşürleri kendilerine verecektir. Sağlık Aracıları ayrıca, ziyaret ettikleri her aile için **Sağlık Aracı Ev Ziyaret Formunu /EK 1/** dolduracaklardır.

Mahalle toplantıları ve farkındalık artırıcı faaliyetler: Sağlık aracılıarı sahada çalışıkları süre boyunca kendilerini destekleyen danışmanları (süpervizör) ve yerel koordinatörle birlikte planlama yaparak, mahallede ebeveynleri/aileleri bir araya getiren farkındalık yaratma toplantıları/faaliyetleri düzenleyeceklerdir. Ayrıca, kahvehaneler, esnaf ve gençlerin bir araya geldikleri ortamlarda bilgilendirme ve farkındalık yaratma görüşmeleri gerçekleştirecekler ve buralarda da **Sağlık Aracı Saha Ziyaret Formunu /EK 2/** dolduracaklardır.

Süpervizyon (destek) toplantıları: Sağlık aracılıarı, sahada çalışıkları süre boyunca, sürekli olarak yerel koordinatör ile çift yönlü iletişim halinde olacaklar en küçük tereddüt, soru ya da sorunları olduğunda yerel koordinatörü arayarak destek isteyecekler, koordinatör de kendileri ile sürekli iletişim içinde olacaktır. Diğer taraftan sağlık aracılıarı, alan süpervizörü ile düzenli olarak yapacakları aylık toplantılarla, sahada gerçekleştirdikleri faaliyetlerde karşılaştıkları kolaylıklar ve zorluklar hakkında bilgi paylaşımı yapacaklardır. Ev ziyaretleri sırasında doldurdukları ev ziyaret formunu süpervizör eşliğinde gözden geçirerek, bir sonraki ziyaretleri hakkında planlama yapacaklardır. Proje sonuna kadar süpervizyon/destek toplantıları ile sağlık aracılıarı saha çalışmaları konusunda sürekli olarak **desteklenecektir.**

İşbirliği Toplantıları: Çocuk yaşı evliliklerin olası sağlık sonuçlarının bilinmesi için sahada çalışmalar yapan sağlık aracılılarının aynı bölgede hizmet veren sağlık çalışanları ile işbirliklerini artırmak amacıyla toplantılar gerçekleştirilecektir. Bu toplantılar hem sağlık aracılılarının saha çalışma-

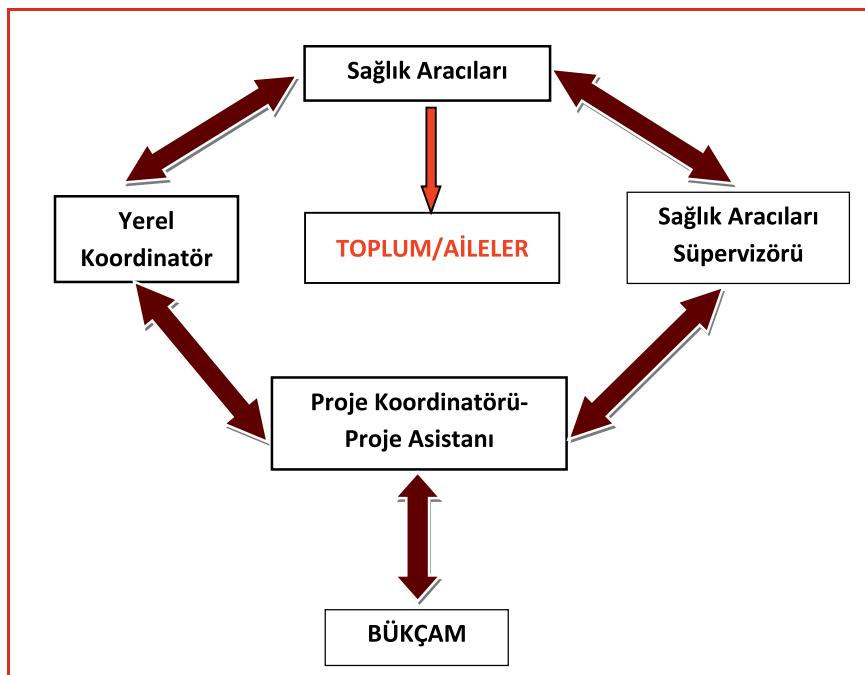
larda desteklenmesini hem de ihtiyacı olan kişilerin sağlık hizmetlerine yönlendirilmesini, ulaşmalarını kolaylaştıracaktır.

Muhtar toplantıları: Muhtarlar, çalışıkları mahalleler konusunda en fazla bilgiye sahip kişilerdir. Mahalle çalışmalarında muhtarlarla işbirliği çok önemlidir. Sağlık aracının saha çalışmaları sırasında yapacakları faaliyetleri kolaylaştırmak ve yapılan çalışmalar hakkında muhtarları bilgilendirmek amacıyla muhtar toplantıları gerçekleştirilecektir. Sağlık aracılıarı muhtarların bilgisi dahilinde ev ziyaretleri yapacaklardır.

Süpervizör ile iletişim: Sağlık aracılıarı saha çalışmaları süresince destek almak amacıyla süpervizör ve yerel koordinatöre yüz yüze veya telefonla her zaman ulaşabileceklerdir.

Proje Saha Çalışmalarının Yürüütülmesi ile ilgili yapı:

**Proje kapsamında gerçekleştirilecek tüm faaliyetler
Valiliğin onayı ve desteği ile yürütülmektedir.**

Şekil 4: Proje Saha Çalışmalarının Yürüütülmesi ile ilgili yapı

Saha çalışmalarında kullanılacak materyalin tanıtımı Sağlık Aracısı Ev Ziyareti Formu ve *Sağlık Aracısı Saha Ziyaret Formu*

Sağlıkacılarının saha çalışmalarında kullanmaları amacıyla **Sağlık Aracısı Ev Ziyareti Formu** ve **Sağlık Aracısı Saha Ziyaret Formu** hazırlanmıştır. Bu formlar, sağlıkacılarının ev ziyaretlerini ve kahvehane, esnaf ve gençlerle görüşmelerini kolaylaştırır, görüşmelerde soracakları soruların ve yapacakları bilgilendirmenin çerçevesini belirleyen formlardır.

Sağlıkacıları, ev ziyaretleri sırasında **Sağlık Aracısı Ev Ziyareti Formunu** doldurur ve “**Çocuk Yaşı Evliliğin Sağlık Sonuçları**” ve “**Çocuk Olmak Yetişkin Olmak**“ konularında hazırlanan broşürlerinin içeriğinden yararlanarak çocuk yaşı evliliklerin sağlık sonuçlarını hanede görüşme yapılan kişi veya kişilere aktarır, gerekli bilgileri içeren broşürleri de aileye bırakır. Ayrıca saha çalışmalarında da kahvehanelerde, esnafla ve gençlerle görüşme yaptığı kişilerle ilgili **Sağlık Aracısı Saha Ziyaret Formu** doldurur, bilgi broşürlerini ileter. **Sağlık Aracısı Ev Ziyareti Formu**, **Sağlık Aracısı Saha Ziyaret Formu**, **Çocuk – Ergen ve Yetişkin olmak Broşürü** ve **Çocuk Yaşı Evlilikler Broşürü** Ek 1, Ek2, Ek 3 ve Ek 4’te ayrıntılı olarak görülebilir.

**Sağlık Hizmet Sunucularının
Evlendirilmiş veya Evlendirilme
Riski Altındaki Çocukların Tespit
Edilmesi, Bildirilmesi ve Çocuk Yaşıta
Evliliklerin Önlenmesi Süreçlerindeki
Rolu ve Gebelik Durumunda
Yapmaları Gerekenler**

Sağlık Hizmet Sunucularının Evlendirilmiş veya Evlendirilme Riski Altındaki Çocukların Tespit Edilmesi, Bildirilmesi ve Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Süreçlerindeki Rolü

Sağlık disiplini ve profesyonelleri, eğitimleri ve görevleri bağlamında hizmet verdikleri topluma en yakın olan, gerektiğinde onların özeline bile inebilen, toplumun güvendiği meslek grubudur. Bu grupta başta hekimler olmak üzere ebe ve hemşireler gerekiğinde ev, köy ziyaretleri, okul sağlığı hizmetleri, il ilçe sağlık kurulları vb. gibi kurumsal yapılarda da yer alan, toplumda saygın, önder liderlerdir. Hekimler başta olmak tüm sağlık çalışanlarının, hastalıkların teşhisini ve tedavisinden önce sağlık yönünden olumsuz sonuçlara yol açabilecek olayları, risk faktörlerini, etmenleri, durumları farkederek/ bilerek önleme yani sağlığı koruma görevleri vardır.

Sağlık çalışanlarının bu rehber kitapta pek çok yönüne ayrıntılı olarak değinilen “**çocuk yaşta, yani 18 yaşından önce yapılan evliliklerin**” önlenmesinde de çok önemli yerleri ve görevleri bulunmaktadır. Her şeyden önce sağlık hizmet sunucusunun çocuk yaşta evliliğin, çocuk, kadın ve insan hakkı ihlali olduğunu çok iyi bilmesi gereklidir. Bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişiminin gerçekleştiği bir dönemde bir çocuğun evlilik gibi bir yükün altına girmesi onun geleceğini, hayallerini, eğitimini engellemesinin yanı sıra özellikle kız çocukların gebelik, doğum gibi olayların da eklenmesi ile sağlığı da her açıdan onarılmayacak ölçüde olumsuz etkilenir. Yine bilinen bir gerçek vardır ki, o da; **18 yaşını doldurmadan önce yaşanan gebelik ve doğumlarda anne ölüm riskinin, 20-24 yaş grubuna kıyasla 5 misli daha artmış olmasıdır.**

Sağlık çalışanlarının;

- Evlendirilmiş ve evlendirilme riskinde olan çocukların tespitinde, ailedeki hazırlayıcı faktörlerin anlaşılmasında ve vakanın bildirilmesi, gerekli desteğin sağlanması sürecinde çok önemli rolleri bulunmaktadır.
- 18 yaşından küçük olup resmi nikahı olmayan gebelerin bildirim konusunda özel bir yükümlülükleri bulunmaktadır.
- 15 yaşını doldurmuş olanlarda (rizası olsun veya olmasın) ve 15 yaşını doldurmamış olanlarda cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen herhangi bir belirtinin varlığında ise bu vakaların, “**adli mercilere bildirimi**” gereklidir.
- Çocuk yaşta evlilikler veya evlendirilme riski gibi durumlar da dahil olmak üzere, herhangi bir cinsel şiddetten dolayı mağduriyet yaşayan çocuklara yönelik ilk sağlık müdahalesi, hastanelerde bulunan (eğer o ilde mevcut ise) **çocuk izleme merkezlerinde (ÇİM)** yapılmaktadır.
- Evlendirilmiş veya evlendirilme riskinde olan çocuklara hizmet sunumunda güvenliği sağlama, mahremiyet, saygı ve ayırcılık yapmama ilkeleri özellikle önem taşımaktadır.
- Sağlık çalışanları, çocuk yaşta evlendirilmiş olanlara ve cinsel istismar

mağduru çocuklara, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan (CYBE) korunma ve tedavisi, istenmeyen gebeliklerin önlenmesi ve sonlandırılması konularında gerekli test, araç, ve bilgileri sağlamalıdır.

- İstenmeyen bir gebeliğin ve CYBE'in engellenmesi için gerekli tıbbi önlemlerin cinsel ilişkiye izleyen 72 saat içinde alınması gereklidir.

Evlendirilmiş veya evlendirilme riskinde olan çocukların sağlık çalışanlarında tespit edilmesi:

Birçok çocuk ya da aile, sağlık çalışanlarının kendilerine bu tür durumlarda yardımcı olamayacağını düşünmektedir. Bu nedenle de bu durumun sağlık personeline anlatılması gereksiz görür ve anlatılmaz. Bu durumdaki çocuklar ancak bazı belirtilerinin varlığında sağlık personelinin dikkatini çeker.

Bunlardan bazıları özetle:

- Herhangi bir başka nedenle acil servislere ya da jinekoloji servislerine başvuran 18 yaşından küçük bir çocuğun hamile olduğunu düşündürebilecek durumların tespiti,
- Acil servislerde ya da aile hekimliklerinde tecavüz ya da benzer diğer şiddet eylemlerinden doğan yaralanmaların tespit edilmesi,
- Aile içi şiddet nedeniyle, mağdurda tedaviyi gerektiren bazı bulguların tespiti,
- Depresyon nedeniyle ruh sağlığı hizmetlerine, psikolojik danışmanlık ve rehberlik servislerine, aile hekimlerine ya da okul hemşirelerine başvurulması.
- 18 yaşından küçük bir çocukta, anoreksi, kendisine zarar verme belirtileri, madde kullanımı ya da intihar girişimi gibi durumların olması.

Sağlık sisteminde, 15-49 yaş (üreme dönemi) grubundaki genç ve erişkin kadınlar, evlilik durumuna bakılmaksızın aile hekimleri tarafından belli aralıklarla izlenmesi, cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS) konularında danışmanlık verilmesi ve bu alanda gereksinim duyduğu diğer danışmanlık, eğitim, erken tanı ve klinik hizmetlerin de sunulması gereken bir gruptur.

Acil Müdahaleler:

- Ev ziyaretleri yapılmasını gerektiren bazı durumlarda, çocuğun çevresinin tepkisi de düşünülerek güvenliği tehdit edebileceği hatırlanmalı ve yapılacaklara ona göre karar verilmelidir.
- Çocuk hastaların muayenesi, özellik isteyen yaklaşım gerektirdiğinden bunu yapacak hekimin özel eğitiminin olması ya da bu işlemin bir çocuk hastalıkları uzmanı tarafından veya onun varlığında/danışmanlığında yapılması gereklidir.
- Sağlık personeli tarafından yapılan bütün işlemler mutlaka kayıt altına alınmalıdır.

- Gerekiyorsa tıbbi muayene raporu oluşturulmalı ve vaka ile ilgili kayıtlar, diğer kurumlardan elde edilen kayıtlar, polis tutanakları ile birlikte ilgili güvenlik kuvvetlerine iletilmelidir.

Sağlık personeli tarafından gerçekleştirilen tüm işlemlerin, tespit edilen bulguların kayıt altına alınması, gelecekte yapılacak değerlendirmelerde de çok önemli olduğundan asla ihmal edilmemelidir.

Özelliği olan gruplara sağlık hizmeti vermede bilinmesi gereken diğer önemli hususlar:

Hizmetin her aşamasında gizlilik kurallarına eksiksiz uyulmalıdır.

- Sağlık kuruluşlarında başvuran farklı risk gruplarının gereksinimleri göz önünde bulundurularak kadrolarda gerekli disiplinlerden yeterli sayı ve nitelikte personel yer almali ya da sağlık kuruluşu bu tür hizmetlere nereden nasıl ulaşılacağını bilmeli, vakayı gerekli yerlere güvenli koşullarda sevk edebilmelidir.
- HIV gibi CYBE'nin önlenmesi sürecinde vakanın Sağlık Bakanlığının vermektediği özgürlük sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için gerekli yönlendirme yapılabilir.
- Sağlık çalışanları, kişisel görüşleri nedeni ile örneğin **kürtaj** gibi **Türkiye'de 10 hafta dahil yapılmasına yasal bir engel olmayan hizmetleri vermeyi reddetmemelidir.** Etik olmayan bu durumda hizmet vermeyi reddeden hekimin başka bir hizmet birimi ve hekim ile bağlantı kurarak söz konusu hizmetin gereksinim duyan kişiye verilmesini sadece öneri olarak değil, gereken koşulların sağlanması bizzat sağlaması gerekmektedir.

Cinsel şiddet vakalarının yaşanması durumunda, sağlık bakımları süreçinde, aşağıdaki basamakların izlenmesi gereklidir:

- Şiddete uğrayan kişinin özgeçmiş bilgisinin ve mevcut öyküsünün alınması, kaydedilmesi ve muayenenin gerçekleştirilmesi,
- Yaralanmalara yönelik tedavi sürecinde gerekenlerin yapılması,
- İstenmeyen gebeliğin engellenmesi, CYBE ve HIV gibi enfeksiyonlara yönelik tedbirlerin 72 saat içinde alınması,
- Yerel düzeyde adli kanıtın toplanması,
- Psikolojik/sosyal destek sağlanması,
- Tıbbi dokümantasyon,
- İzleme hizmeti verilmesi.

Psikososyal destek:

Psikososyal destek yalnızca meslek uzmanları tarafından, belirli bir müdahale planı içinde sunulmalıdır. Bu hizmet öncesinde vakaya özel bir planlama ve bir psikososyal ihtiyaç analizinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Herhangi bir çocuğun psikososyal durumunun değerlendirilmesi sürecinde, ilgili meslek uzmanın soracağı soruların amacını çocuklara

ya da çocuğa bakım veren kişilere yeterli – anlaşılır biçimde açıklaması gerekmektedir. İlgili meslek uzmanı, çocuğun ve ailinin güçlü yönlerini değerlendirmeli ve bakım sürecinde bu yönlerden yararlanmalıdır. Cinsel istismar, acil durum ve afet durumlarında sağlanacak psikososyal destek hizmetleri ayrı bir uzmanlık ve ayrı bir planlama gerektirir. Gerektiğinde vakannın yönlendirilmesi sağlanmalıdır.

Sağlık çalışamı 18 yaş ve daha küçük yaşta bir gebe ile karşılaşlığında-hizmet almak için başvurmuş ya da adli vaka olarak kendisine getirilmiş vb. olabilir. Bu durumda yukarıda belirtilen tüm hususları da dikkate alarak önce onu medikal yönden değerlendirerek gerekli medikal gereksinimlerini tespit edip, ihtiyacı olan hizmeti ya kendisi sağlamalı ya da gerekli kurum ve uzmanlara yönlendirmeli – sevk etmelidir.

Bu bağlamda 2 özel durumdan söz edilecektir:

- 1)Vakanın erken dönem gebeliği vardır ve bu gebelik istenilmeyordur gerekli yasal prosedür izlenerek bu gebeliğin sonlandırılması için vaka uygun sağlık kuruluşuna sevk edilmelidir.
- 2)Vakanın gebeliği istenilen bir gebeliktir, sürdürülmesi planlanmıştır. Bu durumda hemen düzenli, kapsamlı doğum öncesi bakım (DÖB) hizmeti başlatılmalıdır. Unutulmaması gereken önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi bu vakalar anne ve bebek yönünden “risk taşıyan- morbidite ve mortalitesi yüksek” olan vakalardır, bu nedenle de tüm obstetrik incelemelerinin eksiksiz yapılması yanısıra izleme aralıkları daha sık ve izlem sayıları daha fazla olmalıdır.

Yine hatırlı tutulması gereken husus henüz tam gelişmemiş bir pelvik yapı söz konusu olduğundan zor doğum, müdahaleli doğum, diğer doğum komplikasyonlarının görülme sıklığı da daha fazladır.

Çocuk yaştaki gebeliklerde post-partum kanama riski de göz önünde bulundurularak, “**Doğum asla evde yapılmamalı – hastane koşullarında bir uzman tarafından yaptırılmalıdır**”. (Bkz. Sağlık Bakanlığının ilgili Rehberleri)

Sağlık çalışanları, görevleri sırasında karşılaştıkları her türlü çocuk istismarı vakasını bildirmekle yükümlüdür.

**Diğer Hizmet Sunucularının
Evlendirilmiş veya Evlendirilme Riski
Altındaki Çocukların Tespit Edilmesi,
Bildirilmesi ve Çocuk Yaşıta
Evliliklerin Önlenmesi
Süreçlerindeki Rolü**

Diğer Hizmet Sunucularının Evlendirilmiş veya Evlendirilme Riski Altındaki Çocukların Tespit Edilmesi, Bildirilmesi ve Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Süreçlerindeki Rolü

Her ne kadar müdahale çalışmaları arasında öncelik, çocuk yaşıta evliliklerin ortadan kaldırılması ve önlenmesinin hedeflenmesi ise de halen evlendirilmiş olan kız çocukların gereksinimlerine göre de müdahaleler gerekmektedir. Çocuk yaşıta evlilikleri körükleyen eşitsizlik, eğitimsizlik, hastalık ve yoksulluk zincirinin kırılabilmesi için evlendirilmiş kız çocuklarına da eğitim ve ekonomik fırsatlar sunulması gerekmektedir. Bu bağlamda devlet ve STK işbirliğinin, diğer ilgili sektörlerin aralarındaki iş birliği ve iletişim de önem arz etmektedir.

Eğitim Kurumları

Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocukların tespit edilmesi, bildirilmesi ve çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi süreçlerinde özellikle **eğitim kurumları-eğiticiler** son derece önemli bir konumdadır.

- Bütün eğitim kurumları, ÇKK'nın 6. Maddesi gereği koruma ihtiyacı olan çocuklarınla ilgili mercilere (AÇSHB, Kolluk Kuvvetleri, Savcılık ya da Çocuk Hakimlerine) vakaları bildirmekle yükümlüdür.
- Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocukların eğitim kurumlarında tespit edilebilmesi için bir dizi göstergе mevcuttur. Okullarda erken risk tespitine yönelik araçlar ve yöntemler geliştirilmiştir.
- Evlendirilmiş kız ve erkek çocukların eğitim kurumlarına devamının sağlanması gereklidir. Eğitime devam ve eğitimli olmak erken/ çocuk yaşıta evlilikleri önlemede en etkili stratejidir.
- **Herhangi bir çocuğun eğitim kurumundan-eğiticiden yardım istemesi durumunda:** Mutlaka belirli ilke ve yöntemlere başvurma zorunluluğu vardır. Bu durumun çocuğun yardım alabilmesi için bir fırsat olduğu düşünülmelidir. Bir çocuğun (ya da ailenin) yardım isteyebildiği, yardım edilebilmesi için gerekli bilgileri alabileceği tek merci/ kişi eğitim kurumu olabilir.
- Çocukla kurulacak ilk temasta ya da çocuğun evlendirildiği veya evlendirilme riski altında olduğu öğrenildiğinde;

VAKALARLA İLGİLİ OLARAK AŞAĞIDA BELİRTİLENLER YAPILMALIDIR:

- Durum, çevredeki insanlara **anlatılmamalıdır**,
- Çocuğu bulunduğu yerden alıp kendi imkanlarınızla barınma sağlamalı, vakit kaybetmeden, çocuk koruma alanında uzman kuruluşlarla iletişime geçilmeli,
- Çocukla güvenli ve çocuğun mahremiyetinin korunabileceği bir mekânda görüşülmeli,

- Çocukla konuşurken, çocuğun şikayetinde bulunduğu kişi ya da kişilerin orada olmaması sağlanmalı,
- Çocuğun kendi anadilinde konuşabilmesini, eğer bu mümkün değilse, tercüman aracılığı ile iletişim sağlanmalı,
- Çocuğun sahip olduğu haklar kendisine açıklanmalı,
- Kişisel güvenliğe yönelik önerilerde bulunulmalı,
- Atilabilecek adımlar mutlaka açıklanmalı,
- Çocuk için neler yapabileceği ve neler yapılamayacağı açıkça belirtilmeli,
- Çocuğun tercih ve istekleri dikkate alınarak bunlara saygı duyulmalı,
- Uzmanlara iletilmek üzere ayrıntılı bir iletişim bilgisi edinilmeli,
- Gelecekte çocukla nasıl irtibata geçeceği konusunda bir plan hazırlanarak anlaşmaya varılmalı,
- Çocuğun acil tıbbi ihtiyaçları – sağlık kuruluşları ile işbirliği yapılarak değerlendirilmeli,
- Çocuğun acil koruma ve aileden uzaklaştırılma ihtiyacı değerlendirilmeli,
- Gerçekleştirilmiş olması muhtemel diğer tüm suç eylemleri de tespit edilmeye çalışılmalı,
- Vaka ve alınan kararlar eksiksiz bir şekilde kayıt altına alınmalıdır.
- Öğrenciye tüm seçenekler açıklanmalı, istek ve dileklerine saygı duyulmalıdır
- Çocuğun güvenliğinin sağlanabilmesi için bu konuda görevlendirilen öğretmenle iletişim kurulmalıdır
- Herhangi bir suç eylemi şüphesinin oluşması ya da suç eyleminin gerçekleşmesi durumunda ilgili vaka, polis kuvvetleri ya da AÇSHB'ye bağlı yetkililere iletilmelidir
- Öğrencilerin ya da kardeşlerinin güvenliği ile ilgili ciddi endişelerin bulunması halinde polisle iletişim kurulmalıdır.
- **Bir çocuk evlilik vakasını ihbar etmekten dolayı kendi kişisel güvenliğinizden endişe duyuyorsanız bunu da mutlaka kolluk kuvvetlerine bildiriniz.**

VAKALARLA İLGİLİ OLARAK AŞAĞIDA BELİRTİLENLER YAPILMAMALIDIR:

- Konunun özel olduğunu, kültürel bir mesele olduğunu ve müdahale edilmemesi gerektiği düşünülmelidir.
- Çocuğun vazgeçip gitmesine ya da ona ulaşılamayacak şekilde uzaklaşmasına izin verilmemelidir.
- Mevcut riskleri değerlendirmeden, doğrudan aileyle ya da çocuğun çevresindeki insanlarla iletişime geçilmemelidir.
- Çocuk ve fail arasında arabuluculuk yapmaya çalışmamalı ya da arabuluculuk teşvik edilmemelidir.
- Olay, müdahaleye yetkili ilgili meslek uzmanları hariç çevredekilere anlatılmamalıdır.

- Çocuğun başka bir ortama yerleştirilmesi gerektiği düşünülüyor ise, bunun için mutlaka kurumsal destek alınmalıdır.

Eğitim Kurumlarında Diğer Yapılması Gerekenler:

- Çocukların rahatça konuşabildikleri güvenli alanlar yaratılmalıdır.
- Okul içinde her türlü ayrımcılık içeren davranış önlenmelidir.
- Çocukla iletişim konusunda mahremiyeti sağlayacak iletişim kanalları yaratılmalıdır.
- İdareciler, öğretmenler, gönüllüler dâhil tüm çalışanların erken yaşta evlilikler hakkında bilgi ve farkındalık sahibi olması sağlanmalıdır.
- Okul çalışanlarına bu konuda seminerler düzenlenmelidir.
- İlgili derslerde bu konuyu gündeme getirerek öğrenciler bilinçlendirilmelidir.
- Evlendirilmiş ya da risk altındaki bir çocuğun okulda tespit edilebilmesi için kullanılabilecek işaretler listesi dikkate alınmalı ve el altında bulunulmalıdır.
- Anneler, babalar ve varsa diğer veliler ile farkındalık seminerleri düzenlenmelidir.
- Anneler, babalar, velilerden oluşan aile komiteleri kurulması sağlanabilir.
- Okullarda öğrencilerin ihtiyaçlarını belirleyip ifade edebilmeleri için öğrenci komiteleri oluşturulmalıdır.
- Uygulanan tarama anketleri veya gözlemleri vasıtasyyla kız öğrencilerin özel ihtiyaçları tespit edilebilir.
- Okullarda konuya ilgili afişleri asabilir, broşürleri dağıtılabılır
- Erken yaşta evliliklerle ilgili temel mesajlar yaygınlaştırılabilir:

Örneğin:

- **Çocuk yaşta yapılan evlilikler suçtur.**
- **Çocuk yaşta evlilikler çocuğun insan haklarının ihlalidir.**
- **Çocuk yaşta evlilikler hem çocuğun, hem gelecek nesillerin sağlığını olumsuz etkiler.**
- **Çocuk yaşta evlilikler çocuğun eğitim imkânını elinden alır.**
- **18 yaşından küçük herkes ÇOCUKTUR.**
- **Çocuk yaşta evlilikler ülke kalkınmasının da önünde ciddi bir engeldir.**

Halen evli veya evlendirilme riski olan bir çocuk ile karşılaşma, onu tespit etme, ona yardım etmek ve korumak için bir şans olarak değerlendirilmelidir.

Evlendirilme riskinde olan veya evlendirilmiş bir çocuğu, eğitim kurumunda ya da, başka bir hizmet alımı, hizmet verilmesi sırasında veya topluluk

îçerisinde tespit etmek için bazı **belirtiler/ işaretler** mevcuttur. Daha önceki bölümlerde de sözü edilmiş olan bu belirtileri / işaretleri bu bölümde tekrar hatırlamada yarar var:

Çocukla ilgili “evlendirilme” riskini/ihtimalini düşündürmesi gereken belirtiler:

- Abla/abi veya başka akrabalarda çocuk evliliğinin olması
- Ailenin çocuğu okutmadada maddi zorluk çektiğini ifade etmesi
- Ailenin çocuğun okula erişiminde zorluk çektiğini ifade etmesi
- Ailenin okulda/ okul çevresinde “ahlaksız/kötü davranışlardan şikayetçi olması
- Okuldan kaydın alınması
- Beklenmedik süre boyunca devamsızlık
- Sömestr tatilinden sonra geri dönmeme
- Daha önce katıldığı spor, sosyal faaliyetler gibi etkinliklere katılamama
- Çocuğun ev işi yapmasında, kardeşlerine bakmasında/aile ziyaretlerinde artış
- Aile ve çevresinde beşik kertmesi, berdel gibi uygulamaların mevcut olması
- İstemeye gelindiği ya da gelineceğine dair bilgi
- Depresif, zarar verici davranış
- Okul performasında beklenmedik düşüş
- Çocuğun yurtdışına/ şehir dışına gönderileceği/gönderildiği yönünde şüphe çekici bir duyum
- Çocuğun, insan kaçakçıları vasıtasyyla Türkiye'ye gelmiş olabileceğine dair şüphe
- Artan aile tartışmaları
- Ev içi şiddet belirtileri
- Cinsel şiddete uğrama belirtileri
- Cinsel sağlık/üreme sağlığı (CSÜS) sorunları (ağrı, adet tuvalet sorunları)
- Daha fazla oranda evde tutulma, dışarı tek başına yollanmama
- Her yerde çocuğa refakat edilmesi
- Fiziki görünümde (giyim dahil) ani değişme

Bu belirtilerden biri ya da fazlası çocukta mevcut ise, çocukla ilgili “farkında olunması gereken bir sorunun” var olabileceği hizmet sunanın, çocukla ilgilenen kişinin aklına gelmeli ve tüm etik/ gizlilik kurallarına da uyularak “çocuğun kolayca ifade etmeyeceği” farklı / yeni bir durumun var olabileceği ve bu durumun ne olduğu anlaşılmaya çalışılmalıdır.

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Diğer Kuruluşlar (Sosyal Hizmet Merkezleri, ŞÖNİM'ler vb.)

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı diğer kuruluşlar (Sosyal Hizmet Merkezleri, ŞÖNİM'ler vb.), evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocukların temel olarak bildirileceği ve gerekli destegin sağlanacağı yönlendirmelerin yapılacağı kurumlardır.

Bu kurumların vakalarla ilgili müdahale çalışmalarında risk değerlendirmesi yapmaları çok önemlidir. **Risk değerlendirmesinin özel eğitim ve deneyim gerektiren profesyonel bir uygulamadır. Bu kaynak kitapta fikir vermesi amacı ile sadece genel çerçevesinden söz edilmektedir.**

Risk değerlendirmesi nedir?

- * Tehlike ve zarar veya bilinen bir tehdide karşı risklerin nitel ve nicel olarak değerlendirilmesidir.
- * Bu kaynak kitapta ele alınan “çocuk yaşıta evlilik konusu” özeline düşünüldüğünde; çocuğun erken yaşıta ve zorla evlendirilme durumuna her geçen gün yaklaşmasına neden olacak durumlar risk olarak değerlendirilir.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk ve dolayısıyla çocuk yaşıta evlendirilen veya evlendirilme riski olan vakaların, önlenememiş olmasında veya daha da vahim hale gelmesinde en önemli faktörlerin başında, gerekli bilginin kaydedilmemiş ve ilgili taraflarla paylaşılmamış olması gelmektedir. Çocukla temas halinde olan her kurumun ve profesyonelin ve hatta diğer bireylerin risk unsurları konusunda genel bilgi sahibi olması ve gerektiğinde risk analiz değerlendirmesi yapacak profesyonellerle işbirliği sağlaması vakayı onlara gerektiği şekilde yönlendirmesi büyük önem taşır.

Risk değerlendirme süreci:

- * *Kurumlar arası işbirliği çerçevesinde sorumlulukların belirlenmesi*
- * *Tüm kaynaklardan bilgilerin toplanması*
- * *Toplanan bilgilerin birlikte değerlendirilerek risk derecelendirme yapılması*
- * *Yapılan risk değerlendirmesi sonuçlarına göre bir eylem planı belirlenerek harekete geçilmesi*
- * *Vakanın/riskin yönetimi*

Çocuk yaşıta evlendirilen veya evlendirilme riski olan vakalarda mağdurla görüşme yapmadan önce **profesyonel duruşun** önemi hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.

Profesyonel duruş nedir?

Bir profesyonel kimlikten ne beklenir:

- 1- Koruma:** Mağduru korumalı ve zarar vermemelidir. (ikincil mağduriyete neden olmamalıdır)
- 2- Yetkinlik:** Mesleki bilgi beceri ve dolayısıyla yetkinliği olmalıdır.
- 3- Zamanlama:** En uygun müdahaleyi en uygun zamanda yerine getirmelidir.

- **Hizmet sunanlar çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesinin gerekliliği ve önemine öncelikle kendileri inanmalıdır, sorunun önlenmesi için gereğinin yapılmasını içselleştirmelidirler.**
- **Kadın bakış açısına sahip olmalıdır.**
- **Cinsiyet eşitliği gözlüğü ile bakabilmelidirler.**

Risk değerlendirmesi ve vaka yönetiminde dikkat edilmesi gereken bazı önemli hususlar vardır.

Yapılacak değerlendirmelerde, dikkat edilecek hususlar:

- Çocuğun ailesi, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi/evli ise eşi çocuğun ihtiyacı olan eğitim vb. bakım hizmetlerini sağlayabiliyor mu? Maddi gücü ve becerileri var mı?
- Çocuk destekleyici bir ortamda mı? Yoksa ihmali/istismar riski var mı?
- Evlendirildi/evlendiriliyor ise zorla mı?
- Başka korunma gereksinimleri var mı? (Örneğin: Şiddet görme veya şiddet riski vb.)
- Engellilik, Gebelik, Yetersiz bakım söz konusu mu?
- Ev içi ücretsiz çalışma da dahil, çalışmaya zorlama var mı?
- Ailesinden ayrı/refakatsız mı?
- İnsan kaçakçılığı mağduru veya risk altında mı?
- Sosyal yaşamın kısıtlanması var mı?
- Eğitim hakkı engellenmiş mi?

Vaka Yönetimi ve Sevk

“Sosyal hizmet temelli vaka yönetimi, sosyal hizmet uzmanı tarafından, çocuğun ve ailesinin ihtiyaçlarını belirleyerek ve gerek görüldüğünde belirli bir alıcının (burada çocuk) çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için birden

fazla hizmetin olduğu bir paketi düzenleyerek, kontrol ederek, değerlendirek ve destekleyerek hizmet sunma yöntemi” olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk evlilikleri (veya riski) durumunda vaka yönetimi

- 1) Çocuğun ve ailenin ihtiyaçlarının belirlenmesi.
- 2) Eylem planlama.
- 3) Planın uygulanması.
 - a. Sevk - çocuk ve ailenin ihtiyacı olan hizmet arasında bağlantı kurmak.
 - b. Müdahale - ihtiyaç duyulan hizmeti doğrudan sunmak.
- 4) Vaka takibi.
- 5) Vaka sonlandırma.
- 6) Değerlendirme.

Çocukla ilk karşılaşma ve vaka yönetiminde aşağıdaki temel ilkelere ve uygulamalara uyulmalıdır. Çocukla ilk görüşmede:

- Çocukla ilk görüşme için özel ve güvenli bir yer ayarlandı mı?
- Çocukla basit ve açık bir dille iletişim kuruldu mu?
- Çocuğun birincil ihtiyaç ve isteklerini öğrendiniz mi?

1. Çocuğun (ve ailenin) ihtiyaçlarının belirlenmesi

- a. Çocuğun ve ailenin yaşam koşulları ve ihtiyaçları konusunda yeterli bilgiye sahip misiniz?
- b. Çocuğun acil bir GÜVENLİK riski olup olmadığını tespit ettiniz mi?
- c. Çocuğun acil bir SAĞLIK ihtiyacı olup olmadığını tespit ettiniz mi?
- d. Çocuğun acil bir HUKUKİ yardım ihtiyacı olup olmadığını tespit ettiniz mi?
- e. Aldığınız bilgilerin üçüncü şahıslar tarafından erişilmeyecek şekilde güvenli saklandığından emin misiniz?

2. Eylem Planlama

- a. Çocuğun ihtiyaçlarını belirlediniz mi?
- b. Ailenin, eylem planınıza ne ölçüde dahil edileceğine karar verdiniz mi?
- c. Hangi ihtiyaçları kendinizin/kurumunuzun karşılayabileceğini, hangileri için çocuğu başka kuruma sevk etmeniz gerektiğini kararlaşturdınız mı?
- d. Sevk edilebilecek kurumlar listesini hazırladınız mı?
- e. Çocuğu yönlendireceğiniz farklı kuruluşlarla hangi bilgileri ne ölçüde paylaşacağınızı kara verdiniz mi?
- f. Çocuğa hangi yardımları sunabileceğinizi hangilerini sunamayacağınıza anlattınız mı?
- g. Çocuğa hazırladığınız bu eylem planını onun anlayabileceği şekilde açıkladınız mı?
- h. Çocuğun bu eylem planında yapılacaklarla ilgili rızasını aldınız mı?
 - i. Çocukla bir sonraki buluşmanızla ilgili ve ne yapılacaklar konusunda plan yaptınız mı? Nerede nasıl buluşulacak? Nasıl iletişim kurulacak vb... Çocuğa bunları açıkladınız mı?

3. Planın Uygulanması

- a. Vakayı bildirme zorunluluğunuza değerlendirdiniz mi?
 - b. Sorumlu olduğunuz bildirim koşullarını tamamladınız mı?
- Sevk: Çocuk (ve aile) ile ihtiyaç duydukları hizmet arasında bağlantı kurma
1. Çocuğu bir başka kuruma yönlendirirken gerekli açıklamaları da yaparak bir sevk formu kullandınız mı?
 2. Çocuğu sevk ederken kendisine eşlik etiniz mi ya da güvenli bir şekilde ulaşması için gereken önlemlerin alındığından emin oldunuz mu?
 3. Çocuğu yönlendirdiğiniz kurumlarla vaka toplantısı düzenlediniz mi?

4. ii. Müdahale: İhtiyaç duyulan hizmeti doğrudan sunma

Kurumunuzda verilebilecek hizmetleri sağladınız mı? (örneğin; Sağlık hizmeti, çocuk için bireysel danışmanlık, aile danışmanlığı, hukuki danışmanlık, eğitim programları, ekonomik destek, Diğer çocuk hizmetleri)

4. Vaka takibi

- Belirlediğiniz aralıklarla çocuğun durumunu izliyor musunuz?
- Güvenlik, sağlık, psikososyal destek, adli süreç durumlarına göre gelişmeyi değerlendirdiniz mi?
- Değerlendirme sonuçlarınıza göre gerekiyor ise yeni bir eylem planı hazırladınız mı?

5. Vaka sonlandırma

Vakanın sonlandırma nedenleri açıkça belirlendi ve kaydedildi mi?

- Yöneticiler ve diğer ilgililer vakanın sonlandırıldığı konusunda bilgilendirildi mi?
- Çocuk ve aile istedikleri zaman yeniden hizmet almaya başlayabilecekleri ve nereye başvurabilecekleri konusunda bilgilendirildi mi?

6. Değerlendirme

Kurum yönetici vaka yönetimi sürecinde vaka çalışmasını değerlendirdi mi? (*Değerlendirme için bir kontrol listesi kullanılmalıdır*)

Çocuk ve aileden, sunulan hizmetlerle ilgili geri bildirim alındı mı?

Çocuk Yaşı Evliliklere Yönelik Önleme ve Müdahalede Hizmet Sunucular

On sekiz yaştından önce yapılan evlilikler kız çocuğuna karşı yapılan insan hakları ihlali olduğu gibi çocuğa karşı şiddetin de ciddi bir şeklidir. Bu uygulamalar ne yazık ki gelişmekte olan ülkelerde ve daha çok yoksul kesimlerde olmak üzere tüm dünyada ve Türkiye'de yaygındır. Olayın istatistiklerle bildirilen/bilinen kısmı ise “buzdağının sadece su üzerinde görünen parçasıdır”. Böylesine sorunlu ve yaygın uygulamayı önleme ve müdahale olabilecek stratejiler/çözüm yaklaşımıları aşağıda özetlenmiştir.

Bu önleme ve stratejilerin **tüm sorumlu hizmet sunucuları tarafından benimsenmesi** ve gerektiğinde yaptıkları çalışmalarla bu temel alanlarda katkı sunmaları çok önemli olup, hizmet sunanların da yerine getirmeleri gereken görevleridir.

Yasal Tedbirler: Gerek uluslararası gerekse ulusal yasalar 18 yaş altı evliliklere izin vermediği halde bu yasaların dikkate alınması ve uygulama eksiklikleri bazen de Türkiye örneğinde olduğu gibi yasalar arasındaki “yaş çelişkisi” bu konuda yapılan mücadeleleri zayıflatmaktadır. Bu konuda toplumun farkındalığının artırılması, toplum ve STK’larla işbirliği ve en önemlisi de kız çocukların eğitimlerine devam etmelerinin sağlanması en önemli yaklaşımlar olarak sayılabilir.

Yasalar ve Politikalar: Bu bağlamda politika geliştirme, evlilik ve doğum kayıtlarının güvenilir olması, hesap verebilirliğin artırılması ve ulusal, bölgesel, yerel kurumların izlenmesi sayılabilir.

Politika Belgeleri ve Eylem Planları: Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi amacı ile ülkeler politikalar geliştirmekte ve müdahale planları hazırlamaktadırlar. Bu planların kamu, STK ve diğer ilgili sektörlerin arasındaki işbirliği ve koordinasyonu da artırıcı etkisi olmaktadır. Türkiye’de daha önce hazırlanmış olup halen ulusal düzeyde “**Erken Yaşıta ve Zorla Olan Evliliklerin Önlenmesi Stratejik Eylem Planı**” hazırlıkları devam etmektedir. Yerel düzeyde il eylem planları oluşturulması da oldukça önemli bir stratejidir ve yerel mekanizmaları konuya ilgili harekete geçirir. Bu kapsamında Türkiye’de erken yaşıta ve zorla evliliklerin önlenmesi ile ilgili il eylem planları hazırlanmıştır.

Kız Çocuklarının Güçlenmesi: Kadınlara yönelik şiddetin (çocuk yaşıta evlilikler dahil) önlenmesinde en temel ve etkili strateji, 1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilmiş olan 4. Dünya Kadın Konferansı’nda belirlenmiş

“12 kritik alandan biri olan kız çocuğunun güçlenmesidir”.

Kız çocuğunu eğitim yoluyla güçlendirme:

- Destekleyici sosyal ağlar yoluyla güçlendirme
- Ekonomik olarak güçlendirme
- Kız çocuklarına sağlık, beslenme, para, finans, hukuk bilinci, iletişim, müzakere, karar alma vb. gibi konularda verilen yaşam becerileri eğitimi
- Kız çocuklarına gelir kazanma becerileri kazandırmak amaçlı “meslek ve beceri” eğitimi
- Cinsel eğitim ve üreme sağlığı (CSÜS) eğitimi
- Kız çocuğunu sürekli bilgilendirme ve destekleme amacı ile gençlik liderleri, yetişkinler, öğretmenler gibi kitlelere yönelik rehberlik ve akran grubu eğitimi
- Kız çocuğunun ev dışındaki ortamlarda insanlarla görüşebilme, bir araya gelebilme, bağlantılar kurma ve sosyalleşme imkanı sağlamakaya yönelik “güvenli alanlar” veya forumlar, kulüpler ve toplantılar

Tüm bu belirtilenler kız çocuğunun eğitim yoluyla güçlenmesini sağlayacak olan önemli müdahalelerdir, tüm bu imkanlara sahip olmak bu imkanları kullanmak da kız çocukların “insan haklarındandır”.

Kadın örgütleri başta olmak üzere sivil toplum örgütlerinin çalışmaları: Kadın örgütleri başta olmak üzere sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının, kız çocukların eğitim yoluyla güçlenmelerini amaçlayan bu tür stratejilerde önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. UNFPA 2012 araştırmasına göre, kız çocukların örgün eğitime kayıt yaptırmasını veya örgün eğitime geri dönmesini sağlamak amacıyla sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenen programlardan birçoğu kız çocukların evliliği ertelemesine katkı sağlamıştır.

- **Unutulmamalıdır:** Eğitim çocuk yaşı (18 yaş ve öncesi) evlilikleri önlemede / engellemede en önemli stratejidir.
- Kız çocukların okula kayıt oranlarını artırmak için kız çocuklarına veya ailelerine verilen teşviklerin haricinde bir başka yaklaşım da okul dışında kalan kız çocukların doğrudan ekonomik yönden güçlendirilmesinin hedeflenmesidir.
- Bu tür programlarda genellikle beceri eğitimleri, mikro krediler, iş yaratma ve iş bulma hizmetleri yoluyla geçim kaynağı oluşturma imkânları sağlanması amaçlanmaktadır.
- Kız çocukları ve ailelerine sağlanan ekonomik destekler ve teşvikler, özellikle örgün eğitime devam etme imkânı olmayan kız çocukları için erken yaşta evliliğe karşı etkili bir alternatif sunmaktadır.

Sosyal Norm Değişimine Yönelik Müdahaleler: Bu yaklaşımın temel amacı aileleri, toplulukları ve gençleri çocuk yaşıta evliliklerinin yarattığı olumsuz etkiler hakkında **bilinçlendirmek, sosyal norm değişimi başlatabilmek ve toplumun özellikle de “zihniyet” değişimini sağlamak**. Ayrıca çocuğun kendisini geliştirebilecek diğer alternatiflere değer vermesini sağlamak da önemli bir husustur. Bu yaklaşım, çocuk yaşıta evliliklerin asıl nedeninin toplumsal normlardan kaynaklandığı kabul edilen ve çocuk yaşıta evliliklerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan programların temel bileşeni olarak değerlendirilmektedir.

- Aileler, ailedeki erkekler, erkek çocukların, dini liderlerin, hizmet sağlayıcıların da programlara katılımlarının sağlanması, başarıya ulaşan farkındalık artırıcı kampanyaların en önemli unsurlardandır.
- Konunun sosyal medyada da yer alınmasının sağlanması önemlidir.
- Normların değiştirilmesine katkı sağlayan diğer yaklaşım da olumlu kadın rol modelleri, sağlık çalışanlarının seferber edilmesi, üst düzey kamu yetkililerinin konu ile ilgili **“doğru içerikteki”** konuşmaları sayılabilir.

Başarısı Kanıtlanmış Programlar:

- Erkeklerin katılımı;
- Gençlerin katılımı;
- Din ve diğer toplum liderlerinin katılımı;
- Sağlık hizmet sunanların katılımı;
- Kadın rol modellerin katılımı;
- Ailelere konu ile ilgili eğitimi olan “hizmet aracları” ile ulaşılması;
- Yüksek düzey siyasi liderlerin etkisi olarak özetlenebilir.

Toplumsal Farkındalık: Özellikle toplumda yerleşmiş olumsuz uygulamaların olduğu durumlarda değiştirmek için kullanılan bir yöntemdir.

- Anne-babalar, toplum liderleri, kilit noktalardaki bireyler ile yüz yüze birebir görüşmeler,
- Toplu eğitimler, grup tartışmaları,
- Ailelere konu ile ilgili eğitimi olan “hizmet aracları” ile ulaşılması,
- Aile bireylerinden / yetişkinlerden oluşan forumlar / komiteler,
- Bilgilendirme, iletişim kampanyaları – afişler broşürler vb dağıtılması,
- Etkili liderler tarafından kamuoyuna “doğru içerikteki” açıklamalar,
- Toplumsal farkındalık yaratmada eğitim, sağlık kurumları dahil pek çok sektörün/kurumun önemli yeri ve rolü bulunmaktadır.
- Çocukların insan hakları bağlamında bu ölçüde önemli bir konuda her sektör kendi sorumluluğunu eksiksiz yerine getirirken diğer sektörlerle de işbirliği yaparak sonuç etki ve katmasını artırmalıdır. **Bunları yapmak sektörlerin, toplumun, ailelerin temel görevi çocukların ise insan hakkıdır”**

İLETİŞİM

Çalışmalarda İletişimin Önemi

Çocuk yaşta evlilik yapmış veya evlendirilme olasılığı yüksek olan daha henüz 18 yaşını doldurmadan gebe kalan çocukların üreme sağlığı ve diğer sağlık hizmetlerinden yararlanabilmelerini sağlamak için öncelikle onların ve ailelerin güvenini kazanabilmek çok önemlidir. Özellikle de bu proje kapsamında sağlık araclarının yönlendirdikleri kişi/kışilerin gizlilik ve mahremiyet içinde sağlık hizmeti/diğer hizmetleri alabilmelerinin sağlanması çocuk yaşta evlendirilme riski olanların sorunlarını paylaşarak evliliğin engellenmesi konusunda destek almalarını kolaylaştırabilir. Sağlık çalışanlarının/diğer hizmet sunanların, bilgilendirilen kişi/kışilerle yapılan görüşmeler, konuşmalar esnasında karşısındaki kişi/kışılere karşı açık olması ve dürüst davranışları bireyin/bireylerin kendilerini dinlemelerini sağlar ve özgüvenini artırır. Bu güvenle de bilgi kolay aktarılır ve de anlatılanların kabul görmesi sağlanır. Bunun gerçekleşebilmesi için de **sağlık çalışanlarının/diğer hizmet sunanların her zaman nazik, güler yüzlü, saygılı ve sabırlı olması, anlaşılabilir bir biçimde iletişim kurması çok önemlidir.**

İletişim

Bilgi, haber, düşünce, durum, duygusal veya kültürün yazılı, sözlü, görsel veya beden dili ile insan veya insan topluluklarına aktarılmasına iletişim denir.

- İnsan, çevresi ile iletişim kurarak yaşıar.
- İletişim gerçeklerin, hislerin, düşüncelerin, karşılıklı bir alışverişidir.
- İletişim, insanların her davranışları, konuşması, susması, duruşu ve oturma biçimini, kendini ifade etmesidir; yani çevresine mesaj iletmesidir.
- İletişim kurmakta asıl amaç, anlaşılabilir mesajların gönderilmesi ve karşı tarafın tutum ve davranışlarında değişiklik yapmaktır.
- Bilgi üretme, iletme ve algılama sürecidir.
- Bilgi ve anlayışın bir bireyden diğerine geçirilmesi sürecidir ve temel olarak insanlar arasında bir anlam köprüsüdür.
- Bir bireyin veya grubun, diğer birey veya grubun davranışlarını etkilemek amacıyla uyarıcı bir öğrenin – bilginin karşı tarafa ulaştırılmasını sağlayan bir süreçtir.
- Anlama, duyma ve duyurma, düşünme ve düşündürme, bilgi alma ve bilgi vermektiir.
- İnsanın kendini sosyal bir varlık olarak ifade etmesi için zorunludur.
- İletişim kurmakta asıl amaç, anlaşılabilir mesajların gönderilmesi ve karşı tarafın tutum ve davranışlarında değişiklik yapmaktır.

İletişim Çeşitleri:

1. Sözlü İletişim:

Kişilerin yazdıkları ve konuştukları sözcüklerle olur. Bu iletişimde dil önemlidir. Dilin iletişimde etkili bir biçimde kullanılması için:

- Standart dil kurallarına uyulmalıdır.
- Dilin sembolik yapısına uyulmalıdır.
- Duygusal sözcükler özenle seçilmeli ve kullanılmalıdır.

Sözlü iletişimde kişinin kullandığı sözcükler aynı olsa bile sesinin tonu farklı duyguları ifade edebilir.

- Önemli noktaların vurgulanmasında sesin perdesi, tonu ve gücü çeşitlendirmelidir.
- İçerik ne kadar önemli olursa olsun bıkkınlığa neden olacak monoton konuşmalardan, tekrarlardan kaçınılmalıdır.
- Konuşma hızı ve konuşma şekli çeşitlendirilmelidir.
- Önemli noktalar yavaşça, daha önemsiz noktalar ise daha hızlı anlatılmalıdır.
- İnsanların aşina olduğu ve kolayca anlayabileceği terimler kullanılmalıdır.
- Kişi/kısilerin dikkatini toplamak ve önemli noktalara yöneltmek için her bir bilgilendirme konularına güçlü bir girişle başlanmalıdır.
- İlk izlenim kişilerarası iletişimde çok önemlidir.
- Kişinin/kısilerin isimlerini kullanarak her biriyle kişisel düzeyde iletişim kurulmalıdır; fakat kültürel normlara karşı duyarlı olunmalıdır. Bazı ortamlarda ismi ile hitap edilmesi insanları rahatlatır fakat bazı durumlarda ise mahremiyetin ve gizliliğin sağlanamayacağı endişesiyle isimle hitap edilmesi uygun olmayabilir.
- “Ne demek istediğimi anladınız mı?” “Bildığınız gibi” veya “Anlıyor musunuz?” gibi sözcükleri ve söz öbeklerini tekrar etmekten kaçınılmalıdır. Bunlar belirli bir süre sonra aşırı can sıkıcı hale gelebilir.
- Verilmek istenen mesaj net olmalı, dinleyenin mesajı tam olarak aldığı anlaşılmalıdır. Yüzleri okumak ve iletişimın nasıl gittiğini anlamak için göz teması kurulmalıdır.
- İletişim kurulan kişilerle hizmet sunan kişi arasında yapay engel oluşturan kürsü, masa gibi eşyalar olmamasına dikkat edilmelidir.

- Kullanılan sözcüklerde anlaşılmayacak sözcüklerin olmamasına dikkat edilmelidir. Ses tonu, yüksekliği ve vurgusu iyi ayarlanmalıdır.
- Kişiye/kışilere iletilemek istenen mesaj hevesli ve coşkulu biçimde aktarılırsa o denli önemsenir.
- Konuşmanın tempusu iyi ayarlanmalı ve tekdüze olmamalıdır. Soruları dinlerken ve yanıtırken soran kişiye dönerek dinleyip konuşmak gereklidir.
- Bir konudan diğerine geçerken mantıklı ve yumuşak geçişler yapılmalıdır. Konular arasında makul ve düzgün geçişler yapmaya çalışmalıdır. Mümkün olan yerlerde konuları birbirine bağlamalıdır. Konular arasındaki ani geçişler kafa karışıklığına neden olabilir.
- Cinsellikle ilgili konular hakkında konuşulması zor olabilir çünkü bunlar sabit fikirleri, tabuları ve dini inanışları içerir. Görüşme yapılan kişinin/ kişilerin anlayabileceği ve olumsuz tepki göstereceği sözcüklerin/kelimelerin kullanılması anlatılanları dinlemeye teşvik edecektir.
- İletişimde konuşmak kadar gereğinde gereği kadar dinlemek de önemlidir.

2. Sözsüz İletişim:

İletişimin çoğu kez ağızdan çıkan kelimeler ile gerçekleştiği zannedilir. Halbuki insanlar arasında konuşma olmadan da iletişim kurulabilir. Sözlü iletişim kadar sözsüz iletişim de önemlidir. Vücut dili ile de çok etkili iletişimler yapılmaktadır. İnsanlar sözcükleri kullanmadan, vücut hareketlerini ve vücut dilini kullanarak, göz temasıyla, yüz ifadeleriyle, başı iki yana sallama, yukarı aşağı sallama, kaşları çatma veya kaldırma gibi hareketler ve diğer bir dizi mekanizmalar yoluyla iletişim kurabilirler.

Vücut dili ile çok etkili iletişimler yapılmaktadır. Sözcükler kullanılmadan,

- Beden dili, vücut hareketlerinizi ve vücut dilinizi kullanarak,
- Göz temasıyla,
- Yüz ifadenizle,
- Başı iki yana sallama, yukarı aşağı sallama,
- Kaşları çatma veya kaldırma,
- Giyim, oda içerisinde gezinme,

gibi hareketler ve diğer bir dizi mekanizmalar yoluyla iletişim kurabilirisiniz.

Beden dili duygularını ve düşüncelerimizin yansımاسıdır. İnsanların yüz yüze kurdukları ilişkide algılanan anlamın; En büyük kısmı mimiklerden (%60); İkinci sırada ses tonundan (%30); En azı kısmı ise (% 10) kelimelerden anlaşılmaktadır. Yani iletişimde ifade ettiklerimizin daha iyi anlaşılmasında kuşkusuz kullandığımız sözcükler önemlidir ancak mimiklerimiz ve ses tonumuz daha da önemlidir.

Bazı sözsüz iletişim örnekleri:

- Rahatlamış görünmek
- Gülmek
- İnsanlarla göz teması kurmak
- İnsanların ne söylediğine ilgi göstermek
- Düşünceli görünmek
- Onaylamak

Beden Dili Öğeleri:

• Beden Duruşu• Mimikler• Başın Kullanımı• Oturmak İçin Seçilen• Yer• Giyim• Bakım Ve Makyaj	• Jestler• Göz Teması• Ayakların Kullanımı• Kolların kullanımı• Oturma Biçimi• Mesafe• Kullanılan Aksesuarlar

Çevrede Olumlu İzlenim Yaratacak Beden Dili Özellikleri:

Göz ilişkisi

- “Gözlerin konuştuğu dil her yerde aynıdır.”
- İletişimde rahatsız etmeyecek ölçüde, mümkün olduğu kadar çok göz teması kurulmalıdır.

Yüz ifadesi

- Mümkün olduğunda sıcak ve dostça tebessüm edilmelidir.
- Yüz ifadesi çevreye olan ilgisi yansır.
- Donuk ve ifadesiz gözükme眼中 kaçınılmalıdır.

Baş hareketleri

- Karşındaki kişi konuşurken sık sık baş hafifçe aşağı yukarı hareket ettirmeli,
- Karşındaki kişiye anlaşıldığı ve dinlendiği hissettirilmelidir.

Jestler

- Çok aşırıya kaçmadan jestler kullanılmalı.
- Elleri cepte tutmaktan ve kolları kavuşturmaktan, ellerle ağız örtmekten kaçınılmalı.
- Açık ve anlaşılır jestler tercih edilmelidir.

Konuşmanın sözel özellikleri ve ses tonu

- Çok fazla ve hızlı konuşulmamalı,
- Topluluk içinde dinlenilene yaklaşık miktarda konuşulmalıdır.

Sözsüz iletişimin etkili biçimde kullanılması:

- İlk izlenimin önemini hatırlayın. Hizmet alanları nasıl selamladığınız ve onlara ilettiğiiniz ilk “mesaj” ortamın atmosferini belirler.
- Yüz okumak için göz temasını kullanınız. Bu, iletişim sağlamada, konunun anlaşılır anlaşılmadığının belirlenmesinde veya kafa karışıklığının anlaşılmasıında ve geri bildirim alınmasında mükemmel bir yöntemdir.
- İletişim sürecinde destekleyici-pozitif yüz ifadeleri kullanınız.
- Yetenekli bir konuşmacı hareketlerini ve işaret dilini uyumlu biçimde kullanır.
- Sorulara cevap verirken veya yorum yaparken yüzünüz görüşme yapılan kişiye/kışılere doğru bakın. Göz teması sürdürülürken basın yavaşça onaylayıcı şekilde sallanması ilgiyi gösterir ve sizi dinleyenlerin aktif şekilde dâhil olmasını teşvik eder.
- Kırırdama, hızlı konuşma, elinizde bir şeyle oynama gibi dikkat dağıtıcı beden hareketlerinden kaçınınız.

İletişim ve Etkili Dinleme

İletişim içinde bulunulan kişiyi yargılamadan, sözünü kesmeden, bedene uygun biçim vererek, göz teması kurularak yapılan dinlemeye denir.

Etkin Dinleme

- Susun
- Dış etkilerden kurtulun
- Konuştuğunuz kişiye bakın
- Ana noktayı arayın
- Mesajın nasıl verildiğine dikkat edin
- Kişiyi düşünenden soyutlayın
- Söylemekten kaçınanları yakalayın

Geri Bildirim

Geri bildirim davranışlarla ilgili bilgi vermek veya almak için önemli bir iletişim yöntemidir.

Geri Bildirimin Genel Kuralları:

1. Geribildirim; uygun zamanda (gecikmeden hemen), doğrudan kişiye, “gözlemediğim, bence, düşündüğüm” şeklinde, görüşme yapılan kişinin/ kişilerin davranışlarına gereğinden fazla ya da gereğinden az yöneltilmeden yapılmalıdır.
2. Geri bildirim “ne?” ve “nasıl?” sorularına cevap verir ama “neden?” sorusunu açıklamaya çalışmaz.
Geri bildirim yargılamaz ya da tavsiyede bulunmaz.
3. Geri bildirim verilirken, sizin ve görüşme yapılan kişinin/kışilerin ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Geri bildirim sadece verenin ihtiyaçlarını karşılıyorsa doğru değildir, zararlı olabilir.
4. Geri bildirimin tam olarak anlaşıldığından emin olmak için kontrol edil-

melidir. Görüşme yapılan/hizmet alan kişinin/kişilerin anladığının sizin akılınızdakilerle aynı şey olup olmadığını anlamak için sizi dinleyen/sizden hizmet alan kişinin/kişilerin geri bildirimini kendi cümleleriyle ifade etmesi istenerek geri bildirim yapması sağlanır.

5. Geribildirim; yalnızca dinleyerek, davranışlarınız için yargılamaada bulunmadan, yalnızca açıklama isteyerek, geri bildirim kabul ederek alınmalıdır.

Empati kurmak

Kendini karşısındaki yerine koyabilmektir. Empati tanımı üç ögeden oluşmaktadır:

- Empati kurarken kendinizi karşısındaki kişi (dinleyen kişi) yerine koynuz, oylara onun bakış açısından bakın. (Örneğin, ben bu durumda olsaydım ne düşünürdüm, ne yapardım.... gibi.)
- Empati kurmada, karşısındaki (sizi dinleyen) kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamış olmanız gereklidir.
- Empati kurmak sizin zihninizde oluşan duyguların, karşısındaki kişiye iletilmesidir.

İletişimin en önemli boyutu, insanları anlamanın en doğru yolu empati kurmaktır.

İyi bir empati için:

- Hangi koşulda olursa olsun karşısakine saygı duyun.
- Yargılamayın.
- Onu anlamaya çalışın.
- Dünyaya, oylara onun gözüyle bakın.

İletişimde Temel Kurallar

Başkalarının değerlerinin küfürsenmesine izin verilmez.

- Hiçbir soru “saçma” değildir.
- Kişinin utanması normaldir.
- Özel sorular sorulmaz.
- Herkes soruya cevap verme ya da cevaplama hakkında sahiptir.
- Kendiniz için konuşunuz.
- “Ben” diye başlayan ifadeler kullanınız.

“Çocukla” yapılacak, kurulacak iletişim özellik arzeder ve farklı bir özen gösterilmesi gereklidir.

Özetle;

- Çocukla konuşmak için kimsenin sizi rahatsız etmeyeceği uygun ortamı oluşturun.
- Ona yakınlık gösterin, ancak kişinin yaşını, cinsiyetini ve kültürünü dikkate alarak gerekli mesafeyi de koruyun.
- Dinlediğinizi belli edin; örneğin başınızı sallayarak "*hmmmm.*" şeklinde teyit edin.
- Çocuğun anlayabileceği gibi basit bir şekilde bilgi verin.
- Duygularını veya yaşadığı travmatik olayları "*çok üzgünüm gerçekten...*" gibi ifadeler de kullanarak anladığınızı belli edin.
- Uzman olmadığını olayı uzmanlara anlatacağını, bu nedenle olayı tüm ayrıntısı ile size anlatmasına gerek olmadığını ancak ihtiyaç duyuyorsa dinleyebileceğinizi ifade edin.
- Sabırlı ve sakin olun.
- Elinizdeki bilgi ancak gerçeklere dayalı ise kişiyle paylaşın. Neyi bilip neyi bilmediğiniz konusunda dürüst olun. Bilmediğiniz konuda "*Bilmiyorum, ama senin için araştırıp öğrenmeye çalışacağım*" şeklinde yaklaşın.
- Çocuğun mahremiyetine saygı gösterin.
- Kişinin güçlü yönlerinden ve bu yönlerinin bu süreçte kendilerine yaptığı katkıdan takdirle söz edin.
- Gelecek konusunda beklenilerini yükseltecek vaatlerde bulunmayın. Aynı zamanda karamsar tavırlara da girmeyin.
- Başından geçenleri anlatması için zorlamayın.
- Sözünü kesmeyin veya kısaca anlatması için zorlamayın.
- Durumuyla ilgili yorum yapmayın, yorum içeren mimik vermeyin sadece dinleyin.
- Yapıp yapmadıklarını veya duygularını yargılamayın. Örneğin "*Bu şekilde düşünmemelisin...*" gibi.
- Başkasının başından geçenleri anlatmayın, örnekler vermeyin.
- Kendi sorunlarınızla ilgili konuşmayın.

Kaynaklar

Çocuk Yaşıta Evlilikler- Tanım ve Temel Kavramları, Çocuk Yaşıta Evliliklerin Dün-yada ve Türkiye'de Mevcut Durumu Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sebepleri ve Sonuçları Bölümleri

1. Selen Doğan, *Çocuk Evlilikleri ve İlişkili Kavramlar Sözlüğü*, Çocuk Gelinler “Küçük Yaşıta Evlilikler Büyyük Geliyor”, Uçan Süpürge, Sabancı Vakfı <http://www.sabancivakfi.org/i/assets/documents/cocukgelinlersozlugu.pdf>
2. Adolescence and Adolescent Reproductive Health, International Children's Center (ICC). “Teaching Materials for the Training Courses”. Ankara. 2003.
3. World Health Organization, *Child maltreatment Fact sheet*. N°150. 2010. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>
4. About Child Marriage, Girls Not Brides, 2018, <https://www.girlsnotbrides.org/about-child-marriage/>
5. United Nations Children's Fund. *Ending Child Marriage: Progress and prospects*. UNICEF. New York. 2014. https://www.unicef.org/media/files/Child_Marriage_Report_7_17_LR.pdf
6. Kidjo, 2016: 38-39; United Nations Children's Fund, 2014; United Nations Children's Fund, 2015; United Nations Children's Fund, 2016: 16.
7. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütləri Enstitüsü, Ankara, Kasım 2014.
8. Türkiye İstatistik Kurumu. Çocuk İstatistikleri 2014. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası. ISBN 978-975-19-6341-3. Ankara. Nisan 2015. p.23-6;47.
9. Türkiye İstatistik Kurumu. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2011. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü. ISBN 978-975-19-5359-9.
10. 12. İstatistiklerle Çocuk (2013-2017), TÜİK, Haber Bültenleri https://www.tuseb.gov.tr/ensitu/tacese/yuklemeler/istatistik/istatistiklerle_cocuk_2014.pdf www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?%3Fid%3D21521 www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=27596
11. TÜİK, 2017 Doğum İstatistikleri Sayı: 27588, 18 Mayıs 2018 https://www.tuseb.gov.tr/ensitu/tacese/yuklemeler/istatistik/dogum_istatistikleri_2017.pdf
12. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu “Erken Yaşıta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyonun Raporu”, 2010. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf
13. “Erken ve Zorla Evlilikler” Uçan Haber, sayı 26, Ankara 2010
14. The International Center for Research on Women (ICRW), (2005), *Too Young to Wed: Education & Action Toward Ending Child Marriage*, Washington: ICRW. <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/Too-Young-to-Wed-Education-and-Action-Toward-Ending-Child-Marriage.pdf>
15. *Gender and the Millennium Development Goals*, United Nations Children's Fund, 2005: 22; Sweetman, 2003:7.

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Sağlık Sonuçları, Uluslararası ve Ulusal Mevzuat, Kültürel Mekanizma ve Mücadele

1. *Türk Medeni Kanunu, 2001:*
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
2. *Türk Ceza Kanunu, 2004:*
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
3. *Çocuk Koruma Kanunu, 2005:*
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
4. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.* <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>
5. *Çocuk Hakları Sözleşmesi 1989 :* <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insan-haklari/pdf01/137-160.pdf>
6. *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948:* <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>
7. *Kadınlara Yönelik Her Türülü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Sözleşmesi(CEDAW) 1979 :* https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/
8. *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012:*
http://www.aile.gov.tr/data/5404eb05369dc3119090f853/6284_sayili_yonetmelik.pdf
9. *International Conference on Population and Development – ICPD. Programme of Action. A/CONF.171/13/Rev.1 – Report of the International Conference on Population and Development. New York: United Nations Population Fund; 1995.*
<http://www.unfpa.org/public/home/publications/>
10. *IPPF. Üreme Hakları ve Cinsel Haklar Bildirgesi, Vizyon 2000, Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu - 1996, Türkiye Aile Planlaması Derneği Yayımları, No. 54, 1997.*
11. *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. (2015). BM.* <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
12. *Akin A., Türkçelik E.; Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Sağlık Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*
13. *Çocuk Yaşa Evliliklerin Önlenmesi; Bilgilendirme ve Eğitim Seti; UNICEF Yayıncı Ankara, 2017 ISBN: 978-92-806-4922-2*
14. *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE); Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2015). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. ISBN:978-605-4628-75-9*
15. *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE). (2014). 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-2013). Ankara: HUNEE, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TUBİTAK. www.hips.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf*
16. *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2006). Ulusal Anne Ölüm-leri Çalışması 2005. Ankara: Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü ve Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu.*
17. *Akin, A., Özvarış, B. Ş. (2012). Bolum 6: Kadın Sağlığı/ Üreme Sağlığı ve*

- Aile Planlaması, Halk Sağlığı Temel Bilgiler Kitabı içerisinde. (Ed. Güler, C., Akin L.) Ankara: Hacettepe Üniversitesi yayını, ss. 210-241.*
18. Akin A., Ersoy K.; TUSİAD ve UNFPA. (2012). *2050'ye Doğru Nişfusbilim ve Yönetim: Sağlık Sistemine Bakış.*
19. Dünya Ekonomik Forumu. (WEF, 2017). *Global Gender Gap Index* <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>
20. Kardam, F., Akman Y., Özvarış, B., Ş., Çağlar Ş.(2000); "Çocukluktan Genç Kızlığa Değişim" Veri Araştırma Yayınları.ISBN:975-8290-01-0
21. Evlilik Çocuk Oyunçağı Değil- Çocuk evlilikler; Ed.Çolakoğlu B.,E.(2015) Ankara Kadın Yayınları Kitap Serisi / 2
22. Küçük Yaşı Evlilik Büyük Geliyor-Çocuk Gelinler: (2011) Uçan Süpürge Yayınları Sabancı Vakfı
23. "Çocuk Hakları Temel El Kitabı": Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu yayını (TİHEK)

Toplumsal Cinsiyet Bölümü

1. Akin A. Kadın sağlığında eşitsizlikler ve toplumsal cinsiyet. İçinde: 13. Ulusal Halk Sağlığı Kongre Kitabı; 2010, 73-82.
2. Berkay F. Kadının insan haklarının gelişimi ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans yazıları no7, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi; 2004.
3. Bora A. Sivil Toplum Kuruluşları için Toplumsal Cinsiyet Rehberi. Ankara: STGM Yayınları; 2008.
4. UN Women. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all. <http://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-4-quality-education>
5. Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK). Eğitim İstatistikleri, 2017.
6. European Institute of Gender Equality(EIGE). Gender Equality Index 2015. <http://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/domain/knowledge>
7. Tan M. Eğitim Türkiye'de Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri içinde (ss.23-112). İstanbul.
8. Inter Parliamentary Union. Women in Politics. 2017 <https://www.ipu.org/resources/publications/infographics/2017-03/women-in-politics-2017>
9. TÜİK. Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, 2017. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068
10. OECD. Women in Politics. <https://data.oecd.org/inequality/women-in-politics.htm>
11. Ecevit Y. İşgücüne katılım ve istihdam. İçinde: TÜSİAD&KAGİDER, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: TÜSİAD&KAGİDER; 2008, ss. 113-214.
12. UN Women. Turning Promises into Action: Gender Equality in 2030 agenda for Sustainable Development 2018.
13. OECD. Women in employment.

14. TÜİK Zaman Kullanım Araştırması 2014-2015.
15. WHO Europe. Women's health and well-being in Europe: beyond the mortality advantage. 2016.
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/194254/1/9789241565141_eng.pdf,
16. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015), Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014. Ankara: Elma Teknik Basım.

EK-1

Sağlık Aracısı Ev Ziyaret Formu

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

1	Sağlık Aracısının Adı-Soyadı:		Çalıştığı Mahalle:	
			Cadde:	
	Sağlık Aracısının Adı-Soyadı:		Sokak Adı:	
			Hane No	
	Ziyaret Tarihi			
2	Görüşme yapılamadı ise nedenini belirtiniz:.....			
3	Bilgilendirme ve Onay Nevşehir Valiliği tarafından desteklenen "Çocuk yaşı evlilikler ve sağlık" konusundaki çalışma için siz tesadüfen seçildiniz. Sizi bu konularla ilgili bilgilendirmek, görüşlerinizi almak ve gerekiyor ise ilgili kurumlara yönlendirmek amacıyla bu ziyareti yapıyorum. Yapacağımız görüşme ve aldığımız bilgiler gizli kalacak ve proje çalışanları dışında kimseyle paylaşılmayacaktır. Sizinle görüşmemiz 15-20 dk. sürecektr. Bu çalışmaya katılmamanız ve paylaşımlarınız kadınlarla, çocuklara ve ailelere daha iyi hizmet verilmesi için yol gösterici olacaktır.			
4	Görüşme sırasında bilgilendirilen kişi ya da kişilerin cinsiyete göre sayısı Kadın sayısı: <input type="text"/> Erkek sayısı: <input type="text"/> Yaşları: 1. _____ 1. _____ 2. _____ 2. _____ 3. _____ 3. _____ 4. _____ 4. _____			
5	Görüşme yapılan kişinin; Hanedeki rolü/konumu: _____ Yaşı: ___ Cinsiyeti: ___ Medeni Durumu: ___ Evli ise: Resmi nikah: ☐ VAR ☐ YOK İlk evlenme yaşı: _____ Evlendiğinde eşinin yaşı: _____ Kadının ilk gebe kaldığı yaşı: _____			
6	Eğitim durumu: Okur-yazar değil ☐ Okur yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksek okul ve üstü			
7	İş durumu: Gelir getiren bir işe çalışıyor mu? ☐ EVET ☐ HAYIR Gelir getiren bir işte daha önce çalışmış mı? ☐ EVET ☐ HAYIR			

Çocuk Yaşı Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

EK-1-2

BÜKÇAM

Sağlık Aracı Ev Ziyaret Formu

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

8	Ailenin sağlık güvencesi:				Hanede yaşayan toplam kişi sayısı:			
	☐ VAR	☐ YOK				☐		
9	Hanedeki çocuk sayısı:		Kız çocuk sayısı:	☐	Erkek çocuk sayısı:			☐
10	Kız Çocuğunun:				Erkek Çocuğunun:			
		Yaşı	Öğrenim ve okula devam durumu	Çalışma durumu		Yaşı	Öğrenim ve okula devam durumu	Çalışma durumu
1.								
2								
3.								
4.								
11	Ailede çocukların eğitimine yönelik bakış açısı nasıl?		☐ Çocukların okumasını istiyorlar ☐ Çocukların okumasını istiyorlar ancak ekonomik durumları uygun değil ☐ Özellikle kız çocukların okumasını önemli buluyorlar ☐ Özellikle erkek çocukların okumasını önemli buluyorlar ☐ Kız çocukların okumasına karşılar ☐ Erkek çocukların okumasına karşılar					
12	Bu hanede 18 yaşından önce evlilik yapan olmuş mu? (görüşme yapılan kişi dışında)		☐ EVET ☐ HAYIR	Cinsiyeti	İlk evlenme yaşı			
13	Bu hanede 18 yaşından önce doğum yapan var mı? (görüşme yapılan kişi dışında)		☐ EVET ☐ HAYIR					
14	Bu hanede halen gebe var mı?		Yaşı	Doğum öncesi bakım alıyor mu?				
	1.Gebe			☐ EVET		☐ HAYIR		
	2.Gebe			☐ EVET		☐ HAYIR		

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

EK-1-3

BÜKÇAM

Sağlık Aracısı Ev Ziyaret Formu

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

15	Sağlık Aracısı olarak ziyaret ettiğim hanede;		
	18 yaşından önce evliliğin ne olduğunu anlattım.	Evet	Hayır
	18 yaşından önce evlenmenin genel etkilerini kısaca anlattım.	Evet	Hayır
	18 yaşından önce evlenmenin olası sağlık sonuçlarını anlattım.	Evet	Hayır
	Gebeliği önleyici çeşitli yöntemler olduğunu ve bu hizmetleri Aile Sağlığı Merkezi'nden alabileceğini anlattım.	Evet	Hayır
	Diğer hangi kurumlara başvurabileceğini anlattım.	Evet	Hayır
	Bilgilendirici broşürleri verdim.	Evet	Hayır
	Varsa verilen diğer bilgi (yazınız):		
16	Ailenin sosyal-ekonomik durumu hakkındaki gözlemlerim / düşüncelerim:		
17	Görüşme sırasında herhangi bir sorun ve direnç ile karşılaşınız mı? Karşılaştıysanız kısaca anlatınız.		
18	Görüşme sırasında görüşmeyi kolaylaştıracak durumlar oldu mu? Nelerdir?		
19	Bu hanenin tekrar ziyaret edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? ☐ EVET ☐ HAYIR Neden?		
20	Görüşme yapılan hanede ihtiyaç duyulan bir hizmet var mı? Varsa nedir?		
21	Yaptığınız görüşme sırasında sizi etkileyen durumları ve yaşam öykülerini lütfen yazınız. (Gerekiyorsa arka sayfaya geçiniz.)		
22	Diğer belirtmek istediğiniz:		

Çocuk Yaşı Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

SABANCI VAKFI

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

EK-2-1

BÜKÇAM**Sağlık Aracısı Saha Ziyaret Formu**

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

1	Sağlık Aracısının Adı-Soyadı: Sağlık Aracısının Adı-Soyadı: Ziyaret Tarihi: ___ / ___ / ___	Çalıştığı Mahalle: Cadde: Sokak Adı: Hane No Ziyaret edilen yer (kuaför, kahvehane, esnaf vb.)
2	Görüşme yapılamadı ise nedenini belirtiniz:.....	
3	Bilgilendirme ve Onay <p>Nevşehir Valiliği tarafından desteklenen "Çocuk yaşta evlilikler ve sağlık" konusundaki çalışma için yaptığımız bu ziyaret yeri tesadüfen seçildi. Sizi/ sizleri bu konularla ilgili bilgilendirmek, görüşlerinizi almak ve gerekiyorsa ilgili kurumlara yönlendirmek amacıyla bu ziyareti yapıyorum. Yapacağımız görüşme ve aldığım bilgiler gizli kalacak ve proje çalışanları dışında kimseyle paylaşılmayacaktır. Sizinle görüşmemiz 15-20 dk. sürecek.</p> <p>Bu çalışmaya katılmanız ve paylaşımlarınız kadınlarla, çocuklara ve ailelere daha iyi hizmet verilmesi için yol gösterici olacaktır.</p>	
4	Görüşme sırasında bilgilendirilen kişi ya da kişilerin cinsiyete göre sayısı Kadın sayısı: <input type="text"/> Erkek sayısı: <input type="text"/> Yaşları: 1. ___ 1. ___ 2. ___ 2. ___ 3. ___ 3. ___ 4. ___ 4. ___	
5	Görüşme yapılan kişinin; Hanedeki rolü/konumu: ___ Yaşı: ___ Cinsiyeti: ___ Medeni Durumu: ___ Evli ise: Resmi nikah: ☐ VAR ☐ YOK ☐ İlk evlenme yaşı: ___ Evlendiğinde eşinin yaşı: ___ Kadının ilk gebe kaldığı yaşı: ___	
6	Eğitim durumu: Okur-yazar değil ☐ Okur yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksek okul ve üstü	

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

EK-2-2

BÜKÇAM

Sağlık Aracısı Saha Ziyaret Formu

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

7	Varsa çocuk sayısı: Kız çocuk sayısı:		Erkek çocuk sayısı: Erkek çocuk sayısı:			
8	Kız Çocuğunun:			Erkek Çocuğunun:		
	Yaşı	Öğrenim ve okula devam durumu	Çalışma durumu	Yaşı	Öğrenim ve okula devam durumu	Çalışma durumu
	1.					
	2.					
	3.					
4.						
9	Görüşülen kişinin çocukların eğitimine yönelik bakış açısı nasıl?	☐ Çocukların okumasını istiyorlar ☐ Çocukların okumasını istiyorlar ancak ekonomik durumları uygun değil ☐ Özellikle kız çocukların okumasını önemli buluyorlar ☐ Özellikle erkek çocukların okumasını önemli buluyorlar ☐ Kız çocukların okumasına karşılar ☐ Erkek çocukların okumasına karşılar				
	10	Ailenizde veya çevrenizde 18 yaşından önce evlilik yapmış var mı? (görüşme yapılan kişi dışında)	☐ EVET ☐ HAYIR	Cinsiyeti	İlk evlenme yaşı	
11	Ailenizde veya çevrenizde 18 yaşından önce doğum yapmış var mı? (görüşme yapılan kişi dışında)	☐ EVET	☐ HAYIR			
12	Sağlık Aracısı olarak ziyaretimde;					
18 yaşından önce evliliğin ne olduğunu anlattım. 18 yaşından önce evlenmenin olası sağlık sonuçlarını anlattım. 18 yaşından önce evlenmenin genel etkilerini kısaca anlattım. Gebeliği önleyici çeşitli yöntemler olduğunu ve bu hizmetlerin Aile Sağlığı Merkezi'nden alınabileceğini anlattım. Diğer hangi kurumlara başvurabileceğini anlattım. Bilgilendirici broşürleri verdim.	Evet	Hayır				
	Evet	Hayır				
	Evet	Hayır				
	Evet	Hayır				
	Evet	Hayır				
	Evet	Hayır				
	Evet	Hayır				

EK-2-3

BÜKÇAM

Sağlık Aracısı Saha Ziyaret Formu

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

	Varsa verilen diğer bilgi (yazınız):	
13	Görüşme sırasında herhangi bir sorun ve direnç ile karşılaşınız mı? Karşılaştıysanız kısaca anlatınız.	
14	Görüşme sırasında görüşmeyi kolaylaştıracak durumlar oldu mu? Nelerdir?	
15	Ziyaretin tekrar edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?	<input type="button" value="EVET"/> <input type="button" value="HAYIR"/>
16	Görüşme yapılan kişinin ihtiyaç duyduğu bir hizmet var mı? Varsa nedir?	
17	Yaptığınız görüşme sırasında sizi etkileyen durumları ve yaşam öykülerini lütfen yazınız.	
18	Diğer belirtmek istedikleriniz:	

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

EK-3

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

YAŞAMIN İLK 24 YILI İÇİNDE ÇOCUKLUK, ERGENLİK, GENÇLİK DÖNEMLERİ BİRLİKTE YAŞANIR.

Çocuk Kimdir?

18 yaşını doldurmamış her insan çocuktur. Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre **18 yaşını doldurmamış her insan çocuktur.**

T.C. Çocuk Koruma Kanunu'na göre “**daha erken yaşta ergin kılınmış olsa bile 18 yaşını doldurmamış kişi**” çocuktur.

Türk Ceza Kanunu'na göre **18 yaşını doldurmamış kişi** çocuktur.

Türk Medeni Kanunu'na göre “**evlenerek mahkemece ergin olduğu onaylansa bile 18 yaşını doldurmamış kişi**” halen çocuktur.

Yasalar çocuk yaştaki evlilikleri “SUÇ” olarak kabul etmektedir.

Çocuk Olmak

0-9 yaşlar arası dönemde fiziksel büyümeyenin yanı sıra zihinsel yetenekler gelişir, insanlarla kişisel ve sosyal ilişkiler kurma becerileri kazanılır.

Bu dönemde, OYUN OYNAMAK ÇOCUĞUN FİZİKSEL, RUHSAL ve SOSYAL GELİŞİMİ İÇİN ÇOK ÖNEMLİDİR.

Ergen Kimdir?

10 – 19 yaşları arası her insan ergendir.

GENÇ OLMAK: 10-24 Yaş arası dönemdir. Bu dönem, çocukluğun bağımlılığından erişkinin bağımsızlığına geçiş dönemi olan ergenlik dönemini de içerir. Yani, ergenler/gençler daha henüz olgunlaşmamış, toplumsal gelişimlerini tamamlamamış bireylerdir. Henüz yetişkin bir insan olmadıklarından toplumsal rollere tam uyum sağlayamazlar.

10 – 24 yaşlar arası, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal değişikliklerin hızlı yaşandığı bir dönemdir.

Bu dönemin, bireyin, duygusal, sosyal ve özellikle de üreme sağlığı- cinsel sağlık bağlantılı “taşındığı sağlık riskleri” çok önemlidir.

Ergenlik dönemi: “10-19” yaşı arası olup bu dönemde görülen değişimler:

- ✓ Bedensel değişim hızlanır.
- ✓ Üreme sistemi gelişmeye başlar.
- ✓ Kim olduğunu anlam arayışındadır.
- ✓ Yaşıtları ile arkadaşlık kurması benliğinin gelişmesine destek sağlar.
- ✓ Aileden bağımsız olmaya gayret eder.
- ✓ Bu dönemde çocuğun düşünce kalıpları değişmeye ve düşünce tarzı daha nesnel iken daha hayali düşünmeye doğru evrilmeye başlar.
- ✓ Kendini önceleme bazı davranışlarında devam eder.
- ✓ Her iki cinsiyette de Üreme organlarındaki değişim hızlanır.
- ✓ Kız çocuklarında adetler ve yumurtlama başlar
- ✓ Erkek çocuklarda Spermin olgunlaşması, meni üretimi; başlar

- ✓ Sosyologlara göre, 14-19 yaş grubunu kapsayan gelişme çağındaki nüfus, toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır.
- ✓ Hekimlere göre ise, 14-21 yaş aralığı, üreme sisteminin olgunlaşma süreci sayılmaktadır ve bu yaş aralığındaki kız ve erkek çocuklar genel değişimlerini henüz tamamlamamışlardır.

Yetişkin Kimdir?

Hukuki olarak 18 yaşını doldurmuş her insan yetişkindir.

Tibbi olarak ise 25 yaşından büyük her insan yetişkindir.

Yetişkin olmak:

- Kendi sorumluluğunu almak.
- Bağımsız kararlar verebilmek.
- Ekonomik olarak bağımsız olmaktır.

Yetişkin insan:

- Fiziksel/bedensel olarak “büyümüş ve olgunlaşmıştır”
- Kimlik gelişimini tamamlamıştır

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

EK-4

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Çocuk Yaşıta Evlilik Nedir?

Ergenlik dönemindeki kız veya erkek çocukların;

- Çocuklukları sona ermeden,
- Çocukluklarını doyasıya yaşamadan,
- Ruhsal ve bedensel gelişimleri belli bir olgunluğa ulaşmadan,
- Evlilik için gerekli sorumlulukları alacak duruma gelmeden,
- Evliliğin getireceği fiziksel ve duygusal koşulların bilincinde olmadan,
- Hakları konusunda yeterli bilgi ve bilinç düzeyine erişmeden ve bu hakları kullanabilir hale gelmeden,
- Baskı, korkutma, şiddet, tehdit, yıldırma ve sözde ikna ile,
- Çok kez sevmediği, istemediği biriyle,

18 yaşını tamamlamadan evlendirilmesi çocuk yaşıta, erken ve zorla evliliktitir.

- Çocuk yaşıta evlilik (erken yaşıta evlilik olarak da bilinir) eşlerden birinin veya her ikisinin de 18 yaşın altında bulunduğu resmi veya gayri resmi bir birliktelik olarak tanımlanır.
- Kisaca, Kişilerin 18 yaşını tamamlamadan çocuk yaşıta evlendirilmesine denir.
- Ayrıca “erken yaşıta” ve “zorla” evlilikler de genellikle çocuk yaşıta evlilikler için kullanılmaktadır.

HERKES 18 YAŞINI BİTİRENE KADAR ÇOCUKTUR.

YASAL OLARAK ÇOCUKLAR EVLENEMEZ.

ÇOCUK YAŞTA EVLİLİK SUÇTUR.

Çocuk Yaşıta Evliliğin Olumsuz Sağlık Sonuçları

Bu dönemde gençlerin hayallerini engelleyecek olaylar her iki cinsiyetin de eğitim imkanlarından yoksun kalmalarına ve ruhsal ve sosyal yönünden gelişememelerine neden olmaktadır. Örneğin; erkek çocukların “çalışmak zorunda bırakılmaları” ve kız çocukların “18 yaşından önce evlendirilmeleri” gibi durumlar.

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

Çocuk yaşta evlendirilen kız çocuklarında aile sorumluluğunu alma, çocukluklarını yaşayamama, çocuk yaşta gebelik ve doğum bağlantılı olumsuz sağlık sonuçları, hem sık görülmektedir hem de çok ciddi boyuttadır.

Çocuk yaşta yapılan evlilikler ilerleyen yıllarda aile içi şiddet ve geçimsizliğe de sebep olur.

Sağlık yönü ile gebelik için en uygun yaşı, 20 - 34 yaş aralığıdır.

- Ergen annenin fiziksel ve psikolojik gelişimi tamamlanmadığından çocuk yaşta gebelikler hem anne sağlığı hem de bebek sağlığı açısından çok risklidir.
- 15-19 yaşlarında gebe kalan ve doğum yapan annelerin ölüm oranı 20'li yaşlardakilere göre 5 kat daha fazladır.
- Kız çocuğunu 18 yaşından önce evlendiren anne ve baba, çocuğunu 5 misli daha fazla ölüm riskine atmaktadır.
- Çocuk yaşta evlilik ve gebelikler kadın hastalıklarına, çocuk hastalıklarına, ölü doğuma, gelişme ve büyümeye bozukluklarına, kanserlere, depresyon gibi ruhsal sorunlara neden olur.

18 yaşından önce gebe kalmak ve doğum yapmak annenin ve bebeğin hayatını tehlikeye sokar.

Çünkü çocuk yaşta gebelikte:

- Tansiyonun yükselmesi, vücutta şişme ve gebelik zehirlenmesi,
 - Kansızlık (anemi),
 - Doğum öncesi gelişme geriliği,
 - Erken doğum, suyun erken gelmesi,
 - Düşük doğum ağırlıklı bebek,
 - Kendiliğinden düşük ve ölü doğum,
 - Legen kemikleri henüz gelişimini tamamlamadığı için bebeğin başı ile doğum kanalının uyuşmazlığı sonucu zor doğum,
 - Doğum sonrası aşırı kanama,
 - Doğum sonrası rahim iç tabakasının iltihaplanması,
- gibi durumlar daha sık görülür.

**“Bütün belirtilen olumsuz sonuçlar” göz önüne alınarak;
Çocuk yaşındaki yanı 18 yaşından önceki evlilikler daha başlangıçta engellenmesi gereken bir durumdur.**

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

BÜKÇAM

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

YÖNLENDİRME YAPILABİLECEK BAZI KURUM VE KURULUŞLAR

Kurumlar	Telefon
Bildirim veya Yardım Gerektiren Durumlarda	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Destek Hattı ALO 183
Nevşehir Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Nevşehir Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi	(0 384) 215 20 59
Nevşehir İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı	(0 384) 213 11 10 (0 384) 213 00 01
Nevşehir Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü	(0 384) 212 35 24 (0 384) 213 38 21
Nevşehir Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğü	(0 384) 215 20 59
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (NÜKÇAM)	(0 384) 228 10 90
Nevşehir Barosu	(0 384) 212 50 80
Polis	155
Jandarma	156
Nevşehir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	(0 384) 213 52 60
Aile Sağlığı Merkezleri	
Hastaneler	
Kadın Çalışmaları Yapan STK'lar:	
Kapadokya Kadın Dayanışma Derneği	
Kapadokya Kadın İmecə Derneği	
Nevşehir Kadın Derneği	
Kapadokya Çocuk Gelişim Derneği	
Türk Kadınlar Birliği- Nevşehir Şubesi	

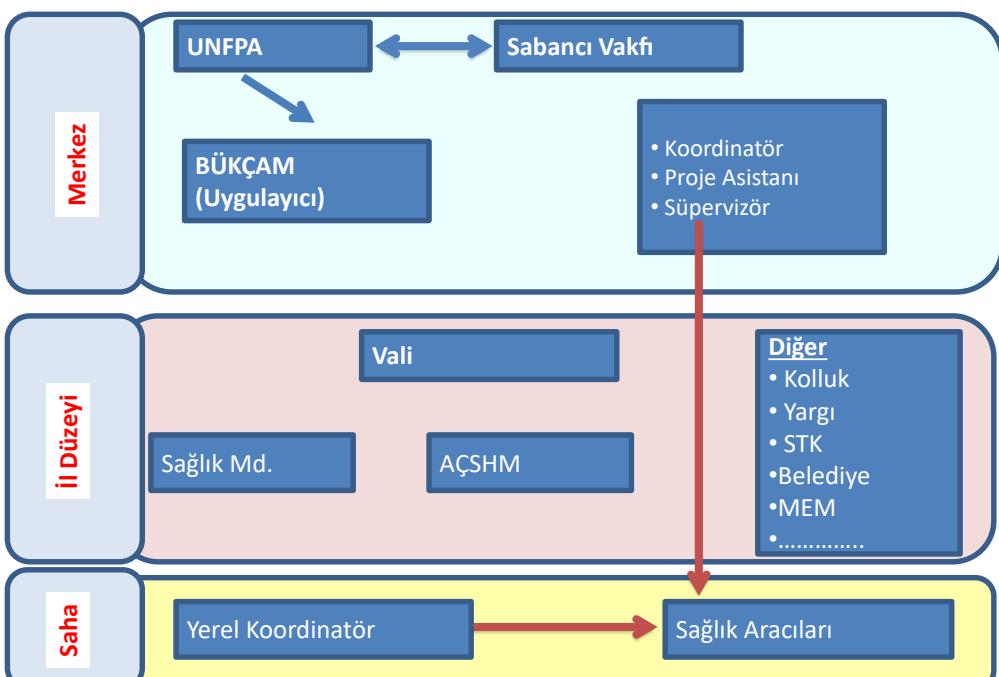
Çocuk Yaşı Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

EK 5

Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Projesi: Nevşehir Modeli
Genel Çerçeve

SABANCı VAKFI

Hibe Programı ile desteklenmiştir.